

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

HARJOITUS 77 – ALUEELLISEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN TESTAUSTAKO?

Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö

Kapteeni
Manu Salomaa

Yleisesikuntaupseerikurssi 59

Heinäkuu 2019

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 59	Linja maasotalinja
Tekijä Kapteeni Manu Salomaa	
Opinnäytetyön nimi Harjoitus 77 – Alueellisen puolustusjärjestelmän testaustako?	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Heinäkuu 2019	Tekstisivuja 97 Liitesivuja 17

TIIVISTELMÄ

Pääesikunta totesi vuonna 1978 puolustusvalmiusraportissaan alueellisen puolustusjärjestelmän saavuttaneen kaikilta osin sen sodan ajan tehtävien vaatiman käytännön valmiuden. Tämän myötä saatiin päätökseen se kehitys, joka alkoi jo vuonna 1949 silloisen Puolustusrevision mietinnöstä. Sodan kuvan ja sen luonteen muutos sekä tekniikan kehitys olivat johtaneet tilanteeseen, jossa oli tiedostettu tarve puolustusjärjestelmän kehittämiseksi. Mahdollisen hyökkäyksen nopeus ja yllätyvyys vaativat puolustajalta kykyä nopeisiin vastatoimiin sekä vahvaa alueellista valmiutta. Näin aloitettiin alueellisen puolustusjärjestelmän kehitys, joka perustui itsenäisiin sotatoimiin kykeneviin alueisiin.

Vuonna 1977 toteutettiin mittava Puolustusvoimien pääsotaharjoitus, ”Harjoitus 77” ja se oli kokoluokaltaan suurin sotilaallinen tapahtuma Etelä-Suomen sotilasläänin alueelle sotien jälkeen. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten Harjoitus 77 liittyi alueellisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen. Tutkimus perustuu pääosiltaan arkistolähteisiin, jota on tuettu harjoitukseen osallistuneiden, johtotehtävissä olleiden henkilöiden haastatteluilla. Tarkastellessa alueellista puolustusjärjestelmää ja sen kehitystä lähdeaineistona ovat olleet puolustussuunnittelua käsittelevät teokset. Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jonka toteuttamisen tutkimusmenetelmänä on käytetty lähdekriittistä sisällönanalyysia. Tutkimuksen haastattelut on toteutettu temahaastatteluina.

Vuoden 1977 harjoitus jouduttiin suunnittelemaan Etelä-Suomen sotilasläänissä ilman tuoreita kokemuksia suurten sotaharjoitusten suunnittelusta. Suunnittelun onnistumiseen vaikutti sotilasläänin jo aiemmat toteutumatta jääneet sotaharjoitussuunnitelmat. Lisäksi pääesikunta osallistui harjoituksen suunnittelun ohjaamiseen voimakkaasti. Harjoituksen päämääränä oli armeijakunnan taistelu syvään murtoon pyrkivän vihollisen hidastamiseksi ja lyömiseksi. Siihen rakennettiin kaikki alueellisen taistelun eri vaiheet; suojajoukkojen taistelu vihollisen hidastamiseksi ja kuluttamiseksi, tilanteen vakauttaminen hyökkääjän pysäyttämiseksi ja sen lyöminen ratkaisutaisteluissa operatiivisella vastahyökkäyksellä. Tätä tuettiin harjoitukseen rakennetulla paikallispuolustusjärjestelmällä.

Harjoituksesta muodostui alueellisen taistelun ”testipenkki”. Toisaalta se oli kuitenkin koulutustapahtuma, jossa toimitettiin voimassa olevien ohjesääntöjen ja oppaiden mukaisesti, mutta toisaalta harjoitus oli pääesikunnan ohjaksen myötä näiden käytännön testaamista. Pääesikunnan ohjauksella harjoituksen tilanteet laadittiin voimassa olleisiin operatiivisiin tilanteisiin liittymättömänä niin haastaviksi puolustajalle, etteivät ne yksinkertaisesti voineet mennä hyvin. Tätä tuettiin harjoituksen suunnitelmallisella kiivaalla rytmillä, pitkillä välimatkoilla sekä tilanteiden ja toimintojen salaamisella. Harjoituksessa testattiin siis tämän järjestelmän romahtamista ja kykyä siitä selviytymiseen sen nostaen esiin runsaasti ja ainutkertaisia kokemuksia joukkojen suorituskyvystä sekä siihen vaikuttavista tekijöistä.

AVAINSANAT

Harjoitus 77, puolustusvoimien pääsotaharjoitus, puolustussuunnittelu, alueellinen puolustusjärjestelmä, alueellinen puolustus, alueellinen taistelu, paikallispuolustus.

HARJOITUS 77 – ALUEELLISEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN TESTAUSTAKO?

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	AIHEALUEEN ESITTELY	1
1.2	TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄ.....	3
1.3	AIKAISEMPI TUTKIMUS JA LÄHDEAINEISTO.....	6
1.4	TUTKIMUKSEN RAJAAMINEN JA KÄSITTEET	13
2	ALUEELLINEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ.....	15
2.1	PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN KEHITYS.....	15
2.2	ALUEELLINEN TAISTELU OSANA ALUEELLISTA PUOLUSTUSTA	23
3	HARJOITUKSEN SUUNNITTELU	29
3.1	PÄÄESIKUNNAN PERUSTEET VUOSIEN 1977–1981 SOTAHARJOITUKSILLE	29
3.2	SUUNNITTELU ETELÄ-SUOMEN SOTILASLÄÄNIN ESIKUNNASSA.....	32
3.3	PÄÄESIKUNTA OHJAA SUUNNITTELUA	37
3.4	HARJOITUSKÄSKY	38
4	HARJOITUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	45
4.1	HARJOITUKSEEN OSALLISTUNEET JOUKOT	45
4.2	HARJOITUKSEN LÄPIVIENTI	50
4.3	HARJOITUKSEN TAISTELUTAPAHTUMAT PÄIVITTÄIN.....	52
4.4	TEMPO TAPPAA	81
4.5	SUURI SOTAHARJOITUS HERÄTTÄÄ KIINNOSTUSTA	85
5	HARJOITUS 77 JA ALUEELLINEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ.....	88
	LÄHTEET	98
	LIITTEET.....	104

HARJOITUS 77 – ALUEELLISEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN TESTAUSTAKO?

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Alueellisen puolustusjärjestelmän ensiaskeleet luotiin vuonna 1949 julkaistussa Puolustusrevision kaksiosaisessa mietinnössä. Tämä johti lähes 30 vuotta kestäneeseen kehitykseen, joka päättyi vuonna 1978, kun alueellisen puolustusjärjestelmän todettiin olevan käytännössä valmis toteutettavaksi. Tämän kehityksen yksi keskeisistä uudistuksista oli vuonna 1966 voimaan tullut puolustusvoimien uudelleenjärjestely, jonka perustella muodostettiin seitsemän itsenäistä sotilasläänää. Toinen keskeinen uudistus oli vuonna 1971 puolustusvoimain komentaja vahvistaessa alueellisen puolustuksen periaatteet operaatiokäskyssä peitenimeltään ”Alpo”. Näiden myötä perusteet alueellisen puolustusjärjestelmän konseptille oli luotu ja puolustusvoimat saattoi seuraavaksi keskittyä alueellisen taistelun doktriinin sekä puolustusvalmiuden kehittämiseen seuraavien kahden vuosikymmenen ajan¹.

Kehitteillä olleeseen alueelliseen puolustusjärjestelmään liittyy kiinteästi alueellinen puolustus ja -taistelu. Järjestelmän käyttöönotto kaikilta osin edellytti myös joukkojen kouluttamista ja harjoituksia. Vuonna 1977 toimeenpantiin 26.9.–1.10. puolustusvoimien pääsotaharjoitus, joka kantoi nimeä ”Harjoitus 77”. Se oli puolustusvoimien pitkän tähtäyksen ja usealle vuodelle jaksotetun koulutusohjelman mukainen osakokonaisuus ja toimi samalla myös ilmavoimien vuoden pääsotaharjoituksena. Harjoitus toteutettiin Nurmijärven–Hämeenlinnan–Toijalan–Lohjan ja Forssan alueella, ja sen johtovastuu oli käsketty Etelä-Suomen sotilasläänille. Harjoituksen johtajana toimi sotilasläänin komentaja kenraaliluutnantti Jukka Pajula apunaan esi-

¹ Jouko, Petteri: Periaatteista toteutukseen, alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen. *Kylkirauta*, 3/2016, s. 5-7.

kuntapäällikkö eversti Urho Pohjola. Harjoituksen valmisteluista vastasi sotilasläänin koulutustoimisto everstiluutnantti Rauno Kärjen johtamana. Harjoitukseen osallistui maavoimien kaikkien aselajien sekä ilmavoimien joukkoja. Sotilasläänien joukoista, sotilasopetuslaitoksista sekä kertausharjoituksiin kutsuttavista reserviläisistä muodostettiin yhteensä yli 15 000 henkeä käsittänyt sotaharjoitusjoukko, jossa reserviläisten osuus oli noin kolmannes. Harjoitusjoukot perustettiin pääosin 24.9. aikana Lappeenrannan, Mikkelin, Jyväskylän, Tampereen itäisten ja läntisen sekä Itä-Uudenmaan sotilaspiirien alueilla. 25.–26.9. toteutettuun koulutusvaiheeseen kuului mm. kovapanosammuntojen suorittaminen Syndalenin, Säskylän, Niinialon ja Hätilän ampuma-alueilla. Joukkojen keskittäminen varsinaisille harjoitusalueille toteutettiin pääosin 27.9. Kertausharjoitusjoukot kotiutettiin 1.10.1977.²

Tavoitteeksi harjoitukseen oli asetettu:

- esikuntien henkilöstön kouluttaminen,
- suurehkojen joukkomäärien marssien suunnittelu ja johtaminen,
- eri joukkojen yhteistoiminnan harjoittelu, eriasteisten esikuntien ja joukkojen organisaatioiden kokeilu ja taktillisten menetelmien tutkiminen,
- viestivälineiden käytön harjoittelu sekä
- suurehkojen joukkojen huoltaminen.³

Pääopetustarkoituksena harjoituksessa oli puolustavalle, sinisen osapuolen joukolle:

- prikaatin taistelu suoja-alueella,
- viivytys- ja puolustustaistelut,
- armeijakunnan, prikaatin ja pataljoonan vastahyökkäys sekä
- yhteistoiminta paikallisjoukkojen ja ilmavoimien kanssa.⁴

Keltaisen, hyökkäävän joukon, pääopetustarkoituksena oli:

- prikaatin nopea hyökkäys maahanlaskuja hyväksikäyttäen,
- sivustojen ja huoltoyhteyksien suojaaminen,
- puolustustaistelu sekä taistelu saarroksissa.⁵

² *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 672, *Ruotuväki*, 17/1977, s. 4 ja ESSLE:n käsky n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, Maavoimien keskusarkisto (MKA), s. 1. Asiakirja on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan päätöksellä MM11484/17.5.2016.

⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 1.

⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 1.

Harjoitus 77 oli Etelä-Suomen sotilasläänin alueella suurin sotilaallinen tapahtuma sotien jälkeen. Koko maassa oli yhtä mittava liikekannallepano edellisen kerran vuonna 1963 Raumalla toteutetussa sotaharjoituksessa. Harjoitus suunniteltiin Etelä-Suomen sotilasläänissä ilman tuoreita kokemuksia suurten sotaharjoitusten toteuttamisesta, edellisestä yhtä mittavasta harjoituksista kun oli siis kulunut 14 vuotta. Harjoituksen ajankohta oli lisäksi hyvin merkittävä, sillä vuosi harjoituksen toteuttamisesta pääesikunta totesi raportissaan alueellisen puolustusjärjestelmän olevan saavuttanut kaikilta osin sen vaatiman valmiuden. On siis perusteltua tutkia oliko Harjoitus 77 näin ollen viimeinen testipenkki järjestelmälle ja sen joukoille.

1.2 Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja -menetelmä

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten puolustusvoimien vuoden 1977 pääsotaharjoitus liittyi alueellisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen. Tutkimuksessa selvitetään harjoituksen suunnittelu, toteutus sekä siitä saadut tärkeimmät havainnot.

Tämän selvittämiseksi on tutkimustyön pääkysymykseksi on asetettu: *Oliko Harjoitus 77 osa alueellisen puolustusjärjestelmän testausta?*

Pääkysymykseen vastaamiseksi käytetään tutkimuksessa sitä tukevia alakysymyksiä;

- *Miten alueellinen puolustusjärjestelmä kehittyi ennen harjoitusta?*
- *Millaisten perusteiden ja periaatteiden mukaisesti Harjoitus 77 suunniteltiin?*
- *Miten Harjoitus 77 toteutui osana alueellista puolustusta?*

Näiden kysymyksien perusteella rakentuu myös tutkimuksen dispositio. Toisessa pääluvussa vastataan ensimmäiseen alakysymykseen sen käsitellessä alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystä ja siihen liittyviä alueellista puolustusta ja -taistelua. Pääluvussa kolme käsitellään harjoituksen suunnittelun periaatteita ja suunnitteluperusteita sen vastatessa näin toiseen asetettuun alakysymykseen. Kolmanteen alakysymykseen vastataan neljännessä pääluvussa, jossa käsitellään harjoituksen toteutumista päivittäisine tapahtumineen. Tutkimuksen johtopäätösluvuksi muodostuu viiden pääluku, jossa vastataan edellisten päälukujen kautta tutkimuksen pääkysymykseen.

Sotahistorian tutkimusta voidaan toteuttaa periaatteessa käyttäen samoja metodeja kuin historian muissakin tutkimusaloissa. Historiallinen tutkimus kuuluu empiirisiin tieteisiin, joiden tutkimustulokset perustuvat kokeisiin ja havaintoihin. Kokeiden suorittamisen ollessa histo-

riantutkimuksessa vähäistä, muodostuu pääasialliseksi tutkimusmetodiksi lähdemateriaaliin kohdistuva havainnointi.⁶

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka toteuttamisen tutkimusmenetelmänä on käytetty lähdekriittistä sisällönanalyysiä. Laadullinen tutkimusprosessi etenee hermeneuttisesti, tutkija käy tutkimuskohteesta saatavissa olevan aineiston kanssa dialogia lähestyen vähitellen perusteltua tulkintaa hermeneuttisessa kehässä. Kehä kuvaa miten kokonaisuus tulee ymmärtää sen osien merkityksen kautta ja toisinpäin. Jokaista yksityiskohtaa on tarkasteltava siis kokonaisuuden osana ja toisaalta sitä, miten kokonaisuus muodostuu sen yksittäisistä osista. Tutkija käy siis tutkimuksen alkuvaiheessa hankkiman tutkittavan kohteen esiyymmärryksen kautta vuoropuhelua aineiston kanssa tavoitteenaan kokonaisuuden ymmärtäminen kriteerinään yksittäisseikkojen yhteensopivuus kokonaisuus huomioon ottaen. Hermeneuttinen kehä ei ole kuitenkaan umpinainen, jossa ei edetä mihinkään. Kehää voidaan kuvata spiraalimaiseksi, jossa tutkimusprosessin vaiheet ovat monilta osiltaan päällekkäiset tutkijan liikkeessä edestakaisin eri vaiheiden välillä ennen lopullisen tulkinnan muodostamista. Tyypillisesti tutkija palaa yhä uudelleen taaksepäin tarkastamaan ja korjaamaan aikaisemmissa vaiheissa tehtyjä oletuksiaan ja ratkaisujaan⁷. Hermeneuttisen kehän ja sen spiraalimaisuuden tehtävänä ei ole pelkästään esiyymmärryksen selventäminen vaan se voi olla myös sen korjaaminen.⁸

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kertyy yleensä hyvin runsaasti. Sisällönanalyysin tarkoituksena on auttaa järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kuitenkin kadottamatta sen sisällä olevaa informaatiota. Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä ja siinä on pyrittävä totuudenmukaisuuteen, uskottavaan tulkintaan sekä perustelemaan tehtyjä ratkaisuja. Analyysin tavoitteena on siis luoda hajanaisesta aineistosta yhtenäinen ja mielekäs kokonaisuus, josta tutkijalla on mahdollisuus tuottaa tulkinta ja tehdä johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä, asioiden merkityksestä, seurauksista ja yhteyksistä.⁹

⁶ Lauerma, Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikkaa ja metodiikkaa, *Tiede ja ase N:o 35*, Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy, Joensuu 1977, s. 85-86; Pajunen, Jussi: *Ilmatähystyspalvelusta alueelliseen ilmavalvontaan: Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930-1942*, Juvenes Print, Tampere 2017, s. 5-6.

⁷ Lappalainen, Jussi T: *Haluatko historiankirjoittajaksi?*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 895, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002, s. 21.

⁸ Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): *Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*, Hansaprint, Vantaa 2011, s. 42-43; Anttila, Pirkko: *Tutkimisen taito ja tiedon hankinta*, Metodix.fi, 2014, [<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>], luettu 2.5.2018.

⁹ Puusa & Juuti (2011), s. 116-118. Lappalainen (2002) s. 20-21.

Historiantutkimuksen lähdekriittinen ote on huomattavasti vahvempi kuin muissa laadullisen tutkimuksen metodeissa. Lähdemateriaalin kriittisessä arvioinnissa on käytetty neljää eri näkökulmaa: aitouskriteeri; ovatko havainnot aitoja vai fiktiivisiä? Tendenssikriteeri: mikä on tutkijan/kirjoittajan tausta ja kuinka se on vaikuttanut hänen tulkintoihinsa? Aikalaiskriteeri: kuinka pitkän ajan jälkeen havainnot on kirjattu ja missä yhteydessä kirjaaminen on tapahtunut? Riippuvuus-kriteeri: ovatko tutkijan tietoon tulleet muut raportit vaikuttaneet tutkimuksen kulkuun tai sen tuloksiin?¹⁰

Tutkimustyössä arkistolähteet ovat muodostaneet pääasiallisen lähdeaineiston. Näiden lähteiden runkona ovat olleet harjoituksen viralliset asiakirjat, joita voidaan pitää melko luotettavina. Käytetyt asiakirjat laatineet virkamiehet ovat olleet tiiviisti osallisena harjoituksen suunnittelussa ja/tai sen toteuttamisena ja näin ollen heitä voidaan pitää kyseisen alan asiantuntijoina. Toisaalta laatijoiden virkavastuu antaa ainakin jonkinlaisen takuun siitä, ettei niissä ole huolimattomuutta tai tahallisesti annettu totuuden vastaista tietoa. Näidenkin lähteiden osalta on noudatettava lähdekritiikkiä. Virkamieskin voi tehdä työssään tahattomia erehdyksiä tai niitä peitelleekseen jättää joitain tietoja mainitsematta.¹¹

Laadulliseen tutkimustyöhön sopii hyvin myös haastatteluiden suorittaminen tutkimusaineiston keruumetodina. Tässä tutkimuksessa arkistomateriaalia tuetaan harjoitukseen osallistuneiden henkilöiden teemahaastatteluilla. Teemahaastattelun lähtökohtana on, että haastateltava on kokenut tutkittavan ilmiön¹², haastattelu kohdistuu näin ollen haastateltavan subjektiivisiin ja omakohtaisiin kokemuksiin sekä näkemyksiin tutkittavasta kohteesta. Tutkija on puolestaan selvittänyt tutkimuskohteesta oleelliset tekijät sekä ymmärtää ilmiön kokonaisuudessaan. Tämän myötä haastatteluilla tutkija syventää ymmärrystään tästä kokonaisuudesta. Juuri tutkittavan kohteen ymmärtäminen onkin tärkeää teemahaastattelussa, sillä näin voidaan varmistua siitä, että tutkija ymmärtää kontekstia ja käytetty käsitteistö tarkoittaa jokseenkin samaa molemmille osapuolille.¹³

¹⁰ Anttila (2014).

¹¹ Lauerma (1977), s. 90-91.

¹² Rantapelkonen, Jari & Koistinen, Lotta: *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidonlaitos, Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 1, ISBN 978-951-25-2820-2 (PDF), s. 33.

¹³ Puusa & Juuti (2011), s. 81-82.

Teemahaastattelun metodisiin ominaisuuksiin kuuluu haastattelun lähtökohdista ennalta päättäminen. Tätä kautta tutkija kykenee ohjaamaan haastattelun kulkua ilman, että kontrolloisi sitä kokonaan. Haastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien tulkintoja asioista, heidän asioille antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Etukäteen valmistellulla haastattelurungolla varmistetaan, että tutkija saa tutkimusongelman kannalta merkityksellistä tietoa. Keskustelu keskittyy näin myös tutkimuksen kannalta oikeisiin ja ongelman kannalta keskeisiin seikkoihin.¹⁴

1.3 Aikaisempi tutkimus ja lähdeaineisto

Tutkimuksen toisessa pääluvussa käsiteltävää alueellista puolustusjärjestelmää ja sen kehittymistä sekä siihen liittyvää alueellisesta taistelua on tutkittu aikaisemmin hyvinkin kattavasti. Luvun tärkeimpänä lähdemateriaalina ovat olleet Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta kirjassa julkaistu Vesa Tynkkysen ja Petteri Joukon laatima artikkeli *Uhkälähtöinen puolustus suunnittelu* sekä Tynkkysen kirjoittama artikkeli *Puolustusjärjestelyt* kirjassa *Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2*. Molemmissa artikkeleissa on käsitelty hyvin laajasti puolustusvoimien sodanjälkeistä puolustussuunnittelua. Kyseiset lähteet eivät ole olleet pelkästään tärkeitä esiyymmärryksen muodostamisessa. Niiden perustuessa tutkimusluvan varaiseen salaiseen arkistomateriaaliin ovat ne olleet merkittävä lähde käsitellessä alueellista puolustusjärjestelmää.

Kimmo Rajala käsittelee myös aihetta artikkelissaan *Oulun varuskunnan puolustus 1945–2000* kirjassa *Oulu varuskuntakaupunkina* tarkastellen kattavasti puolustussuunnitelmien perustana olleita aikalaisia uhkakuvia. Rajalan kirjoituksen lisäksi uhkakuvien perustana on ollut Juuso Säämäsen väitöskirjatutkimus *Suurmaihinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan - Suomen meripuolustuksen maihinnousuntorjuntakyvyn kehittäminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle*.

Marko Palokankaan väitöskirja *Räjähävää tyhjyyttä, Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*, on muodostanut tärkeimmän lähdemateriaalin koskien alueellista taistelua. Sissitoiminnan kehittymistä käsittelevä tutkimus perustuu alkuperäislähteisiin antaen lukijalle kattavan kuvan alueelliseen taisteluun liittyneiden eri joukkojen käyttöperiaatteista ja tehtävistä.

¹⁴ Puusa & Juuti (2011.), s. 82-83.

Edellä mainittujen tärkeimpien lähdeostosten lisäksi niin alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystä kuin alueellista puolustusta ja taistelua on pyritty selventämään hyväksi käyttäen aikalaiskirjoituksia. Sotilasaikakausilehdessä sekä Jalkaväen vuosikirjassa julkaistut artikkelit antavat perustietoa aiheesta ja niiden kirjoittajat olivat olleet keskeisissä asemissa käsiteltävän aiheen osalta. Näistä artikkeleista tärkeimmät ovat olleet Erkki Annalan kirjoitus koskien puolustusvoimien uudelleenjärjestelyitä Sotilasaikakausilehden numerossa 4/1968 sekä Juhani Ruudun Strategisen puolustuksen peruskäsitteitä käsittelevä kirjoitus numerossa 4/1969.

Harjoituksen suunnittelua käsittelevä kolmas luku on tutkimuksessa ollut lähdemateriaalin osalta hyvin haasteellinen. Vuosien 1977–1981 järjestettävien puolustusvoimien sotaharjoitusten runkosuunnitelma luonnoksineen on löydettävissä Pääesikunnan koulutusosaston sekä Etelä-Suomen sotilasläänin koulutustoimiston ei tietoa sivullisille julkisuusluokan arkistoista (ETS-arkistoista). Kyseisistä asiakirjoista on ollut mahdollista saada selville ne perusteet millä Etelä-Suomen sotilaslääni on alkanut harjoitusta suunnittelemaan. Kuitenkaan varsinaisia harjoitusperusteita suunnitteluun ei arkistoista ole löydettävissä. Myöskään asiakirjamateriaalia harjoituksen käytännön suunnittelusta Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnassa ei, muutamaa asiakirjaa lukuun ottamatta, ole tutkimukseen löytynyt. Harjoitukseen liittyneitä operatiivisia käskyjä ja tilanteita ei ole liitetty harjoituksen asiakirjoihin, vaan niiden kanssa on toimittu normaalin rauhan ajan operatiivisen käskytyksen kautta. On todennäköistä, että näitä suunnitelmia ja käskyjä ei ole arkistoitu harjoituksen jälkeen.

Everstiluutnantti Rauno Kärki kirjoittaa vuoden 1977 Sotilasaikakausilehden numerossa 11/77 yleisesti suuren sotaharjoituksen suunnittelusta ja valmisteluista. Kärki toimi tuona aikana Etelä-Suomen sotilasläänin koulutustoimiston päällikkönä. Kyseisen mittaluokan sotaharjoituksen suunnittelun vaatiessa koko esikunnan työpanoksen, on oletettavaa että myös Kärki on ollut kiinteästi mukana sen suunnittelemisessa. Artikkelissa hän selvittää niitä periaatteita, joiden mukaan suuren sotaharjoituksen valmistelut voidaan toteuttaa keskittyen sotaharjoituskäskyn laatimiseen liittyviin toimenpiteisiin. Artikkelin on julkaistu noin kuukausi Harjoitus 77 päätymisen jälkeen ja näin ollen artikkeli todennäköisesti perustuu ennen kaikkea hänen kokemuksiinsa Harjoitus 77:n suunnittelusta.

Edellä mainitun lähdemateriaalin niukkuuden vuoksi luku muodostuu enemmän kartoittavaksi luvuksi kuin tutkivaksi. On kuitenkin perusteltua käydä läpi ne vaiheet ja toimenpiteet minkä lopputuloksena Etelä-Suomen sotilasläänissä valmistui Harjoitus 77:n toimeenpanoasiakirja. Sotilasläänin koulutustoimiston ETS-materiaalissa oleva kyseinen käsky on erittäin laaja ja

yksityiskohtainen asiakirja harjoituksen toteuttamisesta. Tutkimuksen kannalta käskyn tärkeimmät asiakohdat ovat olleet harjoitukseen perustettavat joukot, opetustarkoitus ja kehittämissuunnitelma sekä erotuomaritoiminnan toteuttaminen. Käskyn osalta on kuitenkin todettava siihen tulleet muutokset, jotka johtuivat esimerkiksi harjoitukseen käskettyjen säästötoimenpiteiden toteuttamisesta.

Puolustusvoimien vuoden 1977 pääsotaharjoituksesta itsessään on löydettävissä hyvin vähän tutkittua tietoa. Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta kirjassa on Hannu Liimatan neljän sivun *Harjoitus 77 – Alueellisen puolustusjärjestelmän testausta* kirjoitus harjoituksesta, ollen samalla ainut löydettävissä ollut kirjallisuuslähde tutkittavasta harjoituksesta. Tämä viitteistetty kertomus antaa hyvän yleiskuvan harjoituksesta ja sen tapahtumista. Kirjoitus perustuu lähdemateriaaliltaan pääosin harjoituskäskyyn ja sen kertomukseen. Lisäksi kirjoituksessa on käytetty hyväksi myös harjoitukseen osallistuneiden henkilöiden haastatteluja.

Harjoituksen toteuttamista kertovan neljännen luvun lähdemateriaali perustuukin pääosaltaan Kansallisarkiston, Pääesikunnan sekä Maavoimien keskusarkiston arkistomateriaaleihin. Lähdemateriaalin kartoittamiseen liittyen on käyty läpi Kansallisarkistossa oleva julkinen materiaali Pääesikunnan osalta koulutusosaston ja kirjeenvaihtokirjojen perusteella operatiivisen osaston arkistomateriaali. Maavoimien osalta on kartoitettu harjoituksen toimeenpanosta vastanneen Etelä-Suomen sotilasläänin sekä sen eri sotilaspiirien arkistot. Lisäksi lähdemateriaalia on selvitetty harjoitukseen osallistuneiden muiden sotilasläänien arkistoista. Harjoitukseen liittyneeseen tutkimustoimintaan liittyen on tutkittu Maanpuolustuskorkeakoulun kirjeenvaihtoa. Näiden arkistomateriaalien osalta tarkastelu on rajattu käsitellen vuosia 1976–1978.

Julkisen arkistomateriaalin lisäksi on käyty läpi Maavoimien keskusarkistossa sijaitseva sotilasläänien ja Etelä-Suomen sotilasläänin sotilaspiirien salainen arkistomateriaali. Pääpaino näiden osalta on ollut koulutus- ja operatiivisen toimistojen arkistoissa. Materiaalia varten haettiin tutkimuslupa ensiksi Etelä-Suomen sotilasläänin järjestelytoimiston, operatiivisen osaston, koulutusosaston ja komento-osaston salaiseen arkistomateriaaliin.¹⁵

Suuresta arkistomateriaalmäärästä johtuen sen tarkemmassa tutkimisessa käytettiin työtapaa, jossa materiaalia rajattiin arkistonmuodostajien laatimien kirjeenvaihtokirjojen avulla. Ajalli-

¹⁵ Kaartin jääkäriyrykmentin esikunnan asiakirja: *Tutkimuslupahakemus yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöhön (Kapteeni Salomaa/YEK 59)*. MN26570/21.11.2017.

sesti kirjeenvaihtokirjat rajattiin käsittelemään vuosia 1975-1979¹⁶. Kirjeenvaihtokirjojen perusteella rajattiin tutkimuksen kannalta merkitykselliset asiakirjat niiden otsikoinnin perusteella ja tarkennettiin asiakirjoilla jo aiemmin laadittua tutkimuslupahakemusta.¹⁷ Maavoimien esikunnan päätöksen perusteella materiaaliin myönnettiin tutkimuslupa.¹⁸ Etelä-Suomen sotilasläänin eri sotilaspiirien ja muiden sotilasläänien salaisen materiaalin osata noudatettiin samaa toimintamallia. Kirjeenvaihtokirjojen perusteella tarkennettuihin asiakirjoihin laadittiin tutkimuslupahakemus, johon Maavoimien esikunta edelleen myönsi tutkimusluvan.¹⁹

Molempien Maavoimien esikunnan aineistopäätöksien osalta on huomioitava, että asiakirjat ovat käyty läpi osana Maavoimien vanhan salaisen arkiston luokittelutyötä. Aikanaan salaiseksi luokiteltujen asiakirja-aineistojen osalta on jo umpeutunut laissa määrätty 25 vuoden salassapitoaika (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621, 31 § 2 momentti). Suoritetun tarkastuksen perusteella on todettu, että kyseiset asiakirjat eivät enää sisällä maanpuolustuksen kannalta salassa pidettävää tietoa. Tämän johdosta kaikki tutkimuksessa käytetyt tutkimusluvan mukaiset asiakirjat on luokiteltu julkiseksi.²⁰

Tutkimuksen aikana arkistoista löytyi asiakirjoja, jotka osaltaan selittävät harjoituksen suunnittelua ja toteutumista käsittelevää vähäistä arkistomateriaalia. Etelä-Suomen sotilasläänin operatiivinen toimisto laati 3.2.1977 päivätyn käskyn Harjoitus 77:n asiakirjaturvallisuudesta. Asiakirjassa käskettiin tarkennuksia Harjoitus 77 valmisteluvaiheen ja itse harjoituksen aikana noudatettavaan asiakirjaturvallisuusmääräyksiin.²¹

Käskyn mukaisesti salaisina asiakirjoina oli käsiteltävä kaikkia niitä asiakirjoja, jotka sisälsivät joukkoyksikköä suurempien joukkojen käyttötapaan liittyneitä asiakokonaisuuksia. Näitä olivat esimerkiksi päätökset, suunnitelmat, käskyt ja tilanneilmoitukset. Lisäksi salaiseksi luokiteltiin kaikki sellaiset asiakirjat, jotka sisälsivät yksityiskohtaisia kokonaistilanteita, joukkojen tarkkoja kokoonpanoja tai aselajierikoismääräyksiä, joista selvisi yhtymien kokonaistoiminta. Julkisina asiakirjoina käsiteltiin kaikki edellä mainittuihin asiaryhmiin kuulu-

¹⁶ Tarkennetut vuosiluvut vaihtelevat riippuen kirjeenvaihtokirjojen muodostamasta kokonaisuudesta.

¹⁷ Kaartin jääkäriyrykmentin esikunnan asiakirja: *Tarkennettu tutkimuslupahakemus yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöhön (Kapteeni Salomaa/YEK59)*, MN29285/21.12.2017.

¹⁸ Maavoimien esikunnan asiakirja: *Päätös tutkimuslupahakemukseen (Manu Salomaa)*, MO1607/19.1.2018

¹⁹ Kaartin jääkäriyrykmentin esikunnan asiakirja: *Tutkimuslupahakemus yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöhön (Kapteeni Salomaa/YEK59)*, MP4791/27.2.2019; Maavoimien esikunnan asiakirja: *Päätös aineistopyyntöasiassa (Salomaa)*, MP5962/12.3.2019.

²⁰ Maavoimien esikunnan asiakirja: *Päätös tutkimuslupahakemukseen (Manu Salomaa)*, MO1607/19.1.2018; Maavoimien esikunnan asiakirja: *Päätös aineistopyyntöasiassa (Salomaa)*, MP5962/12.3.2019.

²¹ ESSIE:n asiakirja n:o 28/Optsto/Db sal/3.2.1977, T-26558, Maavoimien keskusarkisto (MKA). Asiakirja on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan päätöksellä MO1607/19.1.2018.

mattomat asiakirjat. Näidenkin osalta oli otettava huomioon, että harjoituksen valmistelut, asiakirjat mukaan lukien, kuuluivat ETS-leimalla varustettavien asioiden luokkaan.²²

Edellä mainitun asiakirjojen luokittelun lisäksi käskyssä velvoitettiin Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnan toimistoja, sotaharjoitusyhtymiä sekä sotilaspriirien esikuntia avaamaan jo harjoituksen valmisteluvaiheessa sotaharjoituskirjeenvaihtokirjat erikseen julkista ja salaista kirjeenvaihtoa varten. Muut joukot velvoitettiin avaamaan kirjeenvaihtokirjat harjoitukseen liittyessään. Laadittavat asiakirjat oli liitettävä Hk sarjaan (Hk tai Hk sal). Kaikki Hk sal kirjeenvaihtokirjat ja niiden edellyttämän järjestyksen mukaisesti kootut asiakirjat oli toimitettava sotaharjoituksen päättyessä osapuolien johtoesikuntiin, jotka edelleen luovuttivat ne sotaharjoitusjohdon esikunnan komentotoimiston päällikölle jatkokäsittelyä varten. Kaikki edellä mainitut asiakirjat oli johdon esikunnassa käsiteltävä rauhan ajan kirjeenvaihdosta erillisinä kokonaisuuksina.²³

Asiakirjojen jatkokäsittelyyn liittyen Etelä-Suomen sotilasläänin julkaisi harjoituksen jälkeen 17.10.1977 asiakirjan, jonka mukaisesti kaikki harjoituksen yhteydessä laaditut sotaharjoituskirjeenvaihtokirjoihin diarioidut asiakirjat tuli toimistoittain luovuttaa vuoden 1977 kuluessa Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnan järjestelytoimistolle. Järjestelytoimistoa velvoitettiin säilyttämään edellä mainittu aineisto kunnes se hävitettäisiin 1.1.1983 jälkeen.²⁴

Arkistomateriaalin kartoittamisessa ei kyseistä materiaalia ole löydetty. On todettava, että edellä mainittua toimintatapaa on noudatettu ja tämän myötä tutkimukseen liittyvä merkittävä arkistomateriaali ei ole ollut käytettävissä. Tämän lisäksi käytettävissä olevaan arkistomateriaalin niukkuuteen on osaltaan vaikuttanut myös muidenkin arkistojen supistamisiin liittyneet materiaalin hävittämiset.

Näin ollen harjoituksen toteuttamisen tutkimisen kannalta tärkeimmäksi asiakirjaksi muodostuu harjoituksesta laadittu harjoituskertomus. Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnan koulutus-toimiston laatima harjoituskertomus on arkistoitu Maavoimien keskusarkiston salaiseen arkistomateriaaliin. Kertomus on silloisen turvaluokituksen mukaisesti salainen, mutta on luokiteltu nykyisin julkiseksi maavoimien esikunnan päätöksellä.²⁵

²² ESSLE:n asiakirja n:o 28/Optsto/Db sal/3.2.1977, T-26558, MKA.

²³ ESSLE:n asiakirja n:o 28/Optsto/Db sal/3.2.1977, T-26558, MKA.

²⁴ ESSLE:n asiakirja n:o 17/Kntotsto/Db sal/17.10.1977, T-26561, Maavoimien keskusarkisto (MKA). Asiakirja on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan päätöksellä MO1607/19.1.2018.

²⁵ Maavoimien esikunnan asiakirja, MM11484/17.5.2016.

Kertomus perustuu harjoituksen johdon havaintojen lisäksi pääasiassa yhteysupseerien ja alue-erotuomarien kertomuksiin, yhtymien taistelukertomuksiin sekä joukkojen sotapäiväkirjamerkintöihin. Kertomus on laadittu laadukkaasti ja käsittelee harjoituksen toteutusta erittäin laajasti. Kertomuksen liitteenä olevat taistelutapahtumat tilannepiirroksineen antavat kattavan kuvan harjoituksen toteutumisesta. Tämän lisäksi kertomuksessa on tärkeimmät havainnot harjoituksesta aselajien, paikallisjoukkojen toiminnan, johtamisen ja yhteistoiminnan osalta.

Harjoituskertomuksen laadittiin Etelä-Suomen sotilasläänissä erittäin tarkasti ja sen hyväksymiseen osallistui kiinteästi harjoituksen johtajana toiminut sotilasläänin komentaja kenraaliluutnantti Jukka Pajula. Kertomuksen esittelyssä se luettiin ääneen sana sanalta ja lopulliseen versioon tulikin muutoksia komentajan tahdon mukaisesti²⁶. Vaikka kertomus perustuikin pääosin alajohtoportaiden ja erotuomareiden kertomuksiin sekä joukkojen ylläpitämiin sotapäiväkirjoihin, on sitä virallisen asiakirjan luonteesta huolimatta tarkasteltava lähdekriittisesti. Harjoituskertomuksen on laatinut organisaatio ja henkilöt, jotka ovat olleet vastuussa myös harjoituksen toimeenpanosta. Kertomuksen sisältöä ja sen esille tuomia havaintoja on tutkimuksessa pyritty varmentamaan muista lähteistä saaduilla tiedoilla.

Harjoitukseen osallistui erityinen pääesikunnan johtama tarkkailuorganisaatio, johon kuulneiden erotuomareiden tehtävät rajoittuivat määrättyjen esikuntien ja joukkojen suorituskyvyn ja siihen vaikuttavien seikkojen selvittämiseen.²⁷ Tarkkailijaerotuomareiden raporteista laadittu ja 23.3.1978 julkaistu yhdistelmä on ollut harjoituksen toteuttamisen tutkimisen kannalta tärkeä asiakirja, sillä kyseisten tarkkailijaerotuomareiden tehtävä ei ulottunut itse harjoituksen toteutuksen arviointiin. Kyseinen materiaali ei myöskään ollut harjoituskertomuksen laatijoiden käytettävissä. Yhdistelmässä käsitellään tarkkailukohteina olleiden joukkojen yleistä toimintaa sekä eri aselajien toimintoja ja tuodaan esille paljon erilaisia puutteellisia ja virheellisiä toimintoja

Tarkkailijaerotuomareiden raportin lisäksi arkistoista ei kuitenkaan ole ollut löydettävissä kuin yhden alue-erotuomariryhmän koostama kertomus havainnoista. Luultavasti muut kertomukset ovat, kuten aiemmin on mainittu, tuhottu arkistojen supistamisen yhteydessä. Näiden asiakirjojen avulla on kuitenkin kyetty osaltaan varmistamaan harjoituksesta laaditun kertomuksen paikkansapitävyyttä.

²⁶ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

²⁷ PE asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, Maavoimien keskusarkisto (MKA), s. 1. Asiakirja on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan päätöksellä MP5962/12.3.2019.

Laajuutensa osata, sekä suurten sotaharjoitusten pitkäköstä aikavälistä johtuen, harjoitus sai myös merkittävää yleistä mielenkiintoa sekä huomiota mediassa. Tämän vuoksi tiedotustoimintaa hoitamaan perustettiin harjoituksessa erillinen tiedotustoimisto. Ennen harjoitusta laadittiin kaksi eri tiedotetta lehdistölle harjoituksesta ja harjoituksen aikana pidettiin päivittäin tiedotustilaisuus, jonka yhteydessä jaettiin myös päivän tapahtumat sisältävä tiedote. Tätä materiaalia ei kuitenkaan ole ollut löydettävissä arkistoista. Pääesikunnan Tiedotusosaston arkistoista on löydettävissä suurimpien Etelä-Suomen sanomalehtien harjoituksesta laatimat artikkelit. Materiaalista voidaan todeta, että lehdistön suhtautuminen harjoitukseen oli kokonaisuutena hyvin myönteinen. Laadittu materiaali on luonnollisesti hyvin yleisluonteista ja näin ollen lähinnä harjoituksen yleiskuvausta tukevaa. Näiden artikkelien osalta on lähdekritiikillä korostunut rooli, eikä niiden lähdearvoa voida pitää merkittävänä. Kuitenkin artikkelit ovat autaneet hahmottamaan harjoituksen toteutumisen kokonaisuutta.

Toinen merkittävä lähde arkistomateriaalin ohella tutkimuksessa ovat olleet haastattelut. Tutkimustyöhön liittyneiden haastatteluiden tavoitteena on ollut saada tutkimukseen sellaista tietoa, jota ei ole kirjoitettu virallisiin dokumentteihin. Haastatteluilla on tämän lisäksi laajennettu ja varmennettu käsitystä harjoituksen toteuttamisesta sekä siitä tehdyistä havainnoista ja taustatekijöistä.

Tutkimuksen alkuvaiheessa kartoitettiin osallistumiskäskeyjen avulla harjoituksessa merkittävässä tehtävässä (komentaja-, päällikkö- tai erotuomari tehtävissä) olleita henkilöitä. Tätä henkilöstöä tarkasteltiin sen jälkeen heidän haastattelumahdollisuuksien ja käytettävyyden mukaan. Harjoituksesta kuluneen ajan ollessa yli 40 vuotta, joudutaan vääjäämättä tilanteeseen, jossa harjoituksen kaikkien tai edes tärkeimpien päävalmistelijoiden, päätöksien tekijöiden ja toimijoiden haastattelut eivät ole mahdollisia. Lopullisen listan myötä lähetettiin Kadettikunnan kautta 24 henkilölle kirje haastatteluiden mahdollisesta toteuttamisesta. Vastaus kirjeeseen saatiin yhteensä 16 henkilöltä. Suurimmaksi osaksi vastauksissa todettiin (yhteensä 8 henkilöä), ettei muistikuvia yksinkertaisesti enää ollut harjoituksesta. Varsinaisia haastatteluita toteutettiin yhteensä 6 kappaletta, joista puhelinhaastatteluna toteutettiin kaksi kappaletta. Haastatetuille henkilöille lähetettiin ennen haastattelun toteuttamista haastattelukysymyksiä / -aiheita jotka olivat rakennettu tutkimuksen pääkysymyksen ja alakysymysten perusteella. Haastattelukysymyksiä tarkennettiin jokaisen haastateltavan osalta peilaten haastatellun harjoituksessa olleeseen tehtävään. Näin ollen haastattelukysymykset / -aiheet ovat olleet hieman erilaiset jokaisen haastateltavan osalta.

1.4 Tutkimuksen rajaaminen ja käsitteet

Tutkimus rajataan käsittelemään vuoden 1977 harjoitusta alueellisen puolustusjärjestelmän viitekehyksessä, vaikkakin alueellisen puolustusjärjestelmän kehityksen kuvauksessa on käsitelty laajempaa aikakautta. Tutkittavaa harjoitusta käsitellään Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnan näkökulmasta, eikä tutkimuksessa käsitellä harjoituksessa tehtyjä yksittäisen taistelijan tai pienjoukon toimintaa koskevia tai taisteluteknisiä havaintoja. Tutkimuksessa keskitytään harjoitusjoukkojen päätoimintoihin, harjoituksen kehittämiseen sekä havaintoihin.

Harjoitus oli myös samalla ilmavoimien kyseisen vuoden pääsotaharjoitus. Alustavan tutkimuksen mukaan ilmavoimien osallistumisella harjoitukseen ei kuitenkaan ollut kovinkaan merkittävää vaikutusta itse harjoituksen toteutukseen ja läpivientiin. Tämän johdosta on perusteltua rajata ilmavoimien osuuden tarkempi tutkiminen tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksessa käytetyt joukkojen nimet ja numeroinnit on kirjattu aikalaisittain niin kuin ne ovat käsitelty harjoituskäskyssä ja -kertomuksessa.

Kenttäohjesäännön yleinen osa (KO yl 1973) määrittelee tutkimuksessa käytettävät käsitteet seuraavasti:

Alueellinen puolustus määritellään alueelliseen puolustusjärjestelmään ja alueelliseen taisteluun perustuvaksi järjestelmäksi.²⁸

Alueellinen puolustusjärjestelmä on itsenäisiin sotatoimiin kykenevistä sotilaslääneistä ja niiden toimintaan sisältyvästä paikallispuolustusjärjestelmästä sekä ratkaiseviin sotatoimiin tarkoitettujen yleisjoukkojen yhtymistä muodostuva puolustusjärjestelmä.²⁹

Alueellisella taistelulla tarkoitetaan alueellisen puolustusjärjestelmän puitteissa syvällä alueella tapahtuvaa tukijoukkojen (taistelutoimintaan välittömästi osallistumattomien joukkojen) tukemien yleis- ja paikallisjoukkojen taistelua vihollisen lyömiseksi tai tuhoamiseksi.³⁰

²⁸ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1973, s. 167.

²⁹ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, (1973), s. 167.

³⁰ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, (1973), s. 167.

Paikallispuolustuksella tarkoitetaan pääasiassa paikallisjoukoissa (yleensä tietylle toiminta-alueelle rajoittuviin taistelutehtäviin soveltuvissa yksiköissä), määräalueella tai -kohteessa suoritettua toimintaa vihollisen kuluttamiseksi ja hidastamiseksi sekä valvonnan, tärkeiden kohteiden suojaamisen, sissitoiminnan ja tiedustelun järjestämiseksi.³¹

Paikallispuolustusjärjestelmä on koko valtakunnan alueen kattava, sotilasläänien toimintaan sisältyvä, sotilaspiirien, rannikkoalueiden ja rajavartiostojen muodostama puolustusjärjestelmä määräalueelle rajoittuvien paikallisten tehtävien suorittamiseksi ja sissisodan mahdollistamiseksi.³²

Maavoimien joukkoja tarkoituksenmukaisesti yhdistelemällä muodostetaan eriasteisia *yhtymiä*, joita ovat sotilaslääni, armeijakunta ja prikaati.³³

Ohje perusyhtymän taistelua varten vuodelta 1977 määrittää maavoimien tärkeimmäksi *perusyhtymäksi* prikaatin, joka käsittää johdon sekä jalkaväki-, aselaji- ja huoltojoukkoja siten, että se kykenee itsenäiseen taisteluun ja keskittämään eri aselajit tehokkaaseen yhteisvaikutukseen. Peruskokoonpanossa prikaatiin kuuluu komentaja ja esikunta, esikuntakomppania, tiedustelukomppania, neljä kivääripataljoonaa, sinkokomppania, kranaatinheitinkomppania, kaksi patteristoa käsittävä kenttätykistörykmentti, kaksi ilmatorjuntapatteria, pioneerikomppania, viestikomppania, huoltokomppania ja kuljetuskomppania.³⁴

³¹ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, (1973), s. 168.

³² *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, (1973), s. 168.

³³ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, (1973), s. 34.

³⁴ *Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977*, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1977, s.I:8-I:9.

2 ALUEELLINEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ

Tutkittavan harjoituksen liittyessä kiinteästi kehitteillä olleeseen alueelliseen puolustusjärjestelmään, on syytä hieman avata tätä kehitystä, jonka yksi virstanpylväs oli vuosi 1971 Puolustusvoimain komentajan vahvistaessa alueellisen puolustuksen periaatteet. Kenraali Kaarlo Olavi Leinosen tammikuussa hyväksymän puolustussuunnitelman ja sen toteuttamiseksi annetun operaatiokäskyn, peitenimeltään Alpon myötä oli perusteet järjestelmälle luotu. Puolustusvoimat saattoivat näin ollen keskittyä seuraavina vuosina kehittämään alueellisen puolustuksen doktriinia, todeten vuoden 1978 puolustusvalmiusraportissa alueellisen puolustusjärjestelmän saavuttaneen tällöin kaikilta osin sodan ajan tehtävien vaatiman käytännön valmiuden.³⁵

2.1 Puolustusjärjestelmän kehitys

Ensimmäinen maailmansota painottui voimakkaasti linnoitettuihin aseisiin, kuten myös toinen maailmansotakin. Suomessa Mannerheim-linja, Salpalinja ja Harpaskog -asema ovat tästä esimerkkejä. Ne pohjautuivat ensimmäisen maailmansodan kokemuksiin Keski-Euroopan Maginot- ja Siegfried -linjoista. Sodan kuva ja sen luonne olivat kuitenkin muuttuneet merkittävästi toisen maailmansodan jälkeen. Kokemukset toisesta maailmansodasta, ydinaseiden ja helikoptereiden saapuminen taistelulentälle ja ohjusjärjestelmien voimakas kehittyminen johdivat päätelmään, että puolustusasema- ja vyöhykejärjestelmä, johon Suomen puolustus perustui, oli murrettavissa.³⁶ Sotatoimien ulottuessa syvälle maan sisäosiin, ei perinteistä jakoa kotialueeseen ja taistelualueeseen nähty todennäköisenä. Oli siis selkeä ja tiedostettu tarve puolustusjärjestelmän kehittämiseen.

Alueellisen puolustuksen perusajatus hyväksyttiin jo vuoden 1949 puolustusrevision mietinnössä, jossa se hahmotteli arvioimansa tulevaisuuden sekä mahdollisen sodan vaikutusta Suomen sotilaalliselle puolustusjärjestelmälle. Mietinnössä todettiin yllätyshyökkäyksen mahdollisuutta tapahtua periaatteessa mihin alueelle tahansa, jonka johdosta nopeat vastatoimet olisivat tärkeitä. Puolustajalta ja sen joukoilta vaadittaisiin nopeuden ja iskukyvyyn lisäksi myös

³⁵ Tynkkynen, Vesa: *100 vuotta uhkalähtöistä puolustussuunnittelua*, Sotahistoriallinen aikakausikirja 39, Talinna Raamatuttkikikoda OÜ, Talinna 2018, s. 257; Tynkkynen, Vesa & Petteri Jouko: *Uhkalähtöinen puolustussuunnittelu*, Suomen puolustusvoimat 100 vuotta, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2018, s. 158. Vuoden 1973 lopussa oli todettu alueellisen puolustusjärjestelmän saavuttaneen suunnitelmavalmiuden, joka olisi mahdollistanut toimeenpanon, kuitenkin vasta 1978 tarvittava materiaali oli tosiasiallisesti siirretty ja pääosa joukoista oli koulutettu.

³⁶ Kanninen, Ermei: *Suomen puolustus*, Otava, Keuruu 1994, s. 20–22.

vahvaa alueellista valmiutta. Tämä edellytti revision mukaan alueellista puolustusjärjestelyä. Eri seutujen sotilaallisten merkitysten mukaisesti maa oli jaettava yhtenäisiin alueisiin, joilla olisi tiettyjä joukkoja. Tarpeen vaatiessa nämä alueet voisivat perustaa lisää vihollisen torjunnassa tarvittavia joukkoja. Alueiden muodostamisessa tavoitteena oli sotilasläänien kyky itsenäiseen toimintaan, joten puolustuksellisen näkökulman lisäksi aluejaossa oli otettava huomioon myös talouselämä.³⁷

Uhkamallit, joiden pohjalta puolustusvoimien tulevien vuosien puolustussuunnittelu aina vuoteen 1966 saakka tultiin laatimaan, muodostuivat kolmesta eri vaihtoehdosta. Kaikissa vaihtoehdoissa pohjana oli, Neuvostoliiton kanssa solmitun Ystävyys-, Yhteistyö ja Keskinäisen avunantosopimukseen (YYA-sopimus) nojautuen, länsivaltojen hyökkäys Suomeen. Malleissa Ruotsin alueen käyttö ja Tanskan salmien hallinta muodostivat niiden keskeiset lähtökohdat. Vaihtoehdossa A hyökkääjän käytössä ei ollut Ruotsin alue, Tanskan salmien ja Itämeren ollessa Neuvostoliiton valvonnassa. Tällöin hyökkäyksen katsottiin suuntautuvan Suomeen Pohjois-Norjan kautta. Vaihtoehdossa B Ruotsin alue ei edelleenkään ollut hyökkääjän käytettävissä, mutta Tanskan salmet sekä Itämeri olivat sotatoimien piirissä. Näin ollen hyökkäys suuntautuisi sekä Pohjois-Norjasta että Itämereltä. Vaihtoehdossa C hyökkääjällä oli käytössään edellisten lisäksi myös Ruotsin alue. Tämä vaihtoehto oli luonnollisesti Suomen kannalta vaikein mahdollisen hyökkäyksen suuntautuessa Suomen alueelle niin Itämereltä kuin Ruotsin ja Norjan alueilta.³⁸ Näin ollen Suomen kannalta länsivaltojen mahdollisen hyökkäyksen ratkaisevina tekijöinä oli Ruotsin asennoituminen länsivaltoihin sekä Tanskan salmien hallinnointi sodan syttymisen jälkeen länsi- ja itäryhmittymien välillä.³⁹

Vuoden 1952 puolustusvoimien uudelleenjärjestelyissä tavoiteltuun aluejakoon ei vielä päästy. Vuonna 1952 hyväksyttiin operatiivinen puolustussuunnitelma, peitenimeltään ”Polttoainehankinta”. Sitä seurasi Porkkalan vuokra-alueen palautuksen Neuvostoliitolta tammikuussa 1956 myötä käynnistynyt, vuonna 1958 hyväksytty valtakunnan puolustamista koskenut käsky peitenimeltään ”Valpuri”. Molemmat operaatiokäskyt käsittelivät puolustusvoimien joukkorakennetta, alueellista jakoa sekä puolustuksen toteuttamisen periaatteita. Vuoden 1952 puolustuskäskyssä oli kuitenkin nähtävissä jo alueellisen puolustuksen periaatteita. Sen myötä

³⁷ Raunio, Ari (toim.): *Suursotien vuosisata, Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla*, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2: N:o 8, Hakapaino Oy, Helsinki 2002, s. 175.

³⁸ Rajala, Kimmo: *Oulun varuskunnan puolustus 1945–2000*, Oulu varuskuntakaupunkina, Painotalo Suomeenmaa, Oulu 2005, s. 147. Kirjassa on käsitelty tarkemmin käytössä olleita kolmea vaihtoehtoa.

³⁹ Säämänen, Juuso: *Suurmaiheinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan - Suomen meripuolustuksen maihinnousuntorjuntakyvyn kehittäminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle*, Juvenes Print, Tampere 2017, s. 151.

muodostettiin neljä vastuualuetta, joissa kukin komentaja vastasi oman alueensa puolustamisesta eri tilanteissa. Lisäksi se yhtenäisti aiemman ajattelun puolustusvoimien toiminnasta eri kokoonpanoissa, joita olivat rauhan ajan kokoonpano (ra-kokoonpano), täydennyskokoonpano (t-kokoonpano), suojakokoonpano (su-kokoonpano) ja täydellinen sodan ajan kokoonpano (tsa-kokoonpano)⁴⁰. Vuoden 1958 puolustuskäskyssä vastuualueet korvattiin neljällä maanpuolustusalueella ja se oli vuoden 1952 pelkistetyn ja puutteellisen suunnitelman päivitetty versio. Puolustuskäsky ajantasaisti aiemman suunnitelman jälkeen tehtyjä muutoksia sekä tarkensi ja laajensi puolustussuunnittelun perusteita. Vuoden 1958 puolustuskäskyssä puolustusvalmisteluiden johtosuhteet olivat edelliseen suunnitelmaan verrattuna yksiselitteiset, ne kuitenkin perustuivat edelleen operatiivisiin lähtökohtiin eivätkä vastanneet yleistä hallinnon jakoa.⁴¹

Vuoden 1958 puolustussuunnitelmaan liittyen lisäksi myös uhkakuvien sisältöä tarkennettiin. NATO-maiden voimien arvioitiin olevan riittämättömät laajamittaisiin sotatoimiin Pohjois-Euroopassa. Suomen ilmatilan käyttö sen sijaan, Suomeen tai sen kautta Neuvostoliittoon suunnattaviin ilmaoperaatioihin, nähtiin erittäin todennäköisenä. Ruotsin tiukan puolueettomuusasetteen sekä länsivaltojen vähäisten hyökkäysmahdollisuuksien johdosta hyökkäykset valmistauduttiin torjumaan vain aiemmin mainittujen A ja B vaihtoehtojen mukaisesti. Tilanteessa, jossa Ruotsi liittyisi sotatilanteessa NATO-maiden rinnalle, varauduttiin joko laatimaan uusi operatiivinen käsky tai käyttämään reservejä rannikolle suuntautuvan maihinnou-
sun torjuntaan.⁴²

Huomioitavaa on, että Valpurissa määritettiin ensimmäisen kerran valtakunnan keskeinen alue, jonka hallussa pitäminen kaikissa vaihtoehdoissa oli valtakunnan puolustamisen kannalta välttämätöntä. Tämä määritetty alue sisälsi niin pääosan väestöstä ja joukkojen perustamistehtävistä kuin peltoalasta ja teollisuustuotannosta⁴³. Keskeisen alueen sisäpuolelle ei tullut missään vaiheessa päästää vihollista, kun taas ko. alueen ulkopuolisia osia oli mahdollista, tilanteesta riippuen luovuttaa vihollisen tilapäiseen käyttöön.⁴⁴ Ajattelu valtakunnan elintärkeiden toimintojen kannalta aina omien joukkojen hallussa olevasta alueesta säilyi myös tulevis-
sa puolustussuunnitelmissa.

⁴⁰ Rajala (2005), s. 146.

⁴¹ Tynkkynen & Jouko (2018), s. 143-144. Tynkkynen, Vesa: *Puolustusjärjestelyt*, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, WS Bookwell Oy 2006. s. 445.

⁴² Säämänen (2017), s. 197.

⁴³ Tynkkynen & Jouko (2018), s. 143.

⁴⁴ Rajala (2005), s. 205.

Tavoiteltavan aluejaon tarpeellisuus oli kuitenkin tunnistettu. Sotilashallinnossa oli ollut voimassa, lähinnä toimintavalmiustehtäviä varten, yleisestä läänijaosta huomattavasti poikkeava jako seitsemään sotilaslääniiin, jotka myöhemmin edelleen alistettiin divisioonien johtoon maanpuolustusalueiksi. Tämä rajojen poikkeavuus aiheutti sen, että eräiden sotilasläänien esikuntien oli asioitava jopa viiden eri lääninhallituksen kanssa. Rinnan siviilihallinnon rationalisointiin liittyneiden tutkimusten sekä valtiorhallinnon organisaation kehittämistä koskeneen päätöksen mukaisesti, käynnistyivät jo vuonna 1963 myös puolustusvoimien laajat tutkimus- ja suunnittelutyöt tähdäten johtamistoiminnan tehostamiseen. Läänijako siviilihallinnon kanssa ei ollut ainut ongelma, monia epäkohtia oli todettu niin pääesikunnassa kuin yhtymien ja aluejärjestöjen esikunnissakin.⁴⁵

Vuoden 1963 marraskuussa pääesikunnassa valmistuneen laajan selvityksen mukaan oltiin yksimielisiä siitä, että siviili- ja sotilashallinnonrajat olisi saatava mahdollisimman yhtenäisiksi. Tällä järjestelyllä tavoiteltiin kokonaismaanpuolustuksen valmisteluiden tehostamista ja yhteistoiminnan helpottamista. Puolustusvoimain komentaja kenraali Sakari Simelius hyväksyi uuden aluejaon lokakuussa 1964, jonka mukaan maahan muodostetaan seitsemän pääesikunnan alaista uudistettua sotilaslääniiä, jotka itsenäisesti vastaavat omalla alueellaan niin rauhanajan puolustusvalmisteluista kuin torjuntataisteluiden johtamisesta laatimiensa suunnitelmien puitteissa. Sotilasläänit koostuivat yhteensä 27 sotilaspiiristä. Uusi läänijako astui voimaan heinäkuussa vuonna 1966, uudistuksen edellyttämän poliittisen valmistelun viivästettyä sitä. Uudistuksella oli kaksi tärkeää merkitystä. Ensinnäkin se poisti sotilaallisen aluehallinnon päällekkäisyydet ja toisaalta samalla sotilaallinen aluejako saatiin nyt vastaamaan sekä alueellisen maanpuolustuksen sekä siviilihallinnon aluerajojen asettamia vaatimuksia.⁴⁶

Alueellisen järjestelyn toteuttamiseen tähdänneen uudelleenjärjestelyjen ensimmäisen vaiheen jälkeen siirtyi suunnittelu- ja tutkimustyön painopiste ylimmän johdon järjestelyihin. Pääesikunnan osittain vuonna 1960 tarkistettu kokoonpano, oli peräisin vuodelta 1952, eikä vastannut sitä kuvaa joka oli muotoutumassa nykyaikaisesta ylimmästä johtoesikunnasta. Uudelleenjärjestelyn toisessa vaiheessa maaliskuussa 1968 tarkistettiinkin pääesikunnan kokoonpano muodostamalla pääesikunnan päällikön alaisuuteen Yleisesikunta, Koulutuskeskuskunta, Huoltoesikunta ja Sotatalousesikunta.⁴⁷

⁴⁵ Annala, Erkki Sakari: Puolustusvoimien uudelleenjärjestelyistä, *Sotilasaikakausilehti*, 4/1968, s. 162–163.

⁴⁶ Annala (1968), s. 162–163. Lähteenkorva, Pekka: *Organisaation kehitys*, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944-1974, WS Bookwell Oy 2006. s. 256-257.

⁴⁷ Annala (1968), s. 162–163. Lähteenkorva (2006), s. 256-257.

Uudistuksen myötä, alueelliseen puolustukseen siirtymisen ja uuden aluejaon johdosta, myös käytössä ollut puolustussuunnitelma oli uusittava. Uusi operatiivinen puolustuskäskey, peitenimeltään ”15”, astui voimaan vuoden 1966 kesäkuussa. Suunnitelma perustui kahden eri vaihtoehdon uhkamalliin jotka olivat variaatio aiemmin käytössä olleista kolmesta vaihtoehdosta. Vaihtoehdossa A sekä Pohjois-Norjan että Itämeren oletettiin olevan joutuvan sotatoumien piiriin. Näin ollen hyökkäyksen Suomen tai alueen kautta Neuvostoliittoon arvioitiin suuntautuvan niin Itämereltä kuin Pohjois-Norjasta. Tässä vaihtoehdossa hyökkääjän käytössä ei ollut Ruotsin aluetta, mutta sen ilmatilaa arvioitiin saatettavan käyttää vastoin tahtoa. B vaihtoehdossa Ruotsin alue oli vihollisen käytössä, mutta muuten lähtökohta oli sama.⁴⁸

Alueellinen puolustus osana alueellista puolustusjärjestelmää ei kuitenkaan ollut vielä valmis. Aiemmin käytössä olleiden perättäisten puolustusvyöhykkeiden tilalle tuli koko syvyydessä tapahtuva samanaikainen taistelu. Tämä perustui tärkeiden alueiden ja kohteiden puolustamiseen ja kuluneen, pidettävissä maastonkohdissa pysäytetyn, vihollisen lyömiseen reservin vastahyökkäyksellä. Tähän malliin liittyi tarve kehittää alueellisia puolustusjoukkoja. Joukkojen jakaminen yleisjoukkoihin ja paikallisjoukkoihin oli kuitenkin vielä kesken vuonna 1966. Tällöin oltiin tilanteessa jossa käyttöön otettiin alueellinen puolustus, mutta alueellista taistelua yleis- ja paikallisjoukoin ei kyetty toteuttamaan.⁴⁹

Käytössä olleen, vuonna 1958 ilmestyneen, Kenttäohjesäännön yleisen osan uusimisen katsottiin olevan välttämätöntä perustavaa laatua olevien maanpuolustuksen muutosten johdosta. Ohjesääntö ei myöskään enää vastannut sodankäyntimenetelmien ja alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystä. Uuden kenttäohjesäännön kirjoittaminen olikin vaativa ja monitahoinen projekti. Yleinen osa valmistui everstiluutnantti Juhani ruudun toimesta vuonna 1969 luonnoksena, mutta tällöin sitä ei vielä julkaistu sillä keskustelu alueellisen puolustuksen toteuttamisen periaatteista ja uhkakuvista olivat vielä kesken. Ohjesääntö ilmestyikin vasta 1973, jolloin oli jo kyky ottaa periaate operatiiviseen käyttöön. Puolustuksen strateginen doktriini oli siis valmis, mutta sen operatiivinen ja taktillinen toteutus oli vielä kesken.⁵⁰

⁴⁸ Tynkkynen & Jouko (2018), s. 146-148.

⁴⁹ Rajala (2005), s. 219–224. Tynkkynen (2006), s. 464-465.

⁵⁰ Rajala (2005), s. 219–224. Tynkkynen (2006), s. 464-465.

Huomattavaa on, että kaikissa edellä mainituissa operatiivisissa suunnitelmissa oli siis perusteena varautuminen lännestä tulevaan hyökkäykseen ja ne perustuivat hyvin poliittisesti tarkoituksenmukaisiin uhkamalleihin. Tämä oli ymmärrettävästi luonnollista, sillä voimassa olleen YYA-sopimuksen mukaisesti Suomen oli täytettävä sen asettamat sotilaalliset velvoitteet. Se miten realistiset käytössä olleet uhkamallit olivat, voidaan kyseenalaistaa. Jo Porkkalan palautuksesta lähtien oli Neuvostoliiton Suomen suunnan sotilaallisia tavoitteita tarkasteltu aiempaa suorasukaisemmin. Loppuvuodesta 1960 Pääesikunnassa valmistuneen muistion perusteella oli päädytty johtopäätökseen, jonka mukaan ainoastaan Neuvostoliitto voisi uhata Suomea suurvaltojen välisessä sodassa, sillä länsivallat eivät hyötyisi maa- tai merioperaatiosta Suomen alueella⁵¹.

Näin ollen luodulla järjestelmällä kyettiin tarvittaessa osoittamaan Neuvostoliitolle Suomen puolustusvalmiutta ja halua puolustaa aluettaan, mutta todellisuudessa suurimmaksi uhaksi arvioitiin Neuvostoliiton muodostama idänuhka. Se muodostuisi joko osana sen laajempaa Skandinaviaan suuntautuvaa operaatiota tai varmistuksenomaisesti. Uhka muodostuisi myös erillissotatapauksena joko osittaisena tai täydellisenä miehittämisenä, mikäli Suomi osoittaisi kyvyttömyyttä YYA-sopimuksen täyttämiseen.⁵²

Edellä mainittujen uhkakuvien lisäksi jo ennen Neuvostoliiton vuonna 1968 suorittamaa Tsékkoslovakian miehitystä, uhka-arvioksi nousi näkemys kaappaushyökkäyksestä.⁵³ Tällä tarkoitettiin strategiseen yllätykseen perustunutta sotatoimea koko valtakunnan tai sen strategisesti merkittävien osien tai kohteiden nopeaksi miehittämiseksi. Arvio oli, että kaappaushyökkäys voisi tulla kyseeseen erillisenä toimenä asetettujen poliittisten päämäärien saavuttamiseksi ja olisi todennäköisesti osa laajempaa kansainvälistä selkkausta, jossa suurvallat pyrkisivät täyttämään sotilaallisia tyhjiöitä valtaamalla ne omiksi suoja- ja tukialueiksi. Epäonnistuneen kaappaushyökkäyksen arvioitiin saattavan jatkua suurhyökkäyksenä keskitetyin voimin.⁵⁴

⁵¹ Säämänen (2017), s. 199.

⁵² Tynkkynen & Jouko (2018) s. 148-150.

⁵³ Säämänen (2017), s. 209-210.

⁵⁴ Ruutu, Juhani: Alueellisesta puolustuksestamme, *Jalkaväen vuosikirja IX*, 1969–1970, Länsi-Savon kirjapaino, Mikkeli 1970, s. 62.

Operaatiokäsky ”15” rinnalla valmistuikin samanaikaisesti suunnitelma, joka oli otsikoltaan ”Strateginen yleissuunnitelma KALERVO valtakunnan puolustamiseksi”. Sen mukaan puolustaminen suoritettaisiin suunnitelman mukaisesti, mikäli hyökkäys valtakuntaan tapahtuisi idästä ilman ulkopuolista apua. On mahdollista, että jo aiempienkin puolustussuunnitelmien rinnalla on laadittu rinnakkaiset suunnitelmat idän uhkaa vastaan. Näistä ei kuitenkaan ole kirjallisia suunnitelmia saatavilla lukuun ottamatta joiltain osin säilynyttä, operaatiokäsky Valpurin rinnalla tehtyä suunnitelmaa peitenimeltään ”Matkakertomus”. KALERVON pohjana olivat operaatiokäsky ”15” mukainen joukkojen perustaminen sekä puolustussuunnitelma. Suunnitelma toi esille itärajan puolustuksen tarkennukset. Luonnollisesti tämän suunnitelman suojaustaso oli erittäin korkea ja se oli vain hyvin pienen piirin tiedossa. Vuonna 1966 oltiin siis tilanteessa, jossa käytössä oli rinnan kaksi eri puolustussuunnitelmaa, toinen lännestä tulevaa uhkaa vastaan ja toinen idästä tulevaan uhkaan. Kahden operatiivisen suunnitelman sopeuttaminen yhdeksi jäi puolustusvoimien komentajan päätöksen mukaisesti sotilaslääniä komentojien tehtäväksi.⁵⁵

Pääesikunnassa oli käynnissä jo 1960-luvun lopussa uuden operatiivisen käskyn suunnittelu ja heinäkuussa 1968 puolustusvoimain komentajalle esiteltiin joukko ratkaisuja puolustusjärjestelmän kehittämiseksi. Puolustushaarat ja vuoden 1966 uudistuksen myötä muodostuneet sotilasläänit saivat perusteet omalle operatiiviselle suunnittelutyölleen toukokuussa 1970. Lopullisen uuden puolustussuunnitelman puolustusvoimain komentaja kenraali K. O. Keinonen hyväksyi tammikuussa 1971, ja sen toteuttamiseksi alajohtoportaille annettiin operaatiokäsky peitenimeltään ”Alpo”.⁵⁶

Alpon operatiivisen ajattelun lähtökohtana oli taistelu syvällä alueella. Sodan kuva, jossa vastustajalla oli suuri liikkuvuus, tulivoima, ulottuvuus ja ilmavoimien käyttö, ei mahdollistanut ainakaan painopistealueilla puolustustaistelun ratkaisua käyttäen aikaisemmissa suunnitelmissa pääperiaatteena ollutta taistelua määrämaastoissa tai yksittäisellä puolustusvyöhykkeellä. Taistelua siis käytäisiin samanaikaisesti niin vihollisen syvyydessä kuin omassa selustassa. Operaatiokäskyssä ei toteutettu periaatteellisia muutoksia puolustushaarojen ja sotilaslääniä tehtäviin, vaan edelleen yhä voimakkaammin korostettiin sotilaslääniä vastuuta ja kykyä aloittaa itsenäiset sotatoimet vastuualueellaan. Toinen merkittävä kokonaisuus uudessa operaatiokäskyssä oli joukkojen jako niiden operatiivisen käytön mukaisesti yleis-, paikallis-, ja tukijoukkoihin. Siinä missä yleisjoukkoja käytettäisiin ratkaisuihin pyrkiviin liikkuviin sota-

⁵⁵ Tynkkynen (2018), s. 255-256; Tynkkynen & Jouko (2018), s. 154-155.

⁵⁶ Tynkkynen (2006), s. 465.

toimiin, paikallisjoukkojen toiminta keskittyi maantieteellisesti rajattujen alueiden taisteluihin tukijoukkojen toimiessa edellisten joukkojen tukitehtävissä. Paikallispuolustusjärjestelmää ja paikallisjoukkojen käyttöperiaatteita koskevat ohjeet oli annettu salaisella asiakirjalla jo marraskuussa 1968, paikallispuolustus liitettiin näin ollen osaksi alueellista puolustusjärjestelmää.⁵⁷

Kenraaliluutnantti evp. Ermei Kanninen pelkistää kirjassaan Suomen Puolustus (Otava 1994) muodostuneen alueellisen puolustusjärjestelmän seuraavasti:

- *Järjestelmä palvelee nimenomaan puolustustaistelua oman valtakunnan alueella.*
- *Järjestelmä kattaa nimenomaan koko alueen ja mahdollistaa puolustukselliset toimet missä tahansa.*
- *Se edellyttää suurta reserviä eli miespuolisen väestön tehokasta koulutusta sekä varusmiespalveluksessa että kertausharjoituksissa, jolloin kyseessä on jo tehtäviin tutustuminen.*
- *Väestön suojaaminen on myös otettu huomioon alueellisissa tehtävissä.*
- *Järjestelmä rakentuu rauhan ajan valmisteluille, joten valmiutta voidaan helposti säädellä tilanteen mukaan.*
- *Tarvittaessa taistelua käydään syvällä alueella hyökkääjän sitomiseksi ja kuluttamiseksi. Voidaan siis kompensoida joukkojemme tulivoiman vähäisyyttä ja myös rajoitettua liikkuvuutta vastustajan ilmaylivoiman vallitessa.*⁵⁸

Operatiivinen käsky antoi nyt selkeän suunnan puolustusjärjestelmälle. Kesäkuun alkuun mennessä valmistuviksi käskettyjen alajohtoportaiden suunnitelmien jälkeen oli päivitettävä joukkojen liikekannallepanosuunnitelmat uutta suunnitelmaa vastaaviksi sekä toteutettava tarvittavat materiaaliirrot. Operatiivinen suunnittelu oli myös ulotettava pataljoonatasolle saakka ja suunnitelman mukaiset joukot oli koulutettava uusiin tehtäviinsä. Tehtävää oli siis edessä moneksi vuodeksi eteenpäin. Pääesikunta laatikin vuosittaisen arvion sotilaallisen valmiuden kehittymisestä, jonka perusteella vuoden 1973 lopussa voitiin todeta operatiivisen suunnitelman olevan tarvittaessa toimeenpanovalmis. Kuitenkin vasta vuonna 1978 voitiin todeta alueellisen puolustusjärjestelmän saavuttaneen kaikilta osin sellaisen käytännön valmiuden olleen valmis sodan ajan tehtävien toteuttamiseen.⁵⁹

⁵⁷ Tynkkynen & Jouko (2018), s. 156-158.

⁵⁸ Kanninen (1994), s. 21.

⁵⁹ Tynkkynen (2018), s. 257; Tynkkynen & Jouko (2018), s. 157-158.

2.2 Alueellinen taistelu osana alueellista puolustusta

Ohje Perusyhtymän taistelua varten vuodelta 1977 kuvaa alueellista taistelua seuraavasti:

- *Valtakuntamme puolustaminen toteutetaan alueellisen puolustusjärjestelmän puitteissa käytävällä alueellisella taistelulla, jossa eri taistelulajeja ja -tapoja käyttäen taistellaan samanaikaisesti syvällä alueella myös vihollisen selustassa ja sivustoilla päämääränä vihollisen lyöminen ja tuhoaminen.*⁶⁰

Ohje julkaistiin kokonaisuudessaan maaliskuussa 1977 pääesikunnan toimesta. Sen ensimmäinen luku käsitellen sodan ja taistelujen luonnetta sekä perusyhtymän ominaisuuksia, lähetettiin jakeluna aikaisemmin tammikuussa 1977. Toinen luku johtaminen sekä vahvistuslehti, sisällysluettelo ja johdanto jaettiin maaliskuun lopussa 1977. Maaliskuun kirjelmällä kumottiin samalla vuonna 1963 ilmestyneen Kenttäohjesäännön ensimmäinen osa, yhtymän taistelu, (KO I, Yhtymän taistelu, 1963).⁶¹ Ohjeen mukaisesti alueellinen taistelu muodosti yhden kokonaisuuden, jossa lähinnä pääesikunnan ja sotilasläänien joukkojen käytön, toiminta-ajan ja päämäärän kannalta voitiin erottaa suojataistelut, tilanteen vakauttaminen ja ratkaisutaistelut.⁶² On todennäköistä, että kyseinen ohje on ollut joukkojen käytössä luonnoksena jo virallista julkaisua aiemmin.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, operaatiokäskey Alpossa oli operatiivisen käytön mukainen joukkojen jako. Näiden käyttöajatuksen perusteella muodostettujen joukkojen yhteisestä taistelusta muodostui alueellinen taistelu, joka oli tiivis ja kiinteä osa alueellista puolustusjärjestelmää. Siinä missä valtakunnan mittakaavassa puolustus perustui itsenäisiin sotilaslääneihin ja niiden alueelliseen toimintaan, itse taisteluiden kokonaisvaltainen toteuttaminen perustui tukijoukkojen tukemaan yleis- ja paikallisjoukkojen saumattomalla yhteistoiminnalla toteuttamaan alueelliseen taisteluun.⁶³ Sotatoimien koordinoimiseksi sotilasläänien tehtävänä oli määrittää alaisilleen yleisjoukkojen yhtymille vastuualueet ottamalla huomioon saamansa tehtävän, hyökkääjän mahdollisen toiminnan, sotatoimialueen takarajan, pidettävät alueet sekä paikallispuolustuksen aluejaon.⁶⁴

⁶⁰ *Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977*(1977), s.I:3.

⁶¹ PE:n asiakirja n:o 118/Ohjeststo/Dbc/11.1.1977, T-24988/26 Kansallisarkisto (KA); PE:n asiakirja n:o 1156/Ohjeststo/Dbc/29.3.1977, T-24988/26, Kansallisarkisto (KA).

⁶² *Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977* (1977), s.I:3. Kyseiset vaiheet eivät käsitteenä kuuluneet prikaatin ja sitä pienempien joukkojen taisteluun.

⁶³ Palokangas, Marko: *Räjähtävää tyhjyyttä, Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*, Waasa Graphics, Vaasa 2014, s. 53. *Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977*(1977), s. I:3.

⁶⁴ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*(1973), s. 62.

Suojajoukkojen taistelulla tarkoituksena oli, välittömästi rajalta alkaen, hankkia ajanvoitto omille vastatoimenpiteille, suojata liikekannallepano, pyrkiä jatkuvaan vihollista kuluttamiseen ja liikkeen hidastamiseen koko sen hyökkäysalueen syvyydessä sekä sen vahvuuden ja hyökkäyssuuntien selvittäminen. Suojajoukot muodostuivat nopeasti perustettavista tai jo rauhan aikana olemassa olevista joukoista ja siihen kuului sekä yleis- että paikallisjoukkoja. Väkivaltataisteluissa pyrkimyksenä oli vihollisen liikkeen pysäyttäminen ja edellytysten luominen vihollisen tuhoamiseksi ratkaisutaisteluissa operatiivisella vastahyökkäyksellä.⁶⁵ Alueellisen taistelun luonnetta siis kuvattiin monimuotoisella kokonaisuudella, mihin kuului vihollisen kuluttaminen ja hidastaminen, hyökkäyskiilojen katkaiseminen, pysäyttäminen, estäminen ja lyöminen sekä omien elintärkeiden alueiden hallussa pitäminen.⁶⁶

Tukijoukkojen tehtävänä olivat, nimensä mukaisesti, tukea yleis- ja paikallisjoukkojen taisteluja. Tukijoukot olivat sotatoimiin välittömästi osallistumattomia joukkoja joita voitiin alistaa sekä yleis- että paikallisjoukoille. Tukijoukkoja olivat muun muassa rakentaja- ja huoltoyksiköt. Yleisjoukot olivat ratkaisuun pyrkiviä, liikkuviin sotatoimiin soveltuvia operaatiokykyisiä yhtymiä ja yksiköitä.⁶⁷

Everstiluutnantti Juhani Ruutu käsittelee artikkelissaan Jalkaväen vuosikirjassa IX (1969–1970) alueellista puolustusta ja joukkojen käyttöä. Maavoimien yleisjoukot muodostivat joukko-osastoja käsittävät armeijakunnat, prikaatit sekä panssari- ja jääkäriprikaatit. Yleisjoukkojen käytön painopistealueen määrittä valtakunnan elintärkeä alue ja jossa vihollinen välittömämmin ja nopeimmin kykenisi pääsemään päämääränsä kannalta ratkaiseviin tuloksiin. Operatiivisen käytön kannalta yleisvoiman kehittyneintä muotoa edusti panssariprikaati, jolla oli iskukyky yhdistämällä tulen, liikkeen ja suojan tarjoamat edut. Prikaati muodosti ylijohdon liikkuvin ja iskukykyisimmän reservin, jota varsinkin mahdollisen kaappaushyökkäyksen jo kohdistuessa suoraan elintärkeimmälle alueelle, valmistauduttiin käyttämään portaittain taisteluosastoina. Panssariprikaatin ”palokunnanomainen” käyttö nähtiin ensisijaisena murtojen, maahanlaskujen ynnä muiden uhkatilanteiden nopeaksi selvittämiseksi ja tilanteen vakauttamiseksi.⁶⁸

⁶⁵ Palokangas (2014), s. 53. *Ohje perusryhtymän taistelua varten 1977(1977)*, s. I:3

⁶⁶ Palokangas (2014), s. 389.

⁶⁷ Ruutu, Juhani: Strategisen puolustuksemme peruskäsitteitä, *Sotilasaikakauslehti* 4/1969, s. 177; Palokangas (2014), s. 52–53, 388–389; *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)(1973)*, s. 40.

⁶⁸ Ruutu, Juhani: Alueellisesta puolustuksestamme, *Jalkaväen vuosikirja IX, 1969–1970*, Länsi-Savon kirjapaino, Mikkeli 1970, s. 64–65.

Määritetyn painopistealueen ulkopuolella oli varauduttava toimimaan verrattain vähäisin yleisvoimin. Mitä kauempana olivat sodan päämäärän kannalta ratkaisevat tavoitteet ja mitä enemmän maasto sekä muut olosuhteet asettivat vihollisen voimien vapaalle käytölle rajoituksia, oli yleisjoukkojen määrä sitä pienempi. Toisaalta tällaisilla alueilla ja joissa maasto sekä muut olosuhteet asettivat rajoituksia vihollisen voiman vapaalle käytölle, nähtiin alueiden hallussapito ja niihin tunkeutuvan, vihollisen syvienkin murtojen jälkeen jatkuvan alueellisen puolustuksen muodostavan perustan menestykselliselle sissisodankäynnille. Niillä aluilla missä asetettu päämäärä antoi mahdollisuuden runsaaseen tilan käyttöön ja joilla maasto ja muut olosuhteet rajoittivat vihollisen toimintaa puolustukseen tai viivytykseen sidottiin paikallisjoukkojen lisäksi vain välttämättömät voimat. Yleisjoukkojen pääosaa käytettiin hyökkäyksellisesti eri suunnissa etenevän vihollisen osa osalta tuhoamiseen nopeilla ja perusteellisilla sotatoimilla. Tällä mahdollistettiin yleisvoimien irrottamisen uusiin tehtäviin.⁶⁹

Vihollisen mahdollisuus valita vapaasti hyökkäyssuuntansa yllättäviltäkin alueilta vaati yleisvoimien ryhmityksen joustavaa muuttamista vallitsevaa tilannetta vastaavaksi. Toisarvoisissa suunnissa olevien yleisvoimien vahventaminen nähtiin mahdolliseksi silloin, kun se tarjosi mahdollisuuden vihollisen tai sen osien nopeaan ja ratkaisevaan lyömiseen. Yleisjoukkojen osalta voimien käytössä pyrittiin aktiivisuuteen käyttäen hyväksi kaikkia mahdollisuuksia. Siellä missä vihollisen suurhyökkäys oli todennäköinen tai oli jo alkanut, taistelut saivat aluksi vihollista viivyttävän ja kuluttavan luonteen. Näin luotiin mahdollisuudet lisävoimien keskittämiseksi alueelle ratkaisuun pyrkivän yleishyökkäyksen toteuttamiseksi. Pyrkimys oli kuitenkin, että tilanteen salliessa vihollisen päähyökkäyssuunnassakin yleisjoukkoja käytettiin aktiivisesti tappioiden tuottamiseen ja sen toiminnan vaikeuttamiseen.⁷⁰

Paikallispuolustuksesta vastaavien paikallisjoukkojen tehtävänä oli muodostaa koko valtakunnan kattava alueellinen puolustuksen osa, mahdollistaen yleisjoukkojen irrottaminen ja keskittäminen valtakunnan alueille, joissa pyrittiin ratkaisutaisteluihin.⁷¹ Sotilaslääneissä paikallisjoukkojen aluejakona olivat sotilaspiirit ja -alueet sekä rajasotilaslääneissä rajavartiostolle määritetyt vastualueet ja rannikolla rannikkoalueet.⁷² Everstiluutnantti Juhani Ruudun mukaan tehtäviä voitiin tarkastella kolmen sodankäynnin perussuureen tilan, voimien ja ajan perusteella. Paikallisjoukoilla kyettiin täyttämään Suomen laaja pinta-ala, joka johtaisi vihollisen voimien hajottamisen ja tällöin olisi mahdollisuus lyödä se valituissa paikoissa ja aikoina.

⁶⁹ Ruutu (1970), s. 65.

⁷⁰ Ruutu (1970), s. 64–65.

⁷¹ Ruutu (1969), s. 177; Palokangas (2014), s. 40.

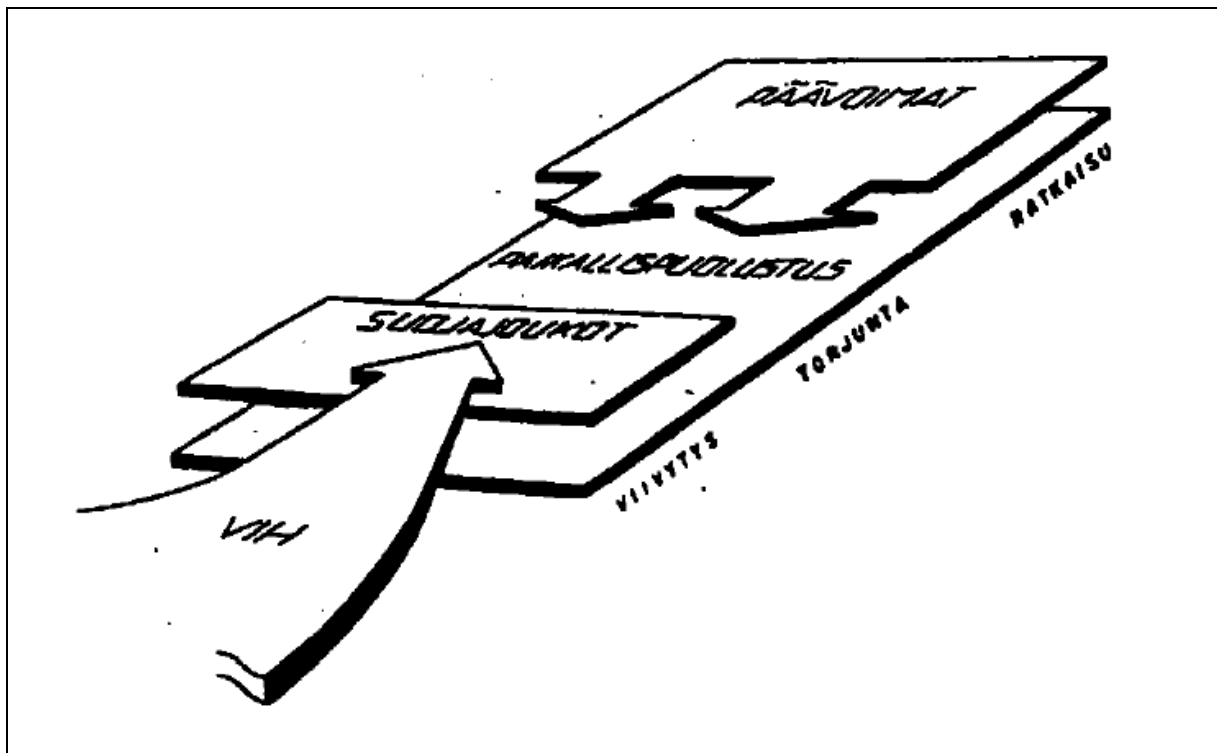
⁷² *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*(1973), s. 62.

Voimaa edusti koulutettu elävä voima eli alueellisen puolustuksen perusedellytys, yleinen asevelvollisuus ja runsas reservi. Yleisjoukkojen ulkopuolelle jääneellä iäkkäämmällä reservillä muodosteluilla paikallisjoukoilla, varustettuna sellaisella materiaalilla jota ei ollut tarkoituksenomaista jakaa yleisjoukoille, kyettiin muodostamaan vartenotettava tekijä alueellisessa sodankäynnissä. Kolmantena tekijänä ollut aika tarkoitti sitä että, jos joukkoja ei kyettäisi perustamaan jouduttaessa kaappaushyökkäyksen kohteeksi, oli erittäin vaikeaa kääntää aikaa työskentelemään puolustajan hyväksi. Nopeasti perustettavilla paikallisjoukoilla kyettäisiin heti aloittamaan vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen suojaten yleisjoukkojen perustamista.⁷³

Paikallisjoukot olivat yleensä tietylle toiminta-alueelle rajoittuviin taistelutehtäviin soveltuvia yksiköitä ja niiden tehtäviin kuuluivat lisäksi yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpito, vastassitoiminta, maahanlaskujen ja maihinnousujen torjunta tai niiden rajoittaminen, vihollisjoukkojen hidastaminen ja kuluttaminen ensisijaisesti sivustaan ja selustaan suunnatulla toiminnalla, yleisvoimien selustan ja avoimien sivustojen suojaaminen, vihollisen joukkoja sitominen puolustamaan tukikohtiaan ja liikenneyhteyksiään sekä tarvittaessa sissitoiminta. Tehokkaalla paikallispuolustuksella kyettiin saavuttamaan sekä aikaa yleisjoukkojen perustamiselle että kaikkialla maassa puolustusvalmius tukialueen tärkeissä kohteissa, toiminnanvapaus yleisjoukkojen suuntaamiseksi ratkaisutaisteluihin, mahdollisuus yleisjoukkojen irrottamiseen ja siirtämiseen nopeasti tehtävästä toiseen sekä yleis- ja tukijoukkojen irrottaminen selustan puolustustehtävistä. Lisäksi sillä luotiin edellytyksen aloittaa koko valtakunnan alueella tapahtuva laajamittainen sissitoiminta.⁷⁴ Kuvassa 1 on havainnollistettu puolustusjärjestelmän periaate sen alkuperäisessä muodossa.

⁷³ Ruutu (1970), s. 66.

⁷⁴ Ruutu (1969), s. 177; Palokangas (2014), s. 52-53 ja s. 388-389; *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)* (1973), s. 40; Ruutu (1970), s. 66-67.

Kuva 1. Alueellisen puolustuksen rakenne 1960-luvun lopulla.⁷⁵

Sotatoimet tapahtuivat siis ikään kuin kahdessa tasossa paikallisjoukkojen luodessa toimintakentän, jonka päällä yleisjoukot operoivat erittäin liikkuvasti. Taisteluihin varauduttiin koko sotilasläänin alueella ensisijaisesti paikallisjoukoin. Hyväksikäyttäen paikallistuntemusta paikallisjoukkojen tehtävänä oli suojata yleisjoukkojen perustaminen sekä selustan ja avoimien sivustojen suojaaminen. Paikallisjoukkojen tavoitteena ei ollut väistyä toiminta-alueelta, vaan tarvittaessa niiden tehtävänä oli siirtyä sissitoimintaan vihollisen selustassa. Yleisjoukot taas, paikallisjoukkojen luomaan kenttään tukeutuen tuhoaisivat vihollisen hyökkäyskiilan tai maahanlaskun yksi kerrallaan ja siirtyisivät tämän jälkeen nopeasti uuteen tehtävään. Tarkoituksena oli, että molemmat joukkotyypit muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, jossa tiettyjä paikallisjoukkoja voitiin käyttää yleisjoukkojen tapaan ja päinvastoin tilanteen ja aluevastuussa olevan komentajan ratkaisun mukaan. Päämääränä oli siis taata paikallisjoukkojen toiminnalla ja käytöllä yleisjoukkojen operatiivapaus.⁷⁶

Huomion arvoista alueellisessa taistelussa oli toiminnan jatkaminen vihollisen selustassa ja sivustoilla sekä sissitoiminnan mahdollisuuden korostaminen. Ohjeen perusyhtymän taistelua varten mukaisesti, erityisesti tilanteen vakauttamiseen ja ratkaisuun pyrkivissä sotatoimissa, voitiin yleisjoukkoja tai niiden osia käyttää vihollisen selustassa yleensä lyhytaikaiseen koo-

⁷⁵ Visuri, Pekka: *Totallisesta sodasta kriisinhallintaan*, Otava, Keuruu 1989, s. 214. Alkuperäinen piirros maanpuolustuskurssien vuoden 1967 luentokokoomassa.

⁷⁶ Ruutu (1969), s. 177; Palokangas (2014), s. 52-53 ja s. 382.

tusti tapahtuvaan taisteluun tai sissitoimintaa. Kuitenkin sissitoimintaan oli tarkoituksena käyttää pääasiassa paikallisjoukkoja, yleisjoukkojen sissijoukkoja sekä tilapäisiä sissiosastoja. Suojataisteluiden osalta ohjeen mukaisesti jouduttaessa väistymään ylivoimaisen vihollisen hyökkäysurilta, jatkettaisiin taistelua ylemmän johtoportaana toimintaohjeiden mukaisesti vihollisen sivustoilla ja selustassa katkomalla sen yhteyksiä, estämällä tärkeimmät huoltokuljetukset, tuottamalla sille jatkuvasti tappiota ja pakottamaan se sitomaan joukkoja ryhmityksen koko syvyyteen. Vakauttamis- ja ratkaisutaisteluihin liittyen poikkeustapauksessa voitiin käyttää myös yleisjoukkoja saarretussa toiminnassa. Vihollisen tuhoamiseen liittyen vastustajan sivustoilla ja selustassa toimivien joukkojen hyökkäyksellistä toimintaa tehostettiin samoin kuin sissitoimintaa.⁷⁷

⁷⁷ *Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977* (1977) s. I:3-I:4. Everstiluutnantti Marko Palokangas käsittelee väitöskirjassaan, *Räjähävää tyhjyyttä, Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*, laajasti sissitoimintaa osana alueellista puolusta.

3 HARJOITUKSEN SUUNNITTELU

Vuoden 1977 pääsotaharjoitus oli mittasuhteiltaan poikkeuksellisen suuri kokonaisvahvuuden ollessa yli 15 000 miestä. Suuren kokoluokan harjoituksen suunnitteleminen ja valmisteleminen on aina hyvin mittava projekti, varsinkin tässä tapauksessa, kun harjoitus jouduttiin suunnittelemaan ilman suurten sotaharjoitusten tuoreita kokemuksia. Edellisestä mittavasta sotaharjoituksesta kun oli kulunut jo 14 vuotta.⁷⁸ Tästä syystä on perusteltua tarkastella tässä luvussa harjoituksen suunnittelua ja valmistelua Etelä-Suomen sotilasläänissä. Luku käsittää neljä alalukua. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan niitä perusteita, millä sotilaslääni aloitti harjoituksen suunnitteleminen. Toisen alaluvun tarkoituksena on avata sitä prosessia, jonka mukaisesti suuri sotaharjoitus suunniteltiin. Pääesikunta ohjasi harjoituksen suunnittelua voimakkaasti, tätä ohjausta käsitellään kolmannessa alaluvussa. Neljäs alaluku avaa suunnittelun perusteella muodostunut sotaharjoituskäskyä ja sen käskemiä perusteita.

3.1 Pääesikunnan perusteet vuosien 1977–1981 sotaharjoituksille

Pääesikunta käski vuosien 1977–1981 sotaharjoitusten runkosuunnitelman kirjelmällä 13.5.1976. Suunnitelma oli tarkoitettu koulutustarpeen edellyttämäksi vähimmäisohjelmaksi, jota pyrittiin noudattamaan siinä hengessä, elleivät määrärahat asettaneet pakottavia esteitä. Runkosuunnitelman päämääränä oli tahdittaa puolustusvoimain suurimmat sotaharjoitukset kustannusten kannalta toteuttamiskelpoiseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi tarkoituksena oli koordinoita joukkojen osallistumista harjoituksiin ja harjoitusalueiden käyttöä. Toiminnallinen painopiste näissä harjoituksissa tuli aina olosuhteiden salliessa olla vahvennetun pataljoonan taistelussa. Lisäksi ainakin sotilasläänien harjoituksissa oli kiinnitettävä erityistä huomiota aselajien, yleis- ja paikallisjoukkojen yhteistoimintaan ja mahdollisuuksien salliessa perusyhtymän (vajaa) johtamiseen. Pääsotaharjoitusten päämääräksi käskettiin kouluttaa johtajia ja esikuntia aselajien (puolustushaarojen) yhteistoimintaan ja perusyhtymän johtamiseen⁷⁹

Kirjelmän mukaisesti sotaharjoitukset ryhmiteltiin vastaisuudessa:

- puolustusvoimien pääsotaharjoituksiin
- sotilasläänien sotaharjoituksiin, jotka johtaa sotilasläänin esikunta ja joihin osallistuu kaikki tai pääosa sotilasläänin joukoista

⁷⁸ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 672. Harjoituksen valmisteluista pääosin vastannut ESSLE:n koulutustoimiston päällikkö everstiluutnantti Rauno Kärki selvittää artikkelissa harjoituksen valmisteluita ja sen eri vaiheita.

⁷⁹ PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, Kansallisarkisto (KA)

- varuskuntaharjoituksiin, jotka johtaa sotilasläänin käskemä joukko-osaston komentaja, ja joihin osallistuu yleensä vain yhden tai kahden varuskunnan joukot
- meri- ja ilmavoimien sotaharjoituksiin
- aselajien sotaharjoituksiin.⁸⁰

Sotaharjoitusten koulutusten päämääräksi (pl. meri- ja ilmavoimien harjoitukset) asetettiin; kouluttaa kaikissa harjoituksissa varusmiehiä ja reserviläisiä sekä varusmies- ja reserviläisjohtajia taistelutoimintaan oman aselajinsa joukko- tai perusyksikön puitteissa kouluttaa sekä kantahenkilökuntaa erotuomari- ja kouluttajaerotuomaritoimintaan että toimivina johtajina erityisesti perusyksikön päälliköiksi. Sotilasläänien ja varuskuntaharjoitusten osalta päämääränä oli kouluttaa kantahenkilökuntaa ja reserviläisjohtajia joukkoyksikön ja sen alayksiköiden johtamiseen.⁸¹

Kirjelmässä kiinnitettiin huomiota puolustusvoimien määrärahatilanteeseen ja sen perusteella odotettavissa olevaan taloudelliseen tilanteeseen. Sen mukaisesti voitiin järjestää puolustusvoimien pääsotaharjoitus joka toinen vuosi, ESSL:n, LSSL:n, KSSL:n ja PSSL:n puitteissa yksi harjoitus vuodessa, ainakin yksi merivoimien ja yksi ilmavoimien sotaharjoitus vuosittain (mahdollisesti liittäen pääsotaharjoitukseen). Lisäksi oli mahdollista yhdistää muiden sotilasläänien eräitä harjoituksia. Määrärahatilanteessa tapahtuessa suotuisaa kehitystä, oli mahdollista Puolustusvoimain komentajan käskyllä koulutuksen järjestelystä suunnata varoja erikseen käskettäviin taktiikan tutkimus- ja kokeiluharjoituksiin, lisätä sotilasläänien harjoituksia tai toteuttaa aikaisemmin joku vuosille 1983–1987 kaavailuista pääsotaharjoituksista.⁸²

Suunnitelmaan ei sisältynyt vuosittain järjestetyt sotilasopetuslaitosten johtamat harjoitukset.⁸³ Ne oli pyrittävä suunnittelemaan siten, että saatava hyöty (määrärahat, a-tarvikkeet jne) jakautuisi olosuhteiden sallimissa puitteissa eri sotilasläänien joukoille. Erityisesti Taistelukoulun järjestämän kapteenikurssin harjoituksissa oli pyrittävä oppilaiden ja varusmiesten koulutuksessa saamaan mahdollisimman suuri hyöty ja kokemus määrävahvuisen pataljoonan toiminnoista.⁸⁴

⁸⁰ PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, KA.

⁸¹ PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, KA.

⁸² PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, KA.

⁸³ Poikkeuksena tässä oli SSSL:n vuoden 1978 talviharjoitus, joka pidettiin Taistelukoulun johtamana johtamisharjoituksena; PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, KA.

⁸⁴ PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, KA.

Harjoituksien johto tuli suunnitella aina niin pieneksi kuin se tehokkaan johtamisen kannalta oli mahdollista. Pääsotaharjoituksissa ja suurimmissa sotilasläänien sotaharjoituksissa harjoituksen johdon oli mahdollista muodostamaa samalla armeijakunnan esikunnan silloin kun se oli tarkoituksenmukaista. Tällöin oli esikunnan täysipainoisen toiminnan mahdollistamiseksi yleensä myös pakko järjestää pelikeskus- tai vastaavaa toimintaa. Toisaalta johtamisjärjestelyin oli varmistettava, ettei esikunta tullut harjoituksen kannalta toiminnallisesti liian raskaaksi. Toisena vaihtoehtona suuremmissa harjoituksissa tuli tarkastella harjoituksen johdon ja yhtymän esikunnan sijoittamista pelkästään toimivaksi johtoportaaaksi, jolloin myös esikunnan kouluttaminen muodostuisi selväpiirteisemmäksi.⁸⁵

Vuosien 1977–1981 sotaharjoitusten runkosuunnitelman 2.12.1975 päivätyn luonnoksen mukaisesti vuoden 1977 pääsotaharjoituksen toimeenpano oli käsketty Pohjanmaan sotilasläänin esikunnalle ja vuoden 1981 osalta Etelä-Suomen sotilasläänille.⁸⁶ Runkosuunnitelman luonnoksen mukaisesti pääsotaharjoituksen johtavan esikunnan tuli esitellä harjoituksen pääpiirteinen suunnitelma pääesikunnan päällikölle noin vuosi ennen suunniteltua harjoitusajankohdtaa. Tämän johdosta vastauksessaan luonnoksesta pääesikunnalle, Pohjanmaan sotilasläänin esikunta ilmoitti, ettei läänin suunnittelukapasiteetti ole riittävä pääsotaharjoituksen laajuisen harjoituksen suunnittelemiseen. Tämä johtui lyhyestä valmisteluajasta, henkilöstövajeesta sekä jo käskettyjen vuoden 1976 kevät- ja kesäkaudella pidettäväksi määrättyjen kertausharjoitusten vaativien resurssien vuoksi.⁸⁷ Toisaalta Etelä-Suomen sotilasläänin toivoi saavansa toteuttaa jo varsin pitkälle viedyt valmistelut, jotka sotilasläänin oli jo vuotta aikaisemmin laatinut yhdessä Lounais-Suomen sotilasläänin kanssa pidettävästä suurehkoista harjoituksesta, joka kuitenkin oli jouduttu perumaan.⁸⁸

Pääesikunnan 30.1.1976 päivätyssä runkosuunnitelman tarkennetussa luonnoksessa käskettiin vuosien 1977 ja 1981 pääsotaharjoitusten johtamisvastuiden muutokset siten, että vuoden 1977 harjoituksen johtamisvastuu oli Etelä-Suomen sotilasläänillä ja vuoden 1981 harjoituksen osalta vastuu oli Pohjanmaan sotilasläänillä. Tämä muutos pysyi voimassa myös lopulliseen versioon. Huomioitavaa on myös se, että runkosuunnitelmassa Harjoitus 77 suunniteltiin olevan myös niin Merivoimien kuin Ilmavoimien kyseisen vuoden pääsotaharjoitus.⁸⁹

⁸⁵ PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/39, KA.

⁸⁶ PE:n kirjelmä n:o 3446/Koultsto/Daa/ETS/2.12.1975, T-24605/39, Kansallisarkisto (KA).

⁸⁷ PohmSIE:n kirjelmä n:o 36/Koultsto/Daa/ETS/13.1.1976, T-24605/39, Kansallisarkisto (KA).

⁸⁸ Liimatta, Hannu: *Pääsotaharjoitus 1977–Alueellisen puolustusjärjestelmäntestausta*, Suomen puolustusvoimat 100 vuotta, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2018, s. 258.

⁸⁹ PE:n kirjelmä n:o 416/Koultsto/ETS/30.1.1976, T-24605/39, Kansallisarkisto (KA). Merivoimat eivät lopulta osallistuneet Harjoitus 77:ään ESSIE:n esityksen mukaisesti.

3.2 Suunnittelu Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnassa

Käskyn mukaisesti vuoden 1977 pääsotaharjoituksen suunnittelu ja valmistelu käynnistettiin Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnassa. Yksi suunnittelun avainhenkilöistä oli sotilasläänin koulutustoimiston päällikkö everstiluutnantti Rauno Kärki. Vuoden 1977 Sotilasaikakausilehden numerossa 11/77 hän selvittää artikkelissaan suuren sotaharjoituksen suunnittelemisen eri vaiheita ja periaatteita.

Artikkelista tehdyn havainnon perusteella harjoituksen suunnittelu ja valmistelu voidaan jakaa karkeasti neljään eri vaiheeseen; **suunnittelun perusteisiin, alustavaan suunnitteluun, suunnitelman laatimisen käskyttämiseen ja sotaharjoituskäskyn laatimiseen.**

Suunnittelun perusteiden määrittäminen aloitettiin noin puolitoista vuotta ennen harjoituksen toteuttamista, eli vuoden 1976 tammikuussa. Reunaehdot ja puitteet suunnittelulle annettiin sotilasläänin komentajan sekä esikuntapäällikön toimesta. Varsinaisten suunnitteluperusteiden laatimista varten perustettiin työryhmä, johon kuuluivat koulutusosaston päällikkö, yleisesikuntaosaston päällikkö, operatiivisen toimiston päällikkö ja viestitoimiston päällikkö. Työryhmän varsinaisena tehtävänä oli tässä vaiheessa määrittää neuvotteluissaan harjoituksen ajankohta, harjoitusalue, pääpiirteinen aikataulukko (mukaan lukien harjoitusta edeltävä aika), harjoituksen päämäärä sekä hahmotella harjoitukseen osallistuvista joukoista. Laadittu suunnitelma esiteltiin sotilasläänin komentajalle ja periaatteellisen hyväksynnän jälkeen suunnitelmasta laadittiin esittelymateriaali pääesikunnan kannanottoa varten. Materiaaliin kuului harjoituksen pääpiirteinen aikataulu, harjoitusalue, harjoitukseen osallistuvat joukot yhtymän tarkkuudella, harjoituksen pääpiirteinen kehittämissuunnitelma, kertausharjoitusten nivellyttäminen sekä pääpiirteinen arvio kuljetusmäärärahojen lisätarpeesta. Hyväksytyään tämän suunnitelman sotilasläänin komentaja esitteli sen pääesikunnassa.⁹⁰

Hyväksytyn esittelyn jälkeen voitiin käynnistää harjoituksen **alustava suunnittelu** seuraavan tavoitteen ollessa harjoituksen pääperiaatteiden esittäminen pääesikunnassa noin vuotta ennen harjoituksen alkamista. Esittelyssä esiteltiin aiempien aiheiden tarkennusten lisäksi harjoituksen opetustarkoitukset, kustannusarvio sekä valmistelujen sen hetkinen aikataulu. Suunnitelman laatimisen aikana oli pääesikuntaan pidettävä jatkuva yhteys, jotta suunnittelussa tuli huomioonotetuksi mahdollisemman tarkasti sen esittämät näkökohdat. Tämän lisäksi oli otet-

⁹⁰ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 672. Pääesikunnassa siloinen pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Paa-vo Junttila apulaisenaan yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Ermei Kanninen.

tava yhteydet niihin esikuntiin, joiden alueelta oli harjoitukseen suunniteltu osallistuvan joukkoja. Lisäksi tässä vaiheessa oli selvitettävä harjoitusalueen karttatilanne Topografikunnan kanssa. Harjoituksen pääpiiteinen maastontiedustelu oli myös hyvä suorittaa suunnittelun tässä vaiheessa esimerkiksi yhteyslentokoneita hyväksikäyttäen tavoitteena kartoittaa harjoituksen tärkeimmät suunnat. Harjoituksen pääpiirteiden suunnitelman kokosi sotilasläänin koulustoitimisto ja laatimisvastuut olivat esikunnan eri toimistoilla. Vaihe päättyi sotilasläänin komentajan ja esikuntapäällikön hyväksynnän jälkeen esittelyyn pääesikunnassa.⁹¹

Suunnitelman laatimisen käskytys aloitettiin pääesikunnan esittelyn jälkeen. Esittelyssä saattujen vastauksien lisäksi suunnittelun lisäperusteiden saamiseksi järjestettiin sotaharjoitusalueen yksityiskohtainen maastontiedustelu. Sen suorittamiseksi esikunnan upseerit jaettiin erityyppisiin maastontiedusteluryhmiin joiden tavoitteena oli selvittää sinisen ja keltaisen toimintamahdollisuudet alueittain, panssarivaunujen pääpiirteiset käyttöalueet, alueen tiestö ja sillat, toiminnan osalta kielletyt alueet sekä tarkennetun kehittämissuunnitelman toteuttamiskelpoisuus. Maastontiedusteluun oli varattava vähintään kaksi työpäivää ja molemmille päville oli suunniteltava maastoon tilaisuuksia, missä eri maastontiedusteluryhmät esittelivät esimerkiksi esikuntapäällikölle tiedustelun sen hetkiset tulokset. Yhteisillä tarkastelutilaisuuksilla mahdollistettiin myös tehtävien tarkentaminen sekä mahdollisten lisätehtävien antaminen. Maastontiedustelu päättyi tulosten esittelyyn sotilasläänin komentajalle.⁹²

Seuraavaksi laadittiin sotaharjoituksen valmisteluiden aikataulu sekä sotaharjoituskäskyn valmistelukäsky. Tätä varten esikunnan henkilöstölle pidettiin käskynantotilaisuus, jonka tarkoituksena oli selvittää perusteet suunnittelua varten, esittää laadittu aikataulu ja jakaa henkilöstölle tehtävät. Käskynannossa tarvittavien asiakirjojen laadinnassa oli otettava huomioon, että sotaharjoituskäskyn yleiset asiat ja operatiivinen suunnitelma tuli laatia ensimmäisessä vaiheessa niiden ollessa perusteena jatko- ja aselajisuunnitteluun toisessa vaiheessa. Lisäksi toimistoilta oli pyydettävä aikataulukoon esitykset toimenpiteiksi ja niiden valmistumisen takarajoiksi. Varsinainen sotaharjoituskäsky ja sen liiteluettelon runko oli syytä laatia erittäin huolella jo alusta alkaen ja samalla oli määritettävä tarkasti kunkin alakohdan laatija. Tällä vältettiin niiden muuttuminen työn aikana ja varmistuttiin työn pysyminen aikataulussa. Valmistelujen aikataulukoon ja sotaharjoituskäskyn runkoon ei luonnollisestikaan ollut mahdol-

⁹¹ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 672.

⁹² *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 672.

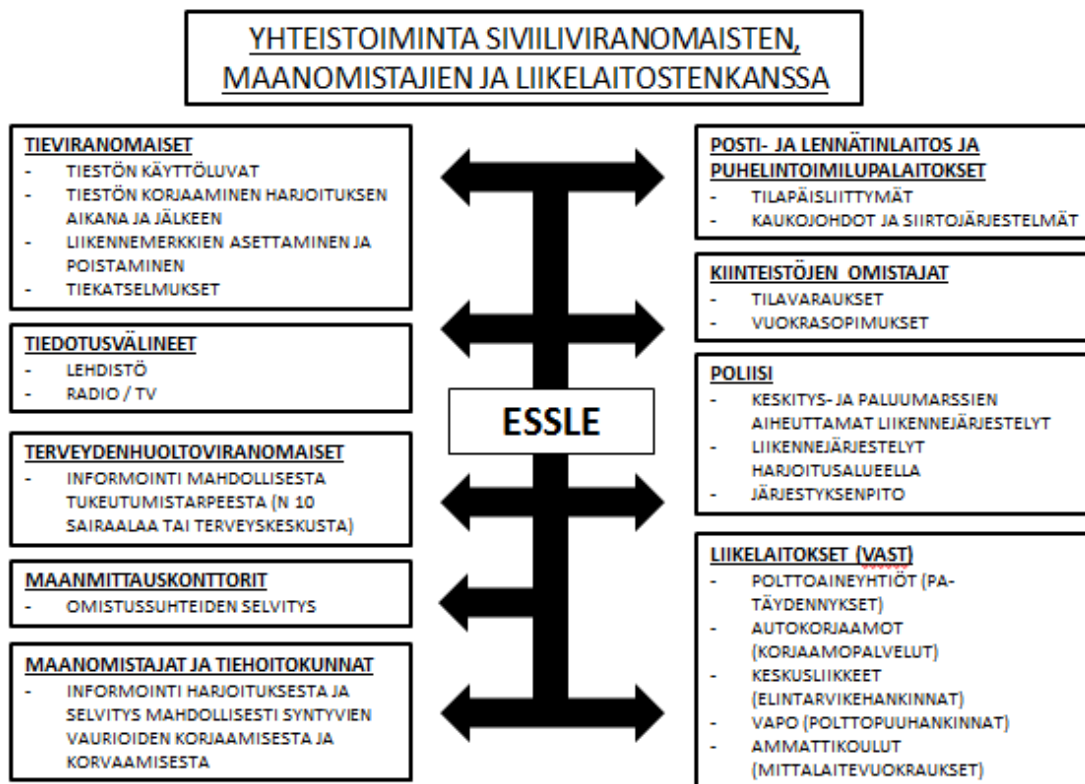
lista sisällyttää kaikkia tehtäviä tai selvitettäviä asioita, näiden määrittämistä varten oli suunnitteluhenkilöstölle pidettävä kuukausittain puhutteluja.⁹³

Sotaharjoituskäskyn laatiminen alkoi annettujen käskyjen pohjalta. Tänä aikana oli pidettävä tiivistä yhteyttä esikunnan eri toimistojen välillä koulutustoimiston tai harjoitusta varten perustetun sotaharjoitustoimiston johtaessa valmisteluita. Vastaavasti pääesikuntaan oli pidettävä yhteyttä esimerkiksi määrärahojen ja harjoituksen kehittämisen suhteen ja eri sotilaslääkien esikuntiin joukkojen määrän ja laadun osalta. Suunnittelun osalta erittäin aikaa vieviä tehtäviä aikataulukossa olivat maanomistussuhteiden selvittäminen, kirjelmän laatiminen joukkojen kokoonpanoksi, lisäkouluttajien jakosuunnitelman ja käskyn laatiminen, polttopuu-, vedenotto- ja kaatopaikkojen selvittäminen sekä karttojen jakosuunnitelman laatiminen. Eri viranomaisiin ja yhteisöihin oli oltava kiinteässä yhteistoiminnassa jo harjoituksen suunnittelun alkuvaiheesta alkaen.⁹⁴ Tärkeimmät yhteistyökumppanit (katso kuva 2.) oli edullista kutsua erikseen neuvotteluun ja selvittää heille tarvittavilta osin harjoituksen kulku sekä neuvotella heidän toimialaansa liittyvistä asioista. Eräiltä aloilta voitiin kyseisen alan ja harjoituksen johdon edustajista muodostaa työryhmä, jonka tehtävänä oli laatia tarvittavat esitykset, suunnitelmat ja asiapaperit.⁹⁵

⁹³ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 673.

⁹⁴ Harjoitukseen liittyvän yhteistoiminnan kartoittamiseksi ESSL:n esikunta julkaisi 30.11.1976 kirjelmän yhteydenottotarpeen kartoittamiseksi ja osaksi samoihin siviiliviranomaisiin kohdistuvien yhteydenottojen ajoittamiseksi. ESSIE:n kirjelmä n:o 789/Optsto/5 ETS/30.11.1976, 24775/46, Kansallisarkisto (KA).

⁹⁵ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 673-677.

Kuva 2. Harjoitukseen liittyneet eri yhteistoimintaosapuolet.⁹⁶

Kokonaisuutena suuren sotaharjoituksen valmisteluiden onnistumisen kannalta oli Kärjen mukaan erityisen tärkeää aloittaa valmistelut riittävän ajoissa. Tämän lisäksi hän korostaa kiinteän yhteistoiminnan merkitystä sotilasläänin toimistojen ja eri sotilasläänien esikuntien välillä. Artikkelin lopuksi Kärki esittää eräitä valmisteluihin vaikuttavia näkökohtia:

- Sotaharjoituksen suunnittelua varten oli tarpeellista heti alusta alkaen varata oma tila sotaharjoitustoimistoksi, jossa voitiin pitää jatkuvasti näkyvillä kaikki tarvittavat kartat. Tila oli myös varustettava turvallisuusnäkökulmat huomioon ottaen.
- Yhteistoiminnan ylläpitäminen esikunnan eri toimistojen välillä oli erittäin tärkeää. Toimistoille oli ilmoitettava välittömästi, mikäli jonkun toimiston toimialaan liittyvässä asiassa oli tapahtunut muutos, kuten esimerkiksi joukon kokoonpanossa tai moottoroinnissa.
- Tilanteiden osalta oli mahdollista menetellä siten, että julkiseen sotaharjoituskäskyyn liitetään vain yleistilanteet. Harjoituksen operatiivinen käskytyks toteutettaisiin sotilasläänin normaalia käskytysperiaatetta noudattaen.
- Sotaharjoituksen johdon esikunnan toiminnasta oli syytä laatia oma käsky jolla voidaan yhdenmukaistaa toiminnat pitämättä puhuttelua suurehkolle henkilöstölle.⁹⁷

⁹⁶ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 674.

⁹⁷ *Sotilasaikakausilehti*, 11/1977, s. 677.

Näiden periaatteiden mukaisesti harjoituksen valmistelukäsky julkaistiin Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjelmällä 8.11.1976. Käsky sisälsi yhteensä 14 sivua käsittäen harjoituksen yleisen aikajaksottelun, opetustarkoitukset, osallistuvat joukot sekä harjoituksen johdon, operatiivisen päämäärän, harjoituksen kehittämisen, kustannusarvion, valmisteluiden aikataulun sekä esitykset pääesikunnalle. Tässä vaiheessa harjoitusvahvuudeksi suunniteltiin johdon osalta noin 300 henkeä, sinisen osapuolen vahvuuden ollessa noin 11 000 henkeä ja keltaisen noin 3000 henkeä. Tämän lisäksi sekä sinisen että keltaisen osapuolen vahvuutta lisäisi Ilmavoimien harjoitusjoukon määrä. Harjoituksen operatiiviseksi päämääräksi määriteltiin armeijakunnan taistelu syvään murtoon pyrkivän vihollisen hidastamiseksi ja lyömiseksi puolustushaarojen toimenpitein. Tarkennuksena oli a) jääkäriprikaatin taistelu suoja-alueella b) armeijakunnan vastahyökkäys vihollisen lyömiseksi.⁹⁸

Harjoitus jaksoteltiin valmistelukäskyssä seuraavasti:

1. Keskittäminen ja ryhmittäminen 26.–27.9.
2. Kosketuksenotto ja tiedustelu 26./27.9.
3. Taisteluvaihe 27.–30.9.
4. Harjoituksen lopettaminen 30.9. puoleen päivään mennessä.
5. Palumarssit 30.9.–1.10.⁹⁹

Valmistelukäskyn jälkeen harjoituksen suunnittelua jatkettiin laaditun aikataulutuksen perusteella ja varsinainen sotaharjoituskäsky julkaistiin Etelä-Suomen sotilasläänin kirjelmällä 1.6.1977.

Huomioitavaa on, että käskyssä olevissa esityksissä pääesikunnalle esitettiin, etteivät Merivoimat osallistuisi harjoitukseen. On pääteltävissä, että kyseinen esitys on hyväksytty pääesikunnassa, koska Merivoimat eivät lopulta osallistuneet harjoitukseen. Arkistoista ei kuitenkaan löytynyt materiaalia tämän johtopäätöksen tueksi.

Eversti (evp.) Pekka Visuri toimi vuosina 1975–1980 Etelä-Suomen sotilasläänin operatiivisessa toimistossa. Harjoituksessa hänet oli sijoitettu toimistopäälliköksi sotaharjoitusjohdon esikunnan operatiiviseen toimistoon, vastaten suunnittelun ja valmisteluiden osalta harjoituksen operatiivisesta tilanteensa. Visuri esittää haastattelussa harjoituksen olleen alkuvaiheessa suunniteltu toteutettavaksi lähempänä rannikkoa, jolloin siihen olisi liitetty rannikon puolus-

⁹⁸ ESSIE:n kirjelmä n:o 1372/Koultsto/5g1/ETS/8.11.1976, T-24775/45, Kansallisarkisto (KA).

⁹⁹ ESSIE:n kirjelmä n:o 1372/Koultsto/5g1/ETS/8.11.1976, T-24775/45, KA.

taminen. Merivoimat toimeenpanivat 19.–25.8.1977 yhteistoimintaharjoituksen, YTH 77, Upinniemi - Hanko - Utö - Nauvo - Skinnarvik alueella.¹⁰⁰ Pääesikunnan vuosien 1977–1981 sotaharjoitusten runkosuunnitelman mukaisesti Merivoimien yhteistoimintaharjoitukset oli tarkoitus järjestää pääsotaharjoitusten väli vuosina. Tällöin niissä kiinnitettäisiin erityistä huomiota yhteistoimintamuotoihin rannikkojoukkojen, ilmavoimien ja merivartiostojen kanssa.¹⁰¹

3.3 Pääesikunta ohjaa suunnittelua

Harjoituksen operatiivista tilannetta ei 1.6.1977 julkaistuun sotaharjoituskäskyyn ole kirjattu. Operatiivisten tilanteiden osalta on siis menetelty siten kuin everstiluutnantti Kärki aiemmin valmisteluiden yhteydessä mainitsee. Näin ollen harjoituskäskystä löytyy ainoastaan hyvin tiivistetty lähtökohtatilanne ja kaikki operatiivinen käskytyks on toteutettu sen ulkopuolella normaalin käskytyksperiaatteen mukaisesti. Harjoituksen suunnittelusta on pääteltävissä sen ”kulkeneen” kahdessa eri putkessa. Etelä-Suomen esikunnan koulutusosaston vastatessa harjoituksen yleisestä suunnittelusta kaikkineen, vastasi läänin operatiivinen toimisto täysin harjoituksen tilanteesta ja sen kehittämisestä.

Pääesikunnassa harjoituksen suunnittelua johti pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Paa-vo Junttila hyväksyen esiteltyt suunnitelmat¹⁰². Hänen merkittävällä ohjauksellaan olikin huomattava vaikutus siihen, millainen harjoituksesta lopullisesti muodostui. Visurin mukaan harjoituksen operatiivinen tilanne rakennettiin aluksi siten, että niillä oli yhteys voimassaoleviin joukkojen operatiivisiin suunnitelmiin. Toiminnan suunnittelemisessa ohjaavana olivat alueellisen puolustuksen periaatteet ja tärkeimpänä ohjesääntönä oli keväällä 1977 virallisesti julkaistu *Ohje perusryhtymän taistelua varten*¹⁰³. Kuitenkaan Pääesikunnassa kenraaliluutnantti Junttila ei tätä hyväksynyt vaan antoi ohjauksen suunnitelmien laatimisesta.¹⁰⁴

¹⁰⁰ MerivE:n asiakirja n:o 297/Optsto/Dca sal/31.10.1977, T-26558, Maavoimien keskusarkisto (MKA).

¹⁰¹ PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976, T-24605/439, KA.

¹⁰² Puolustusvoimain komentaja kenraali Lauri Sutela tiesi harjoituksesta ja sen valmisteluista, mutta ei Visurin mukaan puuttunut operatiiviseen suunnitteluun.

¹⁰³ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa. Vaikka osa *Ohje perusryhtymän taistelusta* julkaistiin ensin tammikuussa 1977 ja kokonaan virallisesti maaliskuussa 1977, on todennäköistä että ohje on ollut joukkojen käytössä luonnoksena ennen tätä.

¹⁰⁴ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

Ohjauksen mukaan harjoitustilanteiden oli oltava täysin ”akateemisia” tilanteita. Ne eivät siis saaneet perustua mitenkään eri joukkojen sodan ajan tehtäviin. Harjoituksen valmisteluvaiheessa ei myöskään saanut suorittaa mitään harjoitusjoukkojen etukäteisvalmisteluita. Esimerkiksi joukoille ei saanut kertoa mitään harjoituksen kulusta eikä valmistelevia viestijärjestelyjä tehty lainkaan. Suunnitelmia laatiessa oli myös huomioitava, että minkäänlaista ”kotikenttätuetta” ei saanut joukolle muodostua. Tämä näkyi muun muassa joukkojen sijoittamisessa täysin erilaiseen maastoon kuin millainen niillä olisi ollut operatiivisissa suunnitelmissa.¹⁰⁵

Ohjaavana tekijänä oli isossa kuvassa nähdä miten järjestelmä reagoi nopeasti etenevään yllätyshyökkäykseen. Tilanne oli laadittava sinisen osalta niin vaativaksi, ettei se yksinkertaisesti voinut mennä hyvin. Kaiken kaikkiaan tämä johti tilanteeseen, jossa sinisen joukkojen harjoittelu oli hyvin olematonta ennen harjoitusta ja joukkojen toimeenpanoa ohjasi voimassa olevan operatiivisen suunnitelman mukaiset valmiusvaatimukset. Tämä löikin leimansa koko harjoitukseen, haluttiin selvittää miten saadaan suuret joukot toimimaan vähimmäisvalmisteluilla hyvin lyhyessä ajassa.¹⁰⁶

Keltaisen puolen toiminta harjoituksessa suunniteltiin hyvin maaliostasomaiseksi ilman sen merkittävää toiminnanvapautta. Tilannetta kehitettiin täysin sinisen näkökulmasta. Vastustajalla oli tarkoitus kuvata suurvallan divisioonan vahvuista hyökkäystä, joka etenisi yllättäen ja nopeasti. Operatiivisessa tilanteessa ei keltaisen puolen osalta kiinnitetty huomiota miten harjoituksen lähtökohtatilanteeseen (kuva 7, s. 52) oli päädytty. Tilanteessa keskityttiin täysin keltaisen toimintaan sotaharjoitusalueella eikä sillä näin olen ollut mitään kiinnekohtaa todellisiin suunnitelmiin.¹⁰⁷

3.4 Harjoituskäsky

Etelä-Suomen sotilasläänin komentajan kenraaliluutnantti Jukka Pajulan allekirjoittama harjoituskäsky julkaistiin 1.6.1977. Käskyn mukaisesti puolustusvoimien pääsotaharjoitus (Harjoitus 77) järjestetään hänen johdolla 26.9.–1.10.1977 Nurmijärven - Hämeenlinnan - Toijalan - Forssan - Lohjan rajaamalla alueella. Harjoituskäsky on kaiken kaikkiaan hyvin kattava käsittäen yhteensä 202 sivua, runkoasiakirjan osalta 11 sivua ja liitteiden osalta 13 eri liitettä ja 191 sivua.¹⁰⁸ Liitteessä 1 on kuvattu sotaharjoituskäskyn runkoasiakirja ja sen liitteet.

¹⁰⁵ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

¹⁰⁶ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

¹⁰⁷ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

¹⁰⁸ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

Laadittu sotaharjoituskäskey käsittelee pääosaltaan harjoituksen taisteluvaihetta. Vaihetta edeltänyt joukkojen perustamis- ja koulutusvaihe on kuvattu siihen vain hyvin pintapuoleisesti. Harjoituskäskeyn on kirjattu suunnitelma harjoitusjoukkojen keskittämisestä sotaharjoitusalueelle, mutta varsinainen joukkojen perustamis- ja koulutusvaihe on käsketty eri sotilasläänien ja piirien omissa kertausharjoituskäskeyissä¹⁰⁹. Tämä toimintatapa on ymmärrettävää sillä, kaikkien joukkojen toiminnan koostaminen yhteen käskeyn olisi ollut käytännössä mahdotonta.

Sotaharjoituskäskeyn mukaisesti sinisen osapuolen muodostivat Etelä-Suomen sotilasläänin osalta Helsingin, Länsi-Uudenmaan, Itä-Uudenmaan, Hämeenlinnan ja Lahden Sotilaspiirin alueilla sekä Kaakkois-Suomen, Lounais-Suomen, Sisä-Suomen, Pohjanmaan ja Pohjois-Suomen sotilasläänien alueilla perustettavat joukot. Keltaisen osapuolen muodostivat Etelä-Suomen sotilasläänin osalta Länsi-Uudenmaan ja Hämeenlinnan sotilaspiirien alueilla sekä Kaakkois-Suomen ja Lounais-Suomen sotilasläänien alueilla perustettavat joukot.¹¹⁰ Harjoituskäskeyn mukaiset perustettavat joukot on esitetty tarkemmin liitteessä 2.

Yllämainittujen lisäksi käskeyn mukaan harjoitukseen osallistuisi osia Pääesikunnasta, Sotakorkea-, Taistelu-, Kadetti-, Tykistö-, Viesti-, ja Laskuvarjojääkärikoulusta, Päälystöpistosta ja Huoltokoulutuskeskuksesta. Ilmavoimien osalta harjoitukseen osallistuvat Satakunnan Lennosto, osia Karjalan ja Lapin Lennostosta, Tiedustelu- ja Kuljetuslentolaivueesta, Ilmasotakoulusta, Ilmavoimien Viestikoulusta ja Ilmavoimien Teknillisestä koulusta.¹¹¹

Harjoituksen opetustarkoitukset oli harjoituskäskeyn kirjattu seuraavasti:

Sinisen pääopetustarkoitus:

”Prikaatin taistelu suoja-alueella ylivoimaista vihollista vastaan. Viivytyks- ja puolustustaistelut vihollisen edetessä nopeasti runsasteisellä, puolustajalle toimintamahdollisuuksia tarjoa-

¹⁰⁹ Esimerkkinä tästä Itä-Uudenmaan Sotilaspiirin toteuttama JP2:n kertausharjoitus. IUudSpE:n kirjelmä n:o 1157/Järjsto/5 ETS/24.8.1997, T-24775/17, Kansallisarkisto (KA).

¹¹⁰ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, s. 1. Huomioitavaa on, että varsinaiseen harjoitukseen eri osallistunut joukkoja Pohjois-Suomen sotilasläänistä, ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dcasal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 1.

¹¹¹ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 4, Sotilasopetuslaitosten osallistumisesta harjoitukseen: ESSIE:n kirjelmä n:o 1106/Koultsto/ETS/11.8.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA) ja ESSIE:n kirjelmä n:o 1107/Koultsto/ETS/11.8.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA). Pääesikunta johti harjoituksessa tapahtuneen taktiikan tutkimustoiminnan: ESSIE:n kirjelmä n:o 1142/Koultsto/5g1 ETS/19.8.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA).

valla alueella, armeijakunnan, prikaatin ja pataljoonan vastahyökkäyksen valmistelu ja suoritus. Yhteistoiminta paikallisjoukkojen ja ilmavoimien kanssa.”¹¹²

Keltaisen pääopetustarkoitus:

”Prikaatin nopea hyökkäys aluksi heikohkoa vihollista vastaan maahanlaskuja käyttäen. Sivustojen ja huoltoyhteyksien suojaaminen. Hyökkäyksen keskeyttäminen ja ryhmittäminen puolustukseen. Taistelu saarrettuna ja saarroksista murtautuminen.”¹¹³

Tavoitteena oli perustaa rauhanajan joukko-osastojen sotaharjoitusjoukot varuskunnittain 22.9.1977 kuitenkin siten, että koulutusvaihe keskeytyisi viikonlopun ajaksi. Tämän jälkeen tapahtuisi perustaminen reservin kertausharjoituksiin kutsuttavien joukkojen osalta 23.–25.9.1977. Harjoituksen koulutusvaiheen oli suunniteltu päättyvän 26.9., jolloin alkaisivat sotaharjoitusjoukkojen keskittäminen varsinaiselle sotaharjoitusalueelle. Taisteluvaiheen oli tavoitteena käynnistyä 26.9. iltapäivällä kestäen 30.9. puoleen päivään asti. Harjoituksen paluumarssit ja -kuljetukset varuskuntiin ja kertausharjoitusten purkamispaikoille suoritettaisiin 30.9.–1.10.1977. Sotaharjoituskäskyn varsinainen kehittämissuunnitelma oli laadittu päivittäin sisältäen tapahtumat sekä opetuskohteet käsitellen operaatiot, kenttätykistön, ilmatorjunnan, pioneeritoiminnan ja huollon niin sinisen kuin keltaisen osapuolen osalta.¹¹⁴ Kuvassa 3 on esitetty harjoituksen operaatiot päivittäin. Täydellinen kehittämissuunnitelma on liitteessä 3.

Aika	Siniset	Keltaiset
Pvm / klo	Opetuskohteet / tapahtumat	Opetuskohteet / tapahtumat
22.9. (to)	Rauhanajan joukko-osastojen sotaharjoitusjoukkojen perustaminen varuskunnissa.	Kuten siniset.
23.9. (pe)	Kertausharjoitusjoukkojen perustaminen.	Kuten siniset.
24.9. (la)	Kertausharjoitusjoukkojen pääosan perustaminen	Kuten siniset.
25.9. (su)	Kovapanosammunnat kertausharjoitusjoukkojen pääosilla.	Kuten siniset.
26.9. (ma)	Joukkojen keskittäminen, viivytystaistelu, vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen.	Joukkojen keskittäminen, ylimenon järjestely, hyökkäyksen aloittaminen.
27.9. (ti)	Armeijakunnan puolustustaistelu - jääkäriprikaatin viivytys - maahanlaskun rajoittaminen - paikallisjoukkojen taistelu.	Prikaatin hyökkäystaistelu - heikohkon puolustuksen murtaminen ja hyökkäyksen nopea jatkaminen.

¹¹² ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 4.

¹¹³ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 4.

¹¹⁴ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, s. 4.

28.9. (ke)	Armeijakunnan vastahyökkäys - jääkäri- ja panssariprikaatin hyökkäys - yhteistoiminta paikallisjoukkojen ja ilmavoimien kanssa.	Prikaatin hyökkäyksen keskeyttäminen ja ryhmittäminen puolustukseen.
29.9. (to)	Armeijakunnan hyökkäyksen jatkaminen - panssari- ja jääkäriprikaatin hyökkäys saaroksiin jääneen vihollisen tuhoamiseksi - jääkäriprikaatin hyökkäys syvällä vihollisen selustassa yhteyksien katkaisemiseksi.	Prikaatin osien taistelu saarrettuna ja paikalliset pataljoonan voimin suoritettavat vastahyökkäykset.
30.9. (pe)	Armeijakunnan hyökkäys puolustukseen ryhmityneen vihollisen tuhoamiseksi.	Prikaatin puolustus osin saarrettuna

Kuva 3. Harjoituksen kehittämissuunnitelma päivittäin operaatioiden osalta.¹¹⁵

Suuren sotaharjoituksen toimeenpanon onnistumiseksi oli taistelutoiminnan osalta erotuomaritoiminnalla merkittävä rooli. Erotuomaritoiminnalla varmistuttiin myös harjoituksen kehittämisen suunnitelmallisesta läpiviemisestä. Harjoituskäskyyn olikin laadittu erittäin kattavat ohjeet erotuomaritoiminnan perusteeksi.

Harjoituksen erotuomariston muodostivat yhteysupseerit, alue-erotuomarit ja puolue-erotuomarit. Yhteyshupseerien tehtävänä oli pitää harjoituksen johtaja tietoisena osapuolien komentajien suunnitelmista ja käskyistä sekä tarvittaessa välittää komentajille johdon käskyjä, tilanteiden ratkaisuja ja taisteluiden kuvauksia eivätkä he yleensä puuttuneet komentajien tekemiin ratkaisuihin. Lisäksi yhteyshupseerien tehtävänä oli täydentää puolueiden komentajille sitä tilannekuvaa, joka muodostuu harjoituksen johtajan kirjallisten ja suullisten käskyjen ja selostusten pohjalta¹¹⁶

Harjoitukseen muodostettiin yhteensä kahdeksan viiden hengen alue-erotuomariryhmää. Tehtävänä ryhmällä oli saada aikaan mahdollisimman totuudenmukainen kuva taisteluista joukoille ja niiden johtajille sekä ratkaista taistelutilanteet. Ratkaisuihin oli pyrittävä mahdollisimman johdonmukaisella tavalla ottaen huomioon johdon käskemät suuntaviivat harjoituksen kulusta, joukkojen voimasuhteet, ryhmitys, tulen määrä, tulivalmius, tulen ja liikkeen järjestelyt, salaaminen, yllätys ja huoltotilanne. Alue-erotuomareiden tehtävänä oli myös pitää harjoituksen johto jatkuvasti tietoisena taisteluiden kulusta sekä kouluttaa erotuomarimaansa joukkoa. Alue-erotuomareiden oli hyvissä ajoin ennen kunkin toimintavaiheen alkua selvitettävä omal-

¹¹⁵ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 4

¹¹⁶ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 2.

la alueellaan kummankin puolen taistelusuunnitelmat.¹¹⁷

Selvitettyjen suunnitelmien ja harjoituksen johdon suuntaviivojen pohjalta erotuomariryhmän johtaja teki periaateratkaisun, joka käskettiin puolue-erotuomareille¹¹⁸ käsittäen samalla ohjeet tilanteiden ratkaisemiseksi. Miltei jokaiselle esikunnalle ja komppaniolla nimettyjen puolue-erotuomareiden ensisijaisena tehtävä oli valvomansa joukon ja sen johtajien kouluttaminen. Tämän lisäksi he suorittivat tilanteiden kuvauksia ja -ratkaisuja alue-erotuomarin käskyjen mukaisesti ja tarvittaessa myös itsenäisesti.¹¹⁹

Jotta edellä mainittujen erotuomarien tehtävät olisivat harjoituksessa onnistuneet, oli harjoituskäskyyn laadittu seikkaperäiset ohjeet erotuomaritoiminnan suorittamisesta. Ne käsittivät taisteluiden ja ratkaisujen kuvaamisen, joukon ja johtajien kouluttamisen, epäsuoran tulen kuvaamisen, ilmatorjunnan kuvaamisen sisältäen sekä lentorynnäköiden ja pommitusten tappioiden kuvaamisen että ilmatorjuntayksiköiden tulen vaikutuksen kuvaamisen, pioneeritoiminnan ja huollon.¹²⁰ Lisäksi järjestettiin erotuomareiden perehdyttämistilaisuus Etelä-Suomen sotilasläänin komentajan johdolla Räyskälässä ja sotaharjoitusmaastossa 12.–13.9.1977. Tilaisuudessa annettiin myös käsky toiminnasta sekä sinisen että keltaisen puolueen komentajille.¹²¹

Huomioitavaa tilaisuudessa annetussa käskyssä oli, että se käytännössä käsitti ainoastaan perusteet joukkojen keskittämisestä ensimmäiseen tehtävään, eikä sisältänyt lainkaan harjoituksen yleistä kehittämissuunnitelmaa.¹²² Kesäkuun alussa julkaistussa sotaharjoituskäskyssä oli liitteenä yleistilanne sekä siniselle että keltaiselle osapuolelle. Nämä tiedot annettiin joukoille perustamiseen ja koulutukseen liittyen.

Yleistilanne sinisille:

Tilanteen kehittyminen 22.–25.9.

”Keltaiset aloittivat 22.9. noin kahdella divisioonalla hyökkäyksen Hangon - Inkoon - Porkkalan alueelta. Voimakkaita ilmahyökkäyksiä kohdistui mm Helsingin, Riihimäen, Hämeen-

¹¹⁷ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 2.

¹¹⁸ Käsitteellisesti puolue-erotuomari oli yhtä kuin joukon pääkouluttaja.

¹¹⁹ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 2; ESSIE:n kirjelmä n:o 1274/Koultsto/ETS/7.9.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA).

¹²⁰ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 2; ESSIE:n kirjelmä n:o 1274/Koultsto/ETS/7.9.1977, T-24775/46, KA.

¹²¹ ESSIE:n kirjelmä n:o 1160/Koultsto/5g1 ETS/29.8.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA).

¹²² Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

linnan ja Forssan alueille. Lentotiedustelu on ulottunut Vaasan - Jyväskylän - Mikkelin tasalle.

25.9. taisteluja käydään pääpiirtein Tenholan - Lohjan - Otalammen - Espoon tasalla. Keltaisten on todettu keskittävän lisäjoukkoja Lohjan - Siuntion - Inkaan alueelle sekä suorittavan hyökkäysvalmisteluja.

Keltaisten ilmavoimien toiminta on taistelujen välittömän tuen lisäksi keskittynyt Heinolan - Lahden - Forssan - Valkeakosken alueelle liikennettä ja siltoja vastaan.”¹²³

Yleistilanne keltaisille:

Tilanteen kehittyminen 22.–25.9.

”Keltaiset aloittivat 22.9. aamulla hyökkäyksen noin kahdella divisioonalla Hangon - Inkaan - Porkkalan alueelta. 15.Divisioonan etumaiset osat valtasivat 25.9. mennessä Mustion - Lohjan - Otalammen tasan.

Sinisten puolustus on voimakas Nurmijärvi - Vantaan - Espoon alueella. Hiidenveden - Olkkalan - Vihtijärven suunnassa on todettu erillisiä taisteluosastoja ja paikallisjoukkoja. Uusia joukkoja on perustettu mm Hämeenlinnan, Riihimäen ja Lahden alueilla.

15.Divisioonan reservinä ollut 3.Prikaati keskitetään 26.9. kuluessa hyökkäystä varten alueelle Lohja (pl) - Nummela - Nummenpää - Ruskela - Veikkola.”¹²⁴

Annetut yleistilanteiden voidaan todeta olleen hyvin ylimalkaisia. Tällä sekä käskemällä ainoastaan joukkojen keskittämisestä haluttiin olla paljastamatta toimiville johtajille harjoituksen tilannekehitystä. Ratkaisulla olikin suuria vaikutuksia varsinaisen harjoituksen käynnistymiseen. Se miten vajaaksi johtajien tiedot ovat todellisuudessa jääneet, on vaikea arvioida. Ainakin osan komentajatehtävissä olleista henkilöistä voidaan olettaa lukeneen julkaistun sota-harjoituskäskyn, jonka liitteenä olevasta kehittämissuunnitelmasta on pääteltävissä harjoituksen suurimmat taistelut ja tapahtumapaikat armeijakunta ja prikaatitasolla. Kehittämissuunnitelma ei kuitenkaan ole laadittu niin tarkaksi jotta kaikkien harjoitusjoukkojen tehtävät ja toiminnot olisi nähtävissä ja pääteltävissä.

Harjoitukseen liittyi myös pääesikunnan johtamaa tutkimustoimintaa, jonka tarkoituksena oli tutkia eräitä kokonaistoimintoja sekä armeijakunnan esikunnan, prikaatien esikuntien, kertausharjoituspataljoonien ja eräiden muiden joukkojen suorituskykyä. Näiden tarkkailijaerotuo-

¹²³ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 5a

¹²⁴ ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 5b

mareiden tehtävä ei siten ulottunut itse harjoituksen toteutuksen arviointiin. Tätä tehtävää varten muodostettiin Sotakorkeakoulun, Taistelukoulun ja Pääesikunnan henkilöstöstä erityisiä ryhmiä, käsittäen sotakoulujen osalta yhteensä 27 opettajaa ja 16 oppilasupseeria. Ryhmiä veloitettiin tekemään kirjalliset selostukset havainnoistaan.¹²⁵

Edellä mainittujen erotuomareiden kohteina olivat yhtymien esikunnat, tiedustelu, keskittäminen, paikallisjoukot, neljä henkilöstöltään määrävahvuista pataljoonaa (JP15, I/26.PR, JP20 ja JP24, näistä JP15 toimi keltaisella puolella), aselajitoiminnot ja huolto. Yhdistelmä tarkkailijaerotuomareiden raporteista julkaistiin 23.3.1978 ja se toi esille paljon erilaisia puutteellisia ja virheellisiä toimintoja.¹²⁶

Harjoituskäsky, sen kattavuudesta huolimatta, on kuitenkin aina jonkintasoinen suunnitelma muutoksille ja näin se oli tässäkin tapauksessa. Ennen varsinaisen harjoituksen toteuttamista merkittäviä muutoksia aiheutti pääesikunnan 1.7.1977 käskemä kuljetusmäärärahojen 400 000 markan leikkaus. Etelä-Suomen sotilasläänin käski säästötoimenpiteiden kohdentamisesta omassa käskyssään 22.7.1977, jonka mukaisesti harjoituskäskyn mukaista joukkojen kokoonpanoa tarkastettiin sotilasläänien osalta. Merkittävimmät muutokset kohdistuivat kahden pataljoonan yhdistäminen Karjalan ja Savon prikaatien perustamassa 26.Prikaatissa yhdeksi määrävahvuiseksi varusmiespataljoonaksi sekä Pohjois-Suomen sotilasläänin perustettaviksi suunniteltujen kenttätykistöjoukkojen pois jättäminen ja näin koko läänin osallistumisen peruuntuminen.¹²⁷ Harjoitukseen käsketty säästövelvoite näkyi harjoituksessa niin sinisen osapuolen kuin keltaisenkin osalta erityisesti kuljetusvälineiden niukkuudessa.

¹²⁵ PE:n asiakirja 810/Koultsto/ETS/25.2.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA).

¹²⁶ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 1.

¹²⁷ ESSIE:n kirjelmä 1039/Koultsto/Daa/ETS/22.7.1977, T-24775/46, KA

4 HARJOITUKSEN TOTEUTTAMINEN

Puolustusvoimien pääsotaharjoituksen suunnittelu ja valmistelu oli suuren mittaluokan projekti Etelä-Suomen sotilasläänille. Harjoituksen toteuttaminen oli myös vastaavanlainen ponnistus.

Tässä luvussa tarkastellaan harjoituksen toteuttamista ja se käsittää viisi alalukua. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään harjoitukseen osallistuneet joukot ja niiden muodostamat harjoitusjoukkokokonaisuudet. Toisessa ja kolmannessa alaluvussa tarkastellaan harjoituksen toteutumista käsittelemällä taistelutapahtumia. Neljäs alaluku avaa harjoituksen kiivasta rytmiä. Harjoituksen aiheuttamaa mediakiinnostusta käsitellään viidennessä alaluvussa.

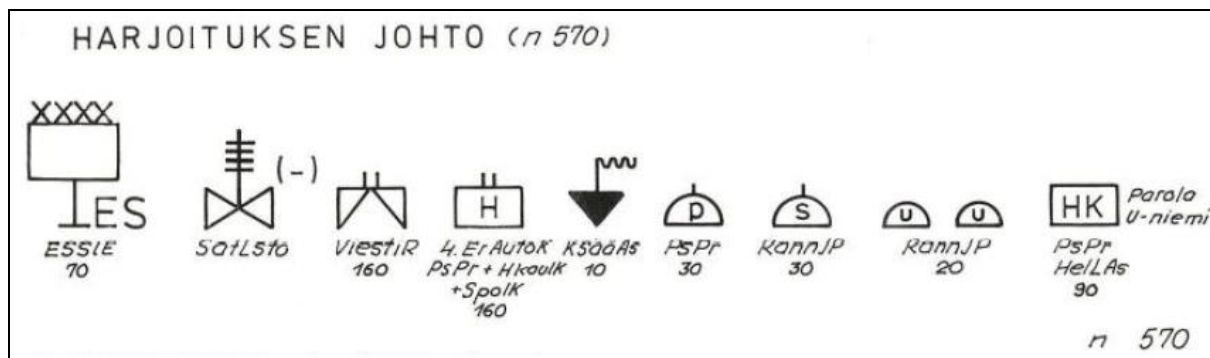
4.1 Harjoitukseen osallistuneet joukot

Kuten aiemmin todettiin, harjoitukseen osallistui joukkoja ja kertausharjoitusyksiköitä kaikista sotilaslääneistä pois lukien Pohjois-Suomen sotilasläänistä, jonka joukkoja ei harjoituskäskyistä poiketen säästösyistä osallistunut harjoitukseen¹²⁸. Lisäksi harjoitukseen osallistui joukkoja lähes kaikista sotilasopetuslaitoksista ja Ilmavoimien joukoista harjoituskäskyn mukaisesti.

Harjoituksen esikunnan muodosti Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta (ESSIE), lisäksi siihen kuului eräitä viesti-, pioneeri- ja huoltojoukkoja. Sotaharjoitus-esikunnan kokonaisvahvuus alistuksineen oli noin 570 henkeä. Sininen osapuoli muodosti harjoituksessa armeijakunnan kokonaisuuden, johon kuului yhteensä kaksi jääkäriprikaatia, panssariprikaati, eräitä armeijakunnan esikunnan alaisia joukko- ja perusyksiköitä sekä paikallisjoukot. Keltaisen osapuolen kokonaisuuden muodosti vahvennettu prikaati.¹²⁹ Harjoituksen johto on esitetty kuvassa 4.

¹²⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 39.

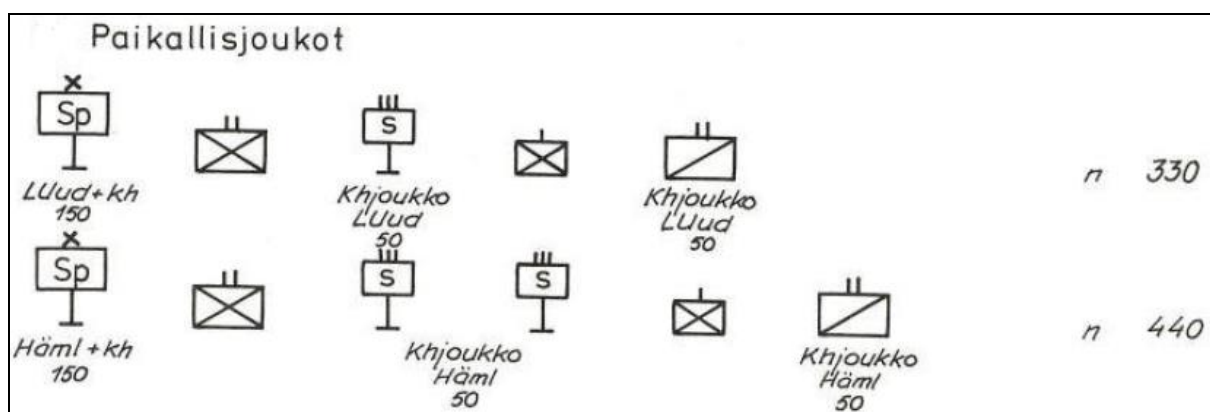
¹²⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1.

Kuva 4. Harjoituksen johdon kokoonpano.¹³⁰

Paikallisjoukot muodostuivat yhteensä kahdesta sotilaspiirin ja kolmesta sotilasalueen esikunnasta. Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin (LUudSp) esikunta muodosti harjoituksen oman sotilaspiirinsä esikunnan sekä 6. Sotilasalueen esikunnan (6.SALE). Sotilaspiirin esikunnan johtoon oli sijoitettu yksi erillispataljoonan komppania (1./ErP40) sekä esikuntakomppania ja sotilasalueen esikunnan alaisuudessa oli esikuntajoukkue.¹³¹

Toisen sotilaspiirin esikunnan muodosti Hämeenlinnan sotilaspiiri (HämlSp), jonka johdossa oli komppania erillispataljoona 30:stä (3./ErP30) sekä esikuntakomppania. Tämän lisäksi sotilaspiiri perusti kaksi sotilasalueen esikuntaa, 3. ja 4.sotilasalueen esikunnan (3.SALE ja 4.SALE). Molempien esikuntien johdossa oli esikuntajoukkueet. Paikallisjoukot muodostuivat pääosin sotilaspiirin omasta henkilöstöstä ja reserviläisistä niiden kokonaisvahvuuden ollessa noin 770 henkeä.¹³² Paikallisjoukkojen kokoonpano on esitetty kuvassa 5.

Kuva 5. Paikallisjoukkojen kokoonpano.¹³³

¹³⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1.

¹³¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1d1.

¹³² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1d1.

¹³³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1.

Sinisen osapuolen johtoesikuntana toimi Sisä-Suomen sotilasläänin kuuluvan Tampereen läntisen sotilaspiirin henkilöstön perustama, reserviläisillä täydennetty, 2. Armeijakunnan (2.AK) esikunta. Armeijakunnan iskuvoima muodostui siis kahden jääkäriprikaatin ja panssariprikaatin voimista, ollen yhteensä kuusi jääkäripataljoonaa, kivääripataljoona, panssarivaunupataljoona sekä panssarijääkäripataljoona.¹³⁴

6. Jääkäriprikaatin (6.JPr) käsitti Lahden sotilaspiirin perustaman esikunnan ja siihen kuului iskevinä osina sotilaspiirin perustama Jääkäripataljoona 14 (JP14) ja Helsingin sotilaspiirin perustama Jääkäripataljoona 12 (JP12). Näistä joukoista JP14 muodostui lähes kokonaisuudessaan Hämeen Ratsujääkäripataljoonan varusmiehistä. JP12 muodostettiin Uudenmaan jääkäripataljoonan varusmiehistä, täydentäen sen kahta komppaniaa reserviläisillä.¹³⁵

12. Jääkäriprikaatin (12.JPr) esikunta perustettiin Sisä-Suomen sotilasläänin kuuluneesta Suolahden sotilaspiiristä ja siihen kuuluivat reserviläisperusteiset Jyväskylän sotilaspiirin perustama Jääkäripataljoona 20 (JP20) ja Tampereen sotilaspiirin perustama Jääkäripataljoona 24 (JP24) sekä pääosin Karjalan ja Savon prikaatien varusmiehistä perustettu 26.Prikaatiin kuulunut 1.pataljoona (I/26).¹³⁶

Hämeenlinnan sotilaspiiriin Panssariprikaati perusti harjoituksen 4. Panssariprikaatin (4.PsPr). Se käsitti panssarivaunupataljoonan (I.PsvP), jonka kahdesta yksiköstä toinen oli reserviläisperusteinen, Hämeen jääkäripataljoonan varusmiehistä perustettu 2.Panssarijääkäripataljoona sekä Itä-Uudenmaan sotilaspiirin reserviläisistä muodostettu Jääkäripataljoona 2 (JP2).¹³⁷

Tämän lisäksi 2.AK:n alaisuuteen oli sijoitettu Lounais-Suomen sotilasläänin kuuluneen Porin prikaatin varusmiehistä perustettu Jääkäripataljoona 16 (JP16). Kokonaisvahvuus sinisen osalta tukiyksikköineen oli yhtensä noin 12 500 henkeä.¹³⁸ Sinisen osapuolen kokoonpano on esitetty kuvassa 6.

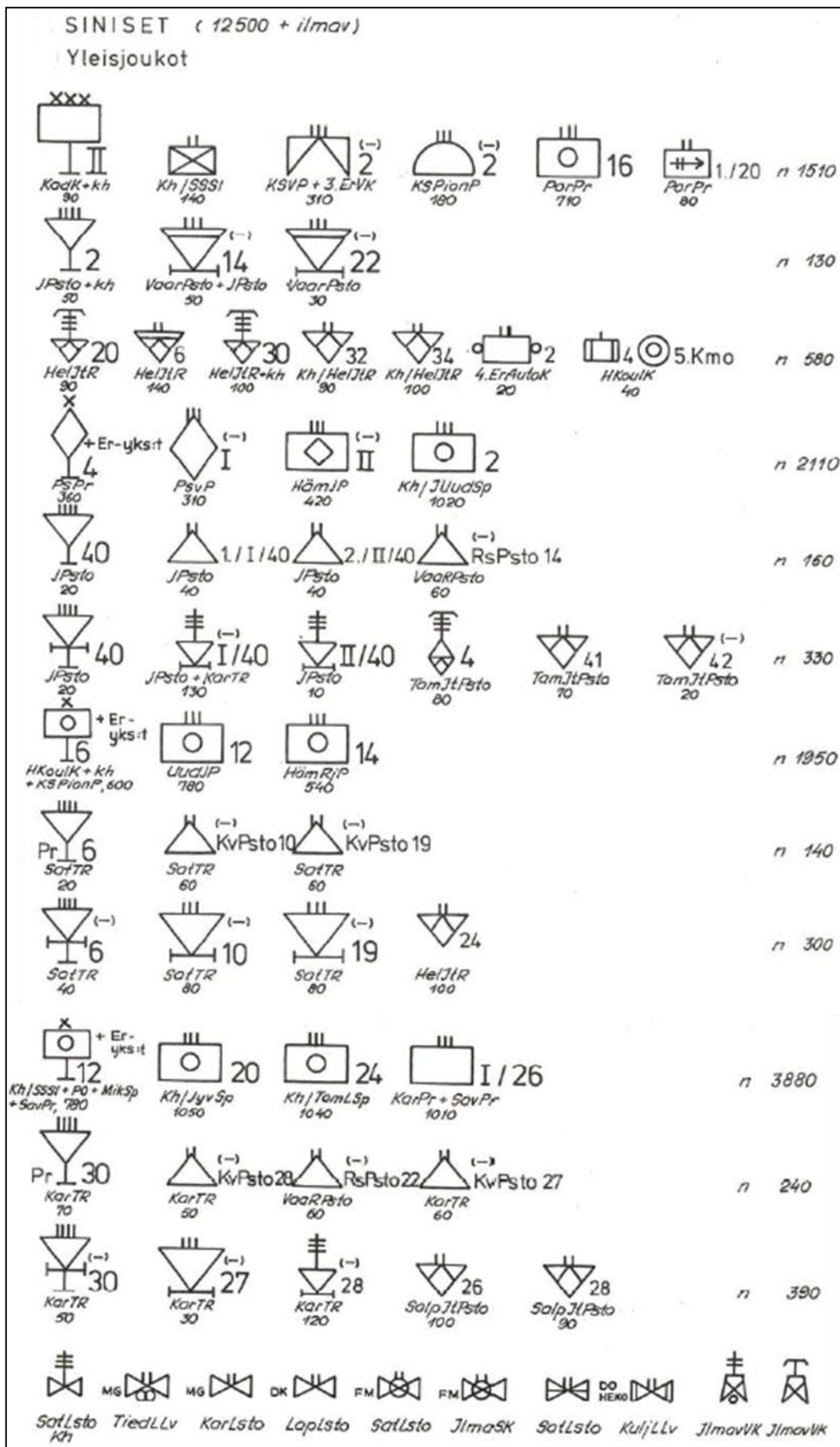
¹³⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, s. liite 1d1.

¹³⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1d1.

¹³⁶ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1d1.

¹³⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1d1.

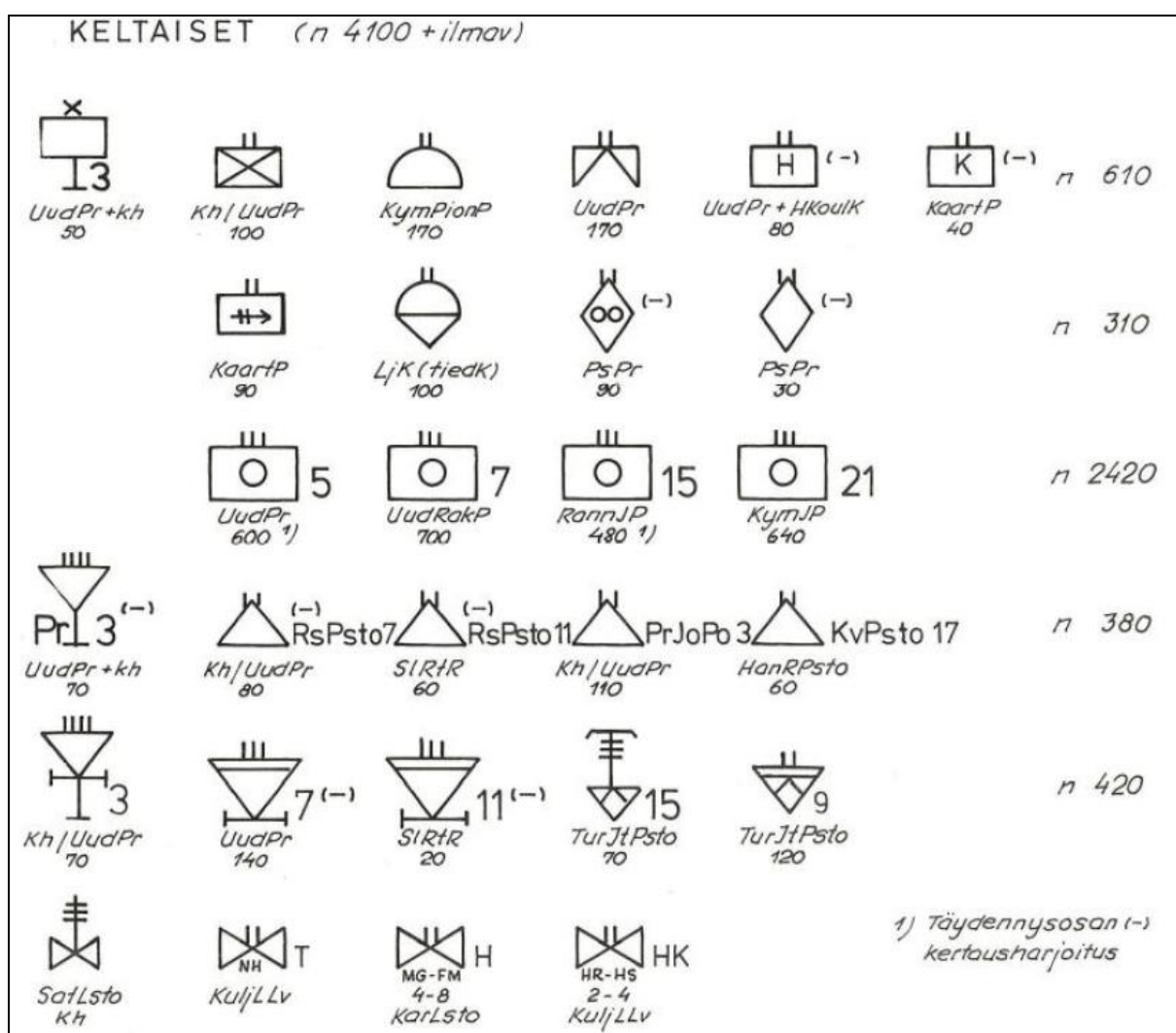
¹³⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977 T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1d1.

Kuva 6. Sinisen puolen kokoonpano.¹³⁹

¹³⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1.

Keltaisen osapuolen johtoesikuntana toimi 3. Prikaatin (3.Pr) esikunta, jonka muodosti Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin Uudenmaan prikaati henkilökunnasta ja reserviläisistä. Prikaatin iskuvoimaan kuului yhteensä neljä jääkäripataljoonaa ja panssarivaunuosasto. Uudenmaan prikaatin varusmiehistä, yhdellä reserviläiskomppaniolla vahvistettuna, muodostui Jääkäripataljoona 5 (JP5). Jääkäripataljoona 15 (JP15) koostui pääosin varusmiehistä Rannikkojääkäripataljoonan perustama. Kaakkois-Suomen sotilasläänin Uudenmaan rakuunapataljoonan varusmiehistä muodostui Jääkäripataljoona 7 (JP7). Jääkäripataljoona 21 (JP21) koostui Kymen jääkäripataljoonan varusmiehistä. Keltaisen hyvin pieni panssarivaunuosasto (1./PsvP25) muodostettiin Panssariprikaati varusmiehistä. Kokonaisvahvuudeksi muodostui tukiyksiköiden myötä noin 4100 henkeä.¹⁴⁰ Keltaisen osapuolen kokoonpano on esitetty kuvassa 7.

Kuva 7. Keltaisen puolen kokoonpano.¹⁴¹

¹⁴⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1e1.

¹⁴¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1.

Paikallisjoukot muodostuivat yhteensä kahdesta sotilaspiirin ja kolmesta sotilasalueen esikunnasta. Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin (LUudSp) esikunta muodosti harjoituksen oman sotilaspiirinsä esikunnan sekä 6. Sotilasalueen esikunnan (6.SALE). Sotilaspiirin esikunnan johtoon oli sijoitettu yksi erillispataljoonan komppania (1./ErP40) sekä esikuntakomppania ja sotilasalueen esikunnan alaisuudessa oli esikuntajoukkue.¹⁴²

Toisen sotilaspiirin esikunnan muodosti Hämeenlinnan sotilaspiiri (HämlSp), jonka johdossa oli komppania erillispataljoona 30:stä (3./ErP30) sekä esikuntakomppania. Tämän lisäksi sotilaspiiri perusti kaksi sotilasalueen esikuntaa, 3. ja 4.sotilasalueen esikunnan (3.SALE ja 4.SALE). Molempien esikuntien johdossa oli esikuntajoukkueet. Paikallisjoukot muodostuivat pääosin sotilaspiirin omasta henkilöstöstä ja reserviläisistä niiden kokonaisvahvuuden ollessa noin 770 henkeä.¹⁴³ Paikallisjoukkojen kokoonpano on esitetty kuvassa 7.

4.2 Harjoituksen läpivienti

Varsinaista taisteluvaihetta edeltänyt joukkojen perustamis- ja koulutusvaihe toteutettiin osallistuneiden sotilasläänien ja -piirien toimenpitein. Havaintona tästä vaiheesta oli, että joukon kouluttaminen oli aloitettava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja sen on tapahduttava yhteistoiminnassa perustajan kanssa valiten joukolle mahdollisimman sopivia koulutusaiheita. Joukon sotavalmiustarkastusta pidettiin virheellisesti jonkinlaisena rajana ja vasta sen toteuttamisen jälkeen ryhdyttiin seuraavan tehtävän vaatimiin valmisteluihin ja koulutukseen. Tällä toiminnalla menetettiin useita tunteja rajallista koulutusaikaa. Koulutus tapahtui pääsääntöisesti kantahenkilökunnan toimenpitein. Näin ollen joukon reserviläisjohtajat eivät saaneet heti alusta alkaen otetta joukkoon, joka heijastuikin koko harjoituksen ajan.¹⁴⁴

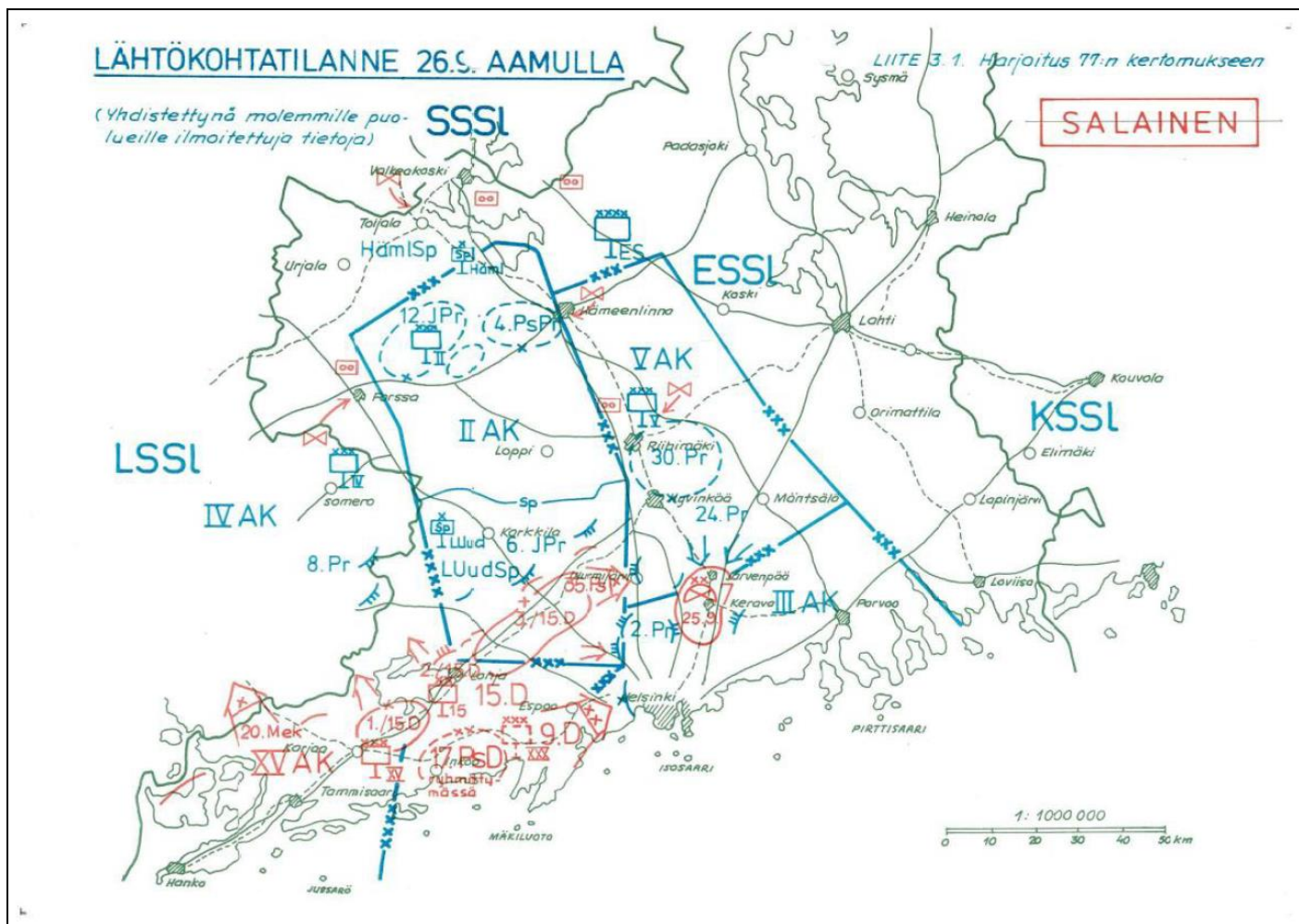
Taistelutapahtumat alkoivat tilanteesta, jossa keltaisen osapuolen 3.Pr oli saanut tehtäväksi hyökätä valtatielle 10 (VT10) päähyökkäyksen suojaamiseksi. Painopiste keltaisen hyökkäyksessä oli Haaviston - Pilpalan - Vojakkalan suunnassa. Sinisen osapuolen 2.AK sai käskyn ottaa sotaharjoitusalueella rintamavastuu, estää vihollisen pääsy valtatielle 10 sekä valmistautua lyömään vihollinen 29.9. aloitettavalla hyökkäyksellä.¹⁴⁵ Yhdistelmä molemmille osapuolille annetuista tiedoista harjoituksen alussa on esitetty kuvassa 8.

¹⁴² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 1; ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1e1.

¹⁴³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977 T-26560/1129, MKA, liite 1. ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 1e1.

¹⁴⁴ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 7.

¹⁴⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 3.

Kuva 8. Harjoituksen lähtökohtatilanne.¹⁴⁶

Keltaisen hyökkäys alkoi maanantaina 26.9. iltapäivällä pataljoonan kokoisella ylimenohyökkäyksellä Hiidenvedellä jatkuen prikaatin pääosien hyökkäyksellä tiistaina 27.9. aamusta alkaen. Tällä välin sinisen 6.JPr ja paikallisjoukot suojasivat armeijakunnan pääosien keskittämisen alueelle. Keltaisen hyökkäyksen voiman ja sen suuntautumisen selvittyä siniselle, annettiin 2.AK:lle 27.9. aamupäivällä tarkennus tehtävään, jonka mukaan sen hyökkäyksellä tuli lyödä alueelle tunkeutunut vihollinen tavoitteen ollessa Vihtijärvi - Haavisto ja tuhota vihollinen Lopen - Pilpalan - Vojakkalan alueella.¹⁴⁷

Armeijakunnan vastahyökkäys alkoi keskiviikkona 28.9. iltapäivästä kahden prikaatin (12.JPr ja 4.JPr) hyökkäyksellä jatkuen seuraavana päivänä koko armeijakunnan voimilla. Päämääränä hyökkäyksellä oli lyödä keltainen käyttäen hyväksi kaksipuolista saarrosta, jolloin keltaisen prikaatin osia saataisiin tuhottua katkaisemalla ensiksi niiden yhteydet armeijakunnalle

¹⁴⁶ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.1.

¹⁴⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 3.

määrätyllä tavoitealueella. Vastahyökkäyksen alkaessa keltaisen 3.Pr:n tehtävää muutettiin siten, että sen tehtäväksi tuli estää sinisen hyökkääjän pääsy Pusulan - Karkkilan -Vihtijärven alueelle sekä pitää Pilppalan ja Läyliäisten tienhaarat. Sinisen suorittama hyökkäys kuitenkin pakotti keltaisen luopumaan Läyliäisistä ja sen huoltoyhteydet olivat siinä määrin poikki, että niiden avaamiseksi keltainen olisi tarvinnut ylemmän johtoportaan tukea ja toimenpiteitä. Tähän tilanteeseen myös harjoituksen taistelutoimet päättyivät.¹⁴⁸

4.3 Harjoituksen taistelutapahtumat päivittäin

Perjantai 23.9.

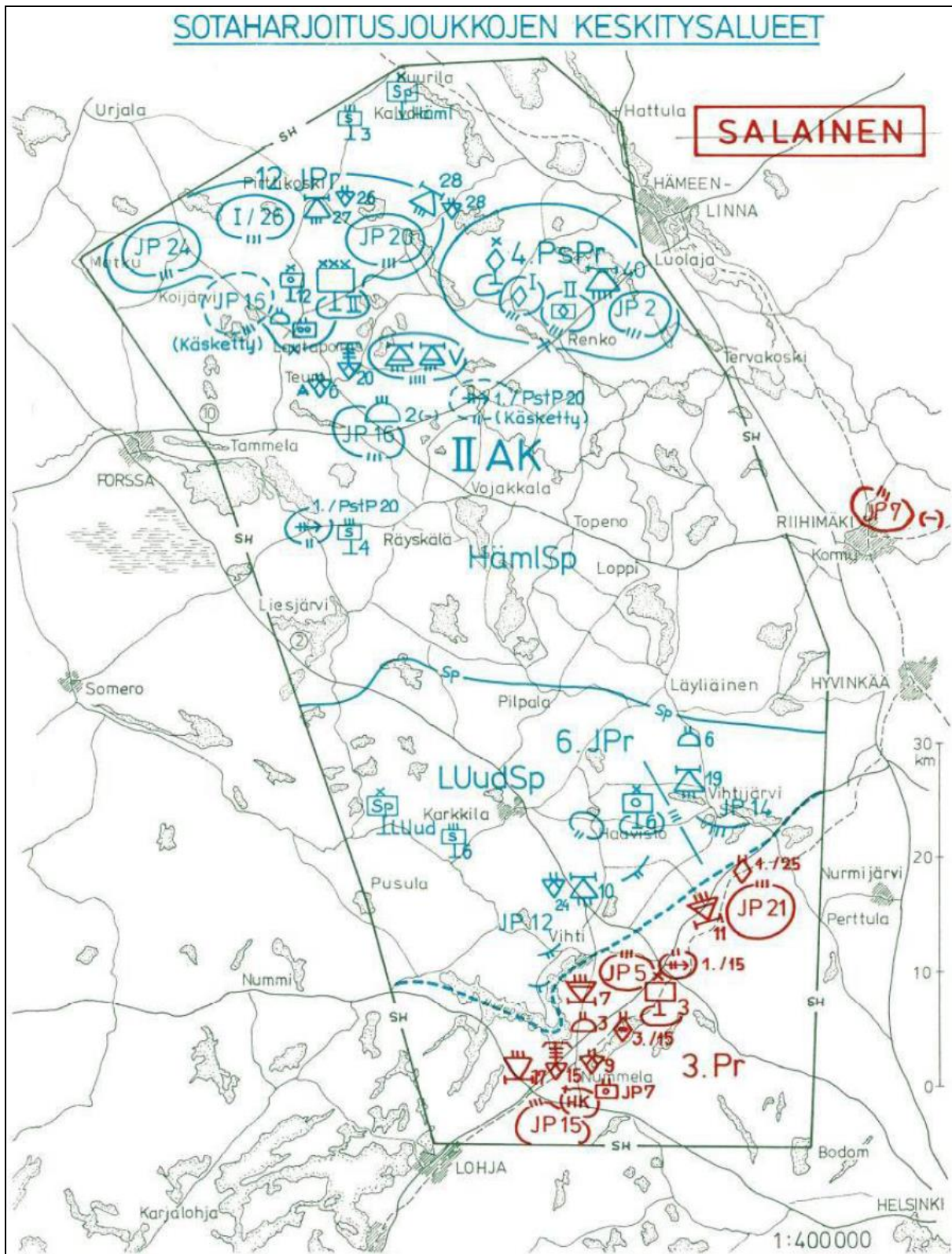
Sinisen puolen 2.AK:lle, HämlSp:lle ja LUudSp:lle annettiin klo 08.00 otteita Etelä-Suomen sotilasläänin laatimasta operaatiokäskystä, josta ilmeni yleistilanne, valmistautumistehtävät ja perusteet aselajien suunnittelulle. Kuvassa 9 on esitetty harjoitusjoukkojen sijainnit keskitys-marssien jälkeen.¹⁴⁹

Paikallisjoukkojen osalta oli LUudSp:n tehtävänä jatkaa paikallispuolustustehtävien suoritusta 1.AK:lle alistettuna. HämlSp:n tehtävänä oli johtaa alueellaan joukkojen perustaminen laadittujen suunnitelmien mukaisesti, valvoa alueensa ja valmistautua maahanlaskujen rajoittamiseen, vastata keskityssiirtojen ja liikenteen johtamisesta alueellaan, tukea 2.AK:n ja 5.AK:n paikallispuolustustehtäviä sekä valmistautua hidastamaan ja kuluttamaan vihollista sissitoiminnan keinoin painopisteenä valtatie 3 (VT3) sekä Läyliäisistä ja Pilpalasta pohjoiseen joltavilla teillä.¹⁵⁰

¹⁴⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 3.

¹⁴⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁵⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 15.

Kuva 9. Harjoitusjoukkojen keskitysalueet.¹⁵¹

¹⁵¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 2.

Sunnuntai 25.9.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta antoi kello 13.00 LUudSp:lle käskyn rintamavastuun ottamisesta alueellaan 1.AKE:n tultua toimintakyvyttömäksi. Samalla käskyllä täydennettiin 2.AK:n ja LUudSp:n tilannetietoja ja tarkennettiin tehtäviä. 6.JPR alistettiin LUudSp:lle ja se sai klo 15.00 käskyn pitää Vihtijärven kapeikon ja Olkkalan risteyalueen sekä estää vihollisen pääsy Läyliäisten - Karkkilan alueelle. Keltaisen puolen 3.PR:lle annettiin klo 14.00 hyökkäyskäsky, jonka mukaisesti prikaatin tuli hyökätä painopiste Haaviston - Pilpalan - Vojakkalan suunnassa tavoitteena tiistain 27.9. kuluessa valtatie 10 Myllykylän - Nummenkylän välillä.¹⁵²

LUudSp alistettiin jo seuraavana päivänä 2.AK:lle, jonka tällöin käskemä tehtävä sotilaspiirille oli ottaa rintamavastuunsa alueensa länsiosalla ja pitää Kovelonjärven alue. Lisäksi sen tuli hidastaa ja kuluttaa vihollista perussuunnitelmansa mukaisesti vastualueellaan ja valmistautua suorittamaan tien katkaisu joko Haaviston - Vaskijärven tai Koskelan - Maakylän välissä 3-4 vuorokauden kuluttua. 2.AK tarkensi 27.9. illalla tien katkaisemisen tapahtuvaksi 29./30.9.¹⁵³

Maanantai 26.9.

2.AK:lle annettiin aamulla klo 07.30 käsky, jonka mukaisesti sen tuli ottaa rintamavastuu sotaharjoitusalueella 26.9. klo 12.00 mennessä, estää vihollisen pääsy valtatielle 10 ja valmistautua lyömään alueelle tunkeutunut vihollinen keskiviikkona 28.9. aloitettavalla hyökkäyksellä.¹⁵⁴

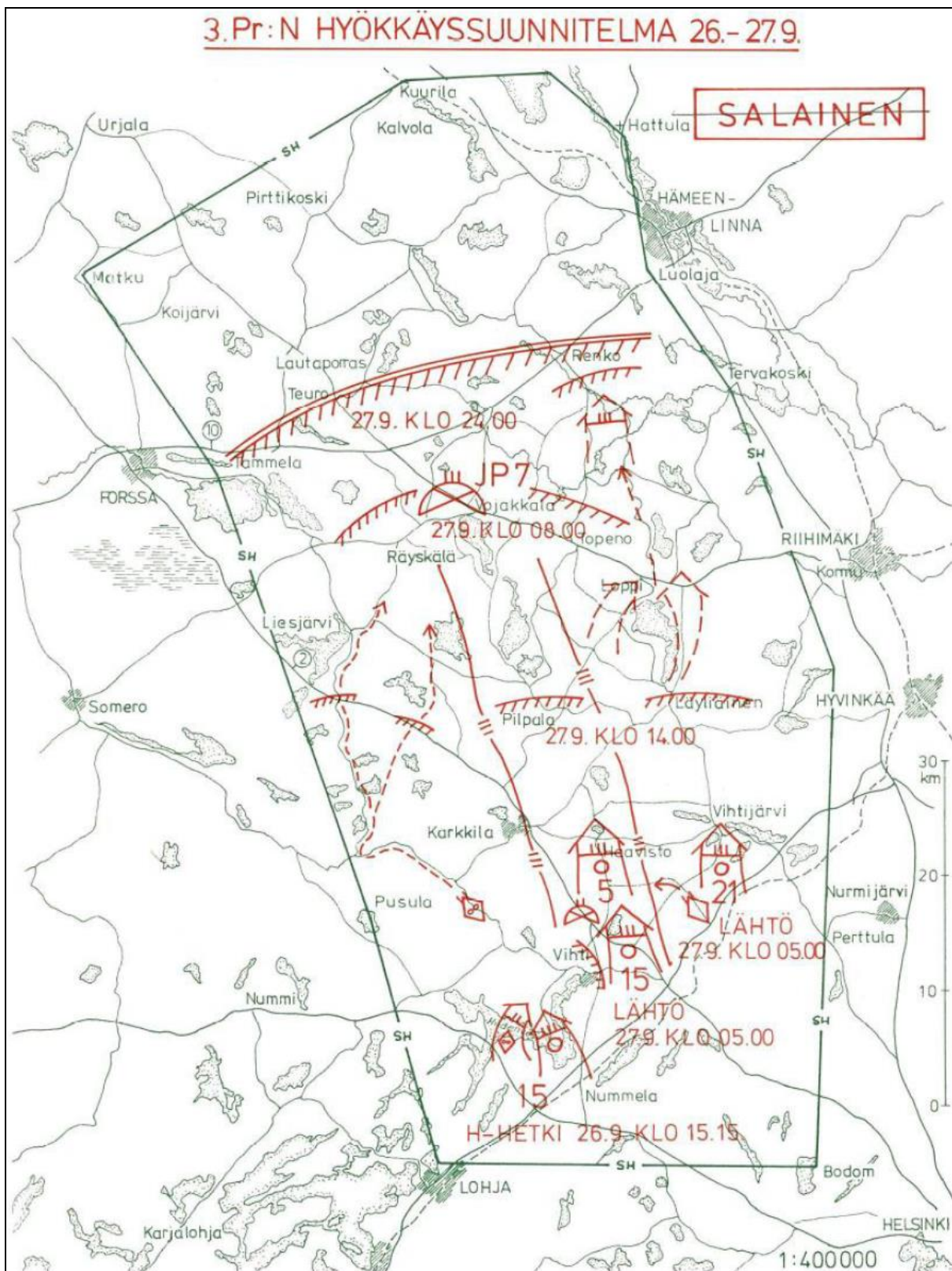
Varsinaiset taistelut alkoivat klo 15.00 keltaisen aloitettua vahvennetun pataljoonan (JP15) ylimenohyökkäyksen Hiidenveden yli. Hyökkäyksen tarkoituksena oli murtaa Vihdin - Olkkalan kapeikon puolustus. Hyökkäykseen liittyi myös noin pataljoonan vahvuinen, helikopterein suoritettu, maahanlasku Hiidenveden pohjoispuolelle Aromäen alueelle. JP15 saavutti tavoitteensa Maikkalan - Olkkalan tasan, puoleenyöhön mennessä. Tällöin myös sen hyökkäys pysäytettiin.¹⁵⁵ Keltaisen hyökkäyssuunnitelma on esitetty kuvassa 10. Tilanne 26.9. kello 21.00 on esitetty kuvassa 11.

¹⁵² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁵³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 15.

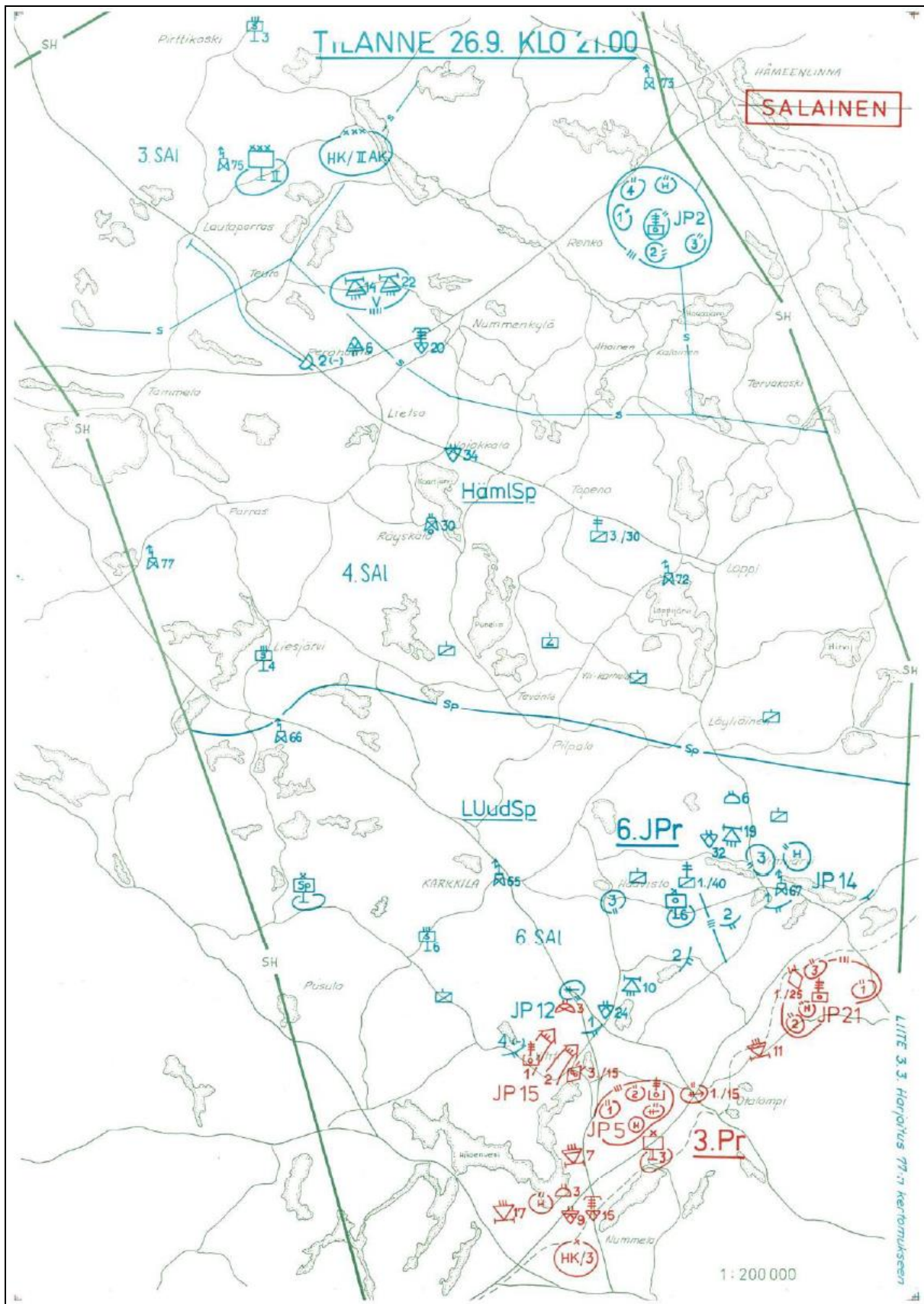
¹⁵⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁵⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

Kuva 10. Keltaisen 3.PR:n hyökkäyssuunnitelma 26.-27.9.¹⁵⁶

¹⁵⁶ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977 T-26560/1129, MKA, liite 3.2.

Kuva 11. Tilanne 26.9. kello 21.00.¹⁵⁷

¹⁵⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.3.

Harjoituksen keskitysmaarsit sujuivat pieniä myöhästymisiä lukuun ottamatta suunnitelmien mukaisesti. Ongelmia aiheutti se, ettei valmisteluosastojen ja pääjoukon aikaväli ollut aina riittävä, mikä johti ruuhkaantumiseen ja odotteluun. Toisena epäkohtana katsottiin olevan eräiden joukkojen osalta lähitiedustelun ja suojaamisen puuttuminen. Ongelmaksi muodostui lisäksi eräissä tapauksissa ylemmän johtoportaana käskemä keskitysalueen muutos vähän ennen joukon saapumista alueelle. Tällöin seurauksena oli ajanhukkaa jouduttaessa tiedustelemaan ja valmistelemaan uusi keskitysalue. Havaintona tästä olikin se, että oli punnittava muutoksella saatava hyöty verrattuna sen aiheutettaviin haittoihin. Kokonaisuutena keskitysmarsien ja myöhemmin paluumarsien aikana vältyttiin pahoilta ruuhkilta, liikenneonnettomuuksilta ja siviililiikenteelle aiheutuneelta haitalta. Tähän myötävaikutti hyvin sujunut yhteistointa poliisiviranomaisten kanssa. Siviili- ja sotilaspoliisin osuus nähtiinkin liikenneturvallisuuksuustyössä erittäin merkitykselliseksi.¹⁵⁸

Sotaharjoitusjoukkojen keskitysmarsseja tiedusteltiin myös ilmasta käsin. Havaintona tästä oli, että valoisan aikaan suoritetulla tiedustelulennolla kyettiin löytämään keskitettävät joukot helposti, eikä siirtojen seuraaminen tuottanut kovinkaan suuria vaikeuksia. Tämä johti siihen että sinisen joukkojen keskitysalue paljastuikin keskittämisen loppuvaiheessa. Vaihtoehdoksi keskitysalueen salaamiseksi esitettiin joukkojen pääosien marssimista viimeisten 30–50 kilometrin osalta pimeässä, silloin kun se vain oli mahdollista. Lisäksi joukon on suuntauduttava aluksi selvästi (20-40 km) keskitysalueen sivulle. Toisaalta keskitysalueelle ryhmittyneenä olevia joukkoja panssarivaunu- ja ilmatorjuntayksiköitä lukuun ottamatta oli huomattavan vaikea löytää ja tunnistaa. Ajoneuvoja kyllä havaittiin, mutta niiden perusteella ei yleensä voitu määrittää joukkoa tai sen suuruutta.¹⁵⁹

Harjoituksen ensimmäisien päivien tapahtumissa on selkeästi nähtävissä alueellisen taistelun periaatteiden mukainen toiminta. Liesjärvi - Räyskälä - Läyliäinen alueella toiminut Hämeenlinnan sotilaspiirin tehtävä oli selkeästi paikallisuolustus- ja tukitehtävä. Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin tehtävä oli erilainen. Sotilaspiirille alistettiin alkuvaiheessa 6.JPr, johon kuului kaksi jääkäripataljoonaa. Nämä pataljoonat perustettiin pääosin henkilökunnasta ja varusmiehistä ja näin ollen niiden valmius tehtävän toteuttamiseksi oli korkeampi kuin reserviläisperusteisten pataljoonien osalla. Joukot siirtyivät valmiuden kohottamiskäskyllä suoraan varus-

¹⁵⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 8-9.

¹⁵⁹ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 5-6, liite 4.

kunnista sotaharjoitusalueelle ensimmäiseen tehtävään¹⁶⁰. Nopeimmin perustettavista pataljoonista muodostetun 6.JPr:n voi katsoa muodostaneen alkuvaiheessa alueellisen puolustuksen periaatteisiin kuuluneet suojajoukot, joiden taistelulla pyrittiin saavuttamaan aikavoitto päävoimien perustamiselle ja ryhmittämiselle.

Harjoituksen alkuun sijoitettu ylimenohyökkäys oli keltaiselle vaativa suoritus, eikä sen toteutus ollut kaikin puolen onnistunut, vaikka sinisen puolen valmius torjuntaan oli vielä heikkomeneillään olevista keskitysmarsseista johtuen. Ylimenon suorittaneen JP15 laatima suunnitelma poikkesi ylemmän johtoportaan, 3.Pr:n, suunnitelmasta, eikä pataljoona saanut minikäänlaista käskyä tai edes aikataulukkoa sille alistetuille syöksyvenejoukkueelle ja uiskoryhmälle. Yhteistoiminta ylimenon suorittamisessa tukevan ja tuettavan osapuolen välillä puuttui siis kokonaan.¹⁶¹

Ylimenon osalta kohdattiin myös suoritusvaiheessa ongelmia sekä lähtö- että tulorannan osalta. Ylimenon vesistökalusto tuotiin rantaan ja rantaveteen tunteja ennen varsinaisen ylimenon alkamista ja ylimeno paljastuikin siniselle hyvin aikaisessa vaiheessa. Lisäksi keltaisen joukot siirtyivät lähtörannalle liian ajoissa odottelemaan veneiden tuloa ja tulorannalla uineet panssarivaunut ja syöksyveneet suorittivat yhtäaikaisen ylimenon samalle alueelle. Siniset eivät kuitenkaan kyenneet ylimenon vastarannan miehittämiseen, mutta havaintona oli että yksikin tulenjohtopartio olisi voinut tehdä koko pataljoonan ylimenon mahdottomaksi. Sinisten paikalliset joukot valokuvasivat kuitenkin ylimenon aikana toiminnan lähtörannalla.¹⁶² Kuvassa 12 on esitetty ylimenon toteutus aikatauluineen ja huomioineen.

¹⁶⁰ Keinosen, Reijo, puhelinhaastattelu 11.2.2019. Hän toimi harjoituksessa sinisen puolueen 6.JPr:n JP14:sta komentajana. JP14 aloitti harjoituksen varuskunnassa käskyllä valmiuden kohottamisesta, josta se sitten sotavalmiustarkastuksen jälkeen ja käskyn saatuaan siirtyi polkupyörin harjoitusalueelle.

¹⁶¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 23.

¹⁶² PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 8 ja liite 8.

JP15:n ylimeno 26.9 Hiidenvedellä	
07:00	SyvJ ja UiskoJ saapuivat alueelle.
09:00	Prik:n käsky ylimenolle.
10:00	SyvJ ja UiskoJ toimintavalmiina kalusto rannassa.
11:40	PonttJ:n tiedustelu alueella.
12:00	PionK/3.Pr:n tiedustelu alueella.
15:15	Ylimenon alkaminen. Syöksyveneet "lillivät" noin 10 minuuttia kuormattauina lähtörannalla.
15:30	PstiedK:n ylimeno alkaa. Kärkivaunu sulkee kapean tien noin 30 minuutiksi juututtuaan pohjastaan kiinni ojanpientereeseen.
15:40	Ponttonilautan rakentaminen alkaa. Yksi ponttonikuljetusauto juuttuu uimarannan pohjahiesuun ja vasta muutamien hinausyritysten (vaijerien katkeamiset) jälkeen noin 20 minuuttia myöhemmin saadaan irti. Rantaveteen sopii auto kerrallaan purkamaan ponttonikuorman.
16:40	Ponttonilautta valmis.
16:50	JP15:n pääosat ovat ylittäneet vesistön.
16:55	Lauttaus (JP15:n mt-ajon:t) ponttonilautalla alkaa. Lautalle pääsy sidottu kellonaikoihin, josta johtuen lähtörannalla on parhaimmillaan noin 50m x 50m alueella 3 kuorma-autoa, 5 pyörätraktoria, 3 komentoajoneuvoa ja 7 ponttonikuotma-autoa.
Huomiot	
Ylityspaikka noin 1,5 km leveä	
JP15 vajaavahvuinen, PstiedK:lla 7 panssariajoneuvoa.	
Kalustoyksiköt: SyvJ (18 syöksyvenettä), UiskoJ (3 uiskoa), PonttJ (90 tonnin lautta)	

Kuva 12. Ylimenohyökkäyksen toteutuminen.¹⁶³

Pekka Visurin mukaan alun ylimenohyökkäyksellä haluttiin saada ”räyhäkkä” aloitus harjoitukseen,¹⁶⁴ joka varmasti toiminnalla saavutettiin. Verrattain suuri ylimeno toi luonnollisesti paikalle myös yleisöä toimintaa seuraamaan kuten myös Puolustusvoiman komentajan kenraali Lauri Sutelan.¹⁶⁵

Ylimenon onnistuminen oli aluksi kuvattu harjoituskertomukseen toteutuneen ”verrattain hyvin”. Kuitenkin kertomusta esiteltäessä Etelä-Suomen sotilasläänin komentajalle, kenraali luutnantti Pajulalle, ei hän hyväksynyt kyseistä toteamusta. Hän oli ollut seuraamassa ylimenon suorittamista paikanpäällä yhdessä Puolustusvoimain komentajan kanssa. Puolustusvoimain komentaja, pioneeritaustaisena henkilönä, oli todennut ylimenossa tapahtuneen lukuisia virheitä, eikä se hänen mukaansa ollut kokonaisuutena ollut kovinkaan hyvin onnistunut. Näin ollen kertomukseen kirjattiin ylimenon onnistuneen ”jotenkuten”. Tämän lisäksi Pajulan vaatimuksesta kertomukseen kirjattiin edellä mainitut selkeät virheet toimenpiteissä.¹⁶⁶

¹⁶³ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 8 ja liite 8.

¹⁶⁴ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

¹⁶⁵ Ruotuväki, 18/1977, s. 1

¹⁶⁶ Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, materiaali kirjoittajan hallussa.

Tiistai 27.9.

Keltaisen 3.Pr:n päähyökkäys alkoi aamusta klo 05.00 kahden pataljoonan voimin. Ryhmityksessä vasemmalla olleen JP5:n tehtävänä oli hyökätä Vihdin itäpuolitse Haaviston suuntaan tavoitteen ollessa Pilpala. Alistuksena pataljoonalla oli keltaisen panssarivaunuosasto (1/PsvP25), joka hyökkäsi aluksi Leppälammen alueelta Etu-Moksiin. Pataljoonan hyökkäys alkoi hyvin saavuttaen puolen päivän aikaan Vaskijärven. Ryhmityksessä oikealla Vihtijärven suunnassa hyökkäsi JP21, jonka tavoitteena oli Läyliäisten tasa valmistautuen edelleen jatkaamaan hyökkäystä Lopen valtaamiseksi. Jo aikaisemmin Hiidenveden yli hyökännyt JP15 suunnattiin klo 12.00 alkaen JP5 perään tavoitteena Tervalammen - Vojakkalan tasa. Hyökkäykseen liittyen 15.divisioonan JP7 suoritti maahanlaskun Lietsan - Vojakkalan risteysalueille 27.9. klo 08.00 alkaen.¹⁶⁷

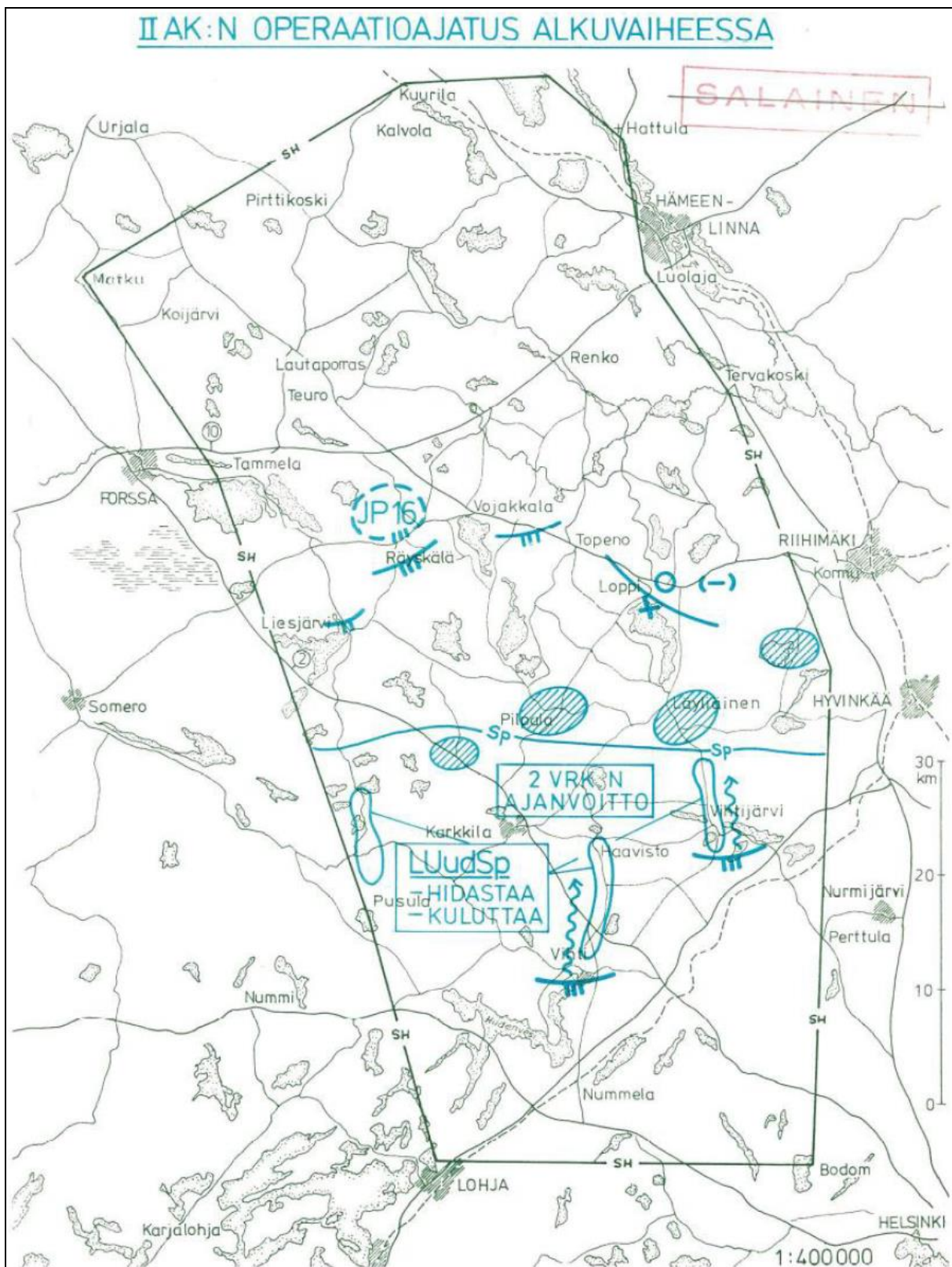
Keltaisen hyökkäyksessä oli pyrkimys keskittää prikaatin voima selkeästi painopistesuuntaan. Tällä onnistuttiinkin murtamaan viivyttävän pataljoonan ensimmäiset asemat. Toki tähän vaikutti edelleen sinisen puolen heikko torjunta- ja viivytysvalmius. Huomiona hyökkäyksestä nostettiin valmius hyökkäyksen jatkamiseen takaa-ajona. Nyt riittävää kykyä ei ollut vaan esimerkiksi uuden pataljoonan vaihtaminen kärkeen kesti useita tunteja, jonka aikana puolustaja kykeni suorittamaan vastatoimenpiteitä. Maahanlasketun pataljoonan (JP7) puolustus Vojakkalan - Lietsan tienhaaranmaastossa edellytti pidettäväksi käskettyjen maastonkohtien sitkeätä puolustusta, jotta sinisten yhteydet olisivat pysyneet katkaistuina. Pataljoona toteutti tehtävänsä menestyksellä, mutta havaintona oli että komppanioiden liian tiukka pureutuminen puolustuskeskuksiin ilman pataljoonan aktiivista tukea ja tarvittavia väistömahdollisuuksia aiheutti niille kohtuuttomien tappioiden ja erillisinä lyödyksi tulemisen vaaran. Kokonaisuutena kuitenkin voitiin todeta keltaisen 3.Pr:n suoriutuneen hyökkäysvaiheesta hyvin, huomioon ottaen käytettävissä olevien joukkojen vajaavahvuisuuden sekä moottoriajoneuvojen ja panssarivaunujen puutteet. Toisaalta harjoituksen johto myötävaikutti hyökkäyksen sujumiseen ja keltaisen tuliylivoiman huomioonottamiseen muun muassa siten, että sinisten epäsuoran tulen tai sulutteiden liikettä hidastavaa vaikutusta ei tuomittu täysipainoisesti.¹⁶⁸

Sinisen osalta 6.JPr:n alistettiin LUudSp:ltä 2.AK:lle ja se sai tehtäväksi viivyttää alueellaan, hankkia kahden vuorokauden aikavoitto, pitää Läyliäisten ja Pilpalan alueet sekä estää vihollisen pääsy Hirvijärven suunnasta 5.AK:n alueelle. Armeijakunnalle lisäksi alistetut 12.JPR ja

¹⁶⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3. JP7 oli aluksi peliin kuuluneen 15.divisioonan johdossa ja se alistettiin hyökkäävälle 3.Pr:lle maahanlaskun jälkeen.

¹⁶⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 10-14 s. 39-40.

4.PSPR keskitettiin alueilleen suunnitelmien mukaisesti 27.9. kuluessa.¹⁶⁹ 2.AK:n alkuvaiheen operaatioajatus on esitetty kuvassa 13.

Kuva 13. 2.AK:n operaatioajatus alkuvaiheessa.¹⁷⁰

¹⁶⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977 T-26560/1129, MKA, liite 3.

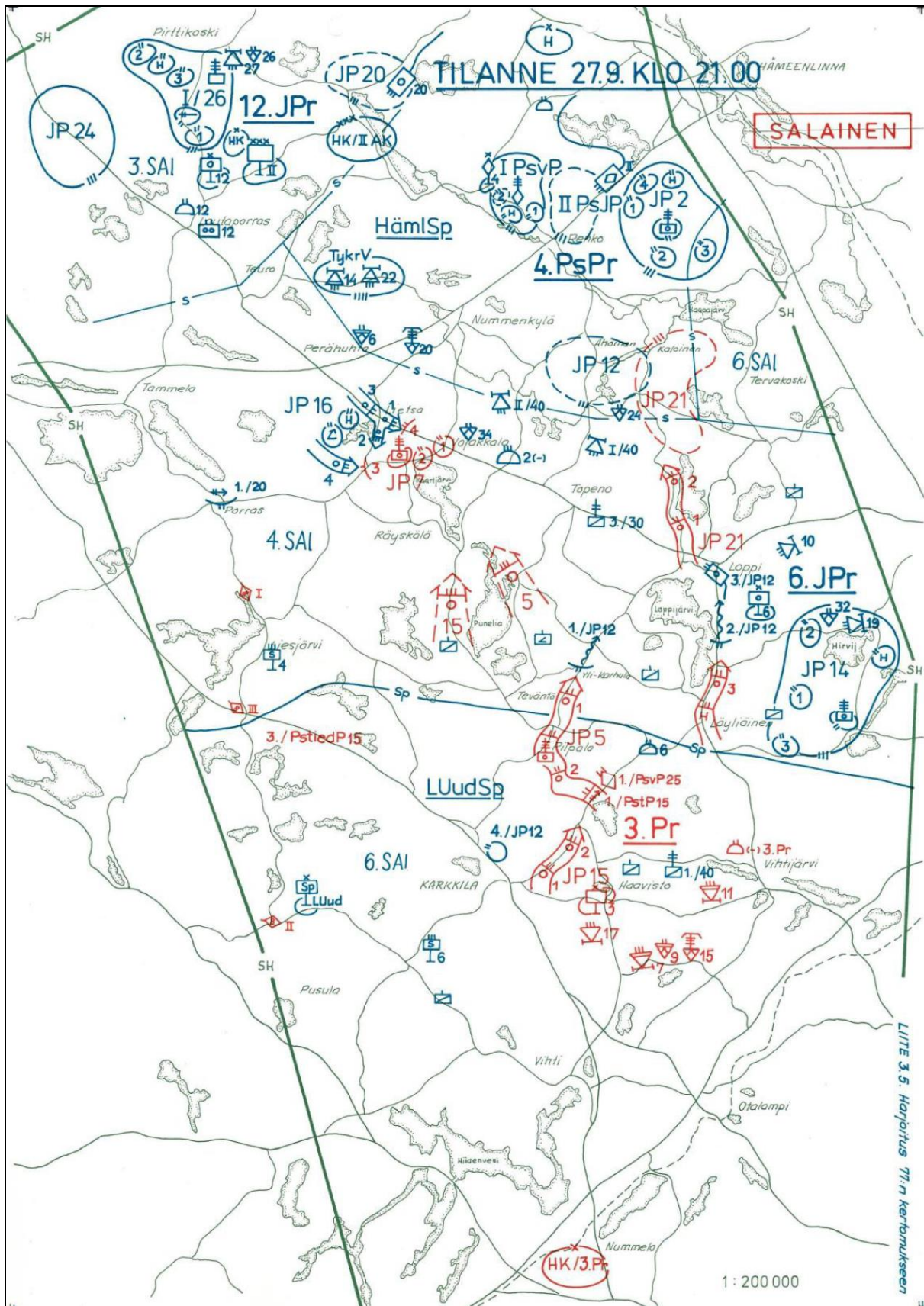
¹⁷⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.4.

6.PR:iin kuulunut JP12 sai 27.9. klo 08.00 viivytystehtävän, jonka mukaisesti sen oli pidettävä klo 12.00 asti Koivisto - Halila - Kuonjoki tasa, viivytyksen takarajan ollessa Pilpala - Lyyliäinen tasa. Pataljoonan tilanne kehittyi epäedulliseksi päivän mittaan, osia siitä viivytti pohjoiseen, osia oli väistynyt Hirvijärven alueella ja yksi komppania (4./JP12) oli jäänyt vihollisen selustaan. Tämän lisäksi 6.Pr:n mahdollisuudet tukea pataljoonaa olivat heikot muun muassa sen tykistön kärsittyä tappioita. Keltaisen voimakkaan hyökkäyksen pakottamana JP12 jouduttiinkin käskemään klo 19.00 vetäytymään Ahoisten alueelle, jossa se alistettiin 4.PsPr:lle. Prikaatin toisen pataljoonan, JP14:sta, tehtävänä oli pitää Vihtijärven kannas 27.9 puoleen päivään asti, jonka jälkeen pataljoonan tuli hankkia vuorokauden aikavoitto Vihtijärven pohjoispuolella. JP14 sai illalla klo 20.00 käskyn väistyä itään ja valmistautua vastahyökkäyksiin Haaviston suuntaan.¹⁷¹

2.AK:n reserviksi siirtymässä ollut JP16 sai tehtäväksi 27.9. klo 10.15 lyödä pohjoisessa Pääjärven - Lietsan alueelle maahanlaskettu vihollinen. Pataljoona aloittikin hyökkäyksen Lopelle johtavan päätien suunnassa klo 13.00 ja sai Lietsan tienhaaran haltuunsa klo 16.30 mennessä kuitenkin sitoutuen taisteluun keltaisen JP7:n kanssa.¹⁷² Tässä vaiheessa 2.AK:lle alistetut 12.JPr ja 4.PsPr keskitettiin alueilleen 27.9. kuluessa suunnitelmien mukaisesti. Kuvassa 14 on esitetty tilanne 27.9. klo 21.00.

¹⁷¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁷² ESSLE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, Maavoimien keskusarkisto, liite 3.

Kuva 14. Tilanne 27.9. klo 21.00.¹⁷³

¹⁷³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.5.

Keltaisen 3.Pr jatkoi hyökkäystä 27./28.9. illan ja yön aikana pohjoiseen kohdaten ainoastaan heikkoa vastarintaa. Kärjen vaihdon jälkeen JP5:n perässä hyökännyt JP15 sai hyökkäyksellä Punelian länsipuolitse yhteyden maahanlaskettuun JP7:ään illan aikana sekä katkaisi VT10:n yhdellä yksiköllä yö aikana. JP5 jatkoi Punelian itäpuolitse tavoitteenaan Nummenkylä.¹⁷⁴

Sinisen 6.JPr:n saaman viivytystehtävän pyrkimyksenä oli suorittaa tehtävä riittävän syvällä alueella ja keskittyen tehtävän toteuttamisen kannalta oleellisiin alueisiin. Keltaisen hyökkäyksen nopeus ja erityisesti sen tulivoima osoittivat selvästi, että prikaatilla ei ole mahdollisuutta liikkuvaan viivytystaisteluun kovin laajalla alueella. Tämän johdosta todettiin, että koko armeijakunnan vastuualueelta oli löydettävä prikaatille tärkein toiminta-alue ja kyettävä toisarvoisissa suunnissa käyttämään vain vähimmäismäärää joukkoja. 2.AK ja 6.Pr olivatkin määrittäneet vastuualueet tällä periaatteella, joskin vastuualueella ryhmityksessä keskellä viivyttänyt JP12:n tehtävä muodostui vaikeaksi, johtuen liian pitkistä sivustauhan alla tehtävistä siirtymisistä. Prikaatin suorittamassa viivytyksessä tuli lisäksi selvästi esille vaikeus järjestää laajalla alueella aselajien, erityisesti tykistön tuki, viivyttäville pataljoonille. Ratkaisuna tähän ongelmaan esitettiin keskittymistä edelleen verraten suppealle alueelle, jolle tukitoimet keskitetään sivusuuntien jäädessä lähinnä jalkaväen ja taisteluosastojen vastuualueiksi.¹⁷⁵

Harjoituksessa saatiin periaatteellisesti oikein suoritetuista pataljoonien suorittamista viivytystaisteluista hyvin vähän havaintoja. Viivytystaistelu oli lähinnä joukkojen siirtymistä taakse päin pitäen samalla yllä heikkoa taistelukosketusta. Näin ollen se muodostui lähinnä ”telaketju”-viivytykseksi, jossa sama joukko oli jatkuvasti toiminnassa. Myös ajoneuvojen ja liikuntavälineiden käytössä katsottiin olleen virheellistä, niiden yleensä jäädessä liian lähelle etulinjaa tai joskus jopa tukikohtien eteen. Lisäksi kiinteästi viivytykseen kuuluneita ylläköitä ja väijytyksiä ei toteutettu.¹⁷⁶

Keskiviikko 28.9.

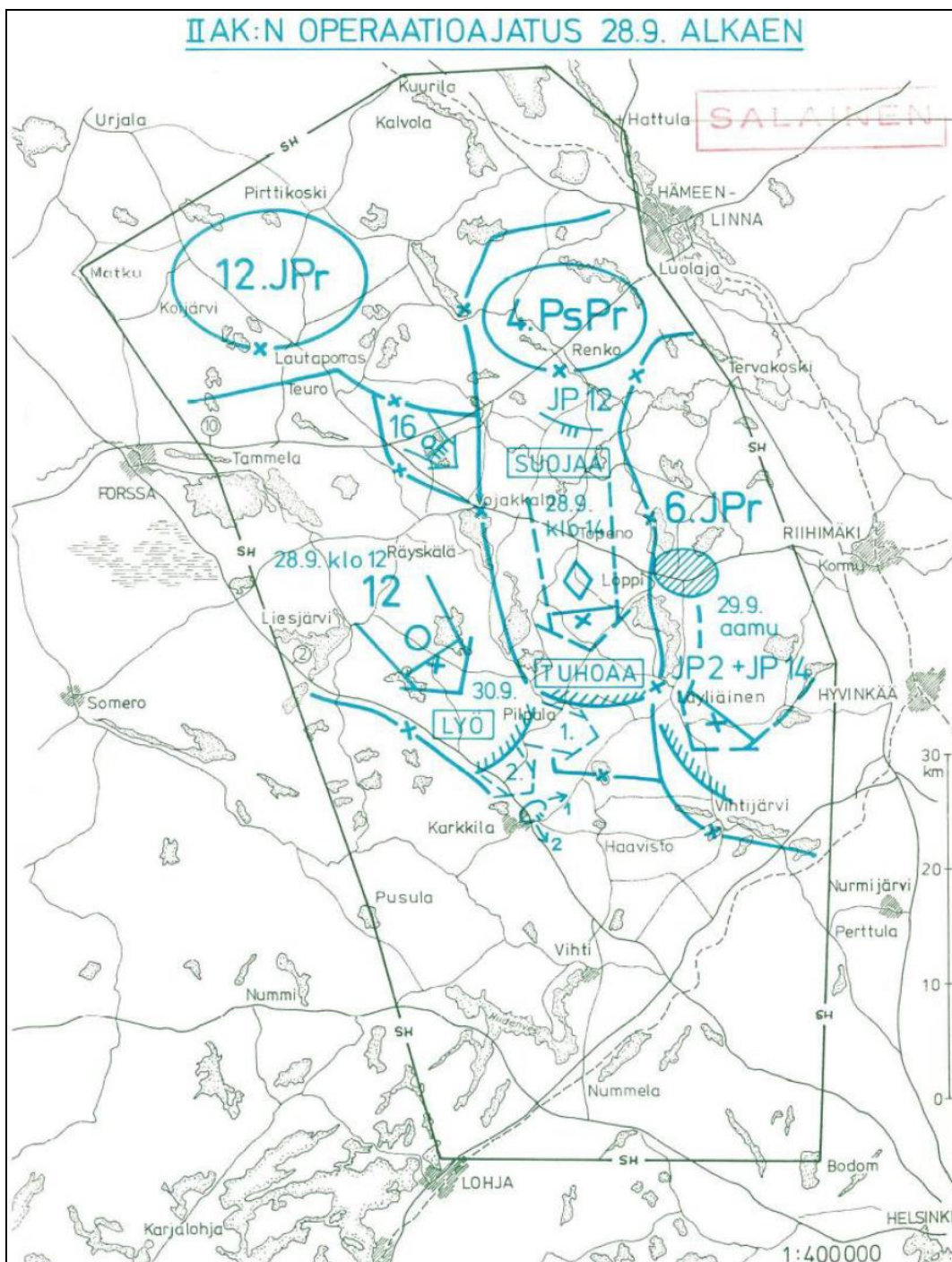
Keltaisen 3.Pr saavutti aamulla hyökkäysalueen itäosalla tavoitteensa. JP21 hyökkäsi aamupäivän aikana Lopen - Rengon suunnassa, saavuttaen Rengon kirkonkylän noin klo 10.00 sitoutuen taisteluun alueelle ryhmittyneen 4.PsPr:n osien kanssa. JP5 jatkoi edelleen taisteluun Nummenkylässä. Aamupäivällä keltaisen hyökkäys pysäytettiin ja prikaatille käskettiin klo 10.00 tehtäväksi estää vihollisen pääsy Pusulan - Karkkilan - Vihtijärven alueelle sekä pitää

¹⁷⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁷⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s 14.

¹⁷⁶ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s 14.

2.AK oli saanut 27.9. kello 10.00 tehtäväänsä tarkennuksen, jonka mukaan sen tehtävänä oli estää vihollisen pääsy VT10:lle ja edelleen lyödä alueelleen tunkeutunut vihollinen 28.9. aloitettavalla hyökkäyksellä tavoitteena Vihtijärvi - Haavisto ja tuhota vihollinen Lopen - Pilpalan - Vojakkalan alueella, josta edelleen valmistautua jatkamaan Otalammen - Nuuksion suuntaan.¹⁷⁹ 2.AK:n operaatioajatus 28.9. on esitetty kuvassa 16.

Kuva 16. 2.AK:n operaatioajatus 28.9. alkaen.¹⁸⁰

¹⁷⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁸⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.7.

2.AK julkaisi hyökkäyksen operaatiokäskyn 27.9. kello 22.00, jonka mukaan alajohtoportaiden tehtäviksi muodostuivat seuraaviksi:

- **12.JPr** lyö 28.9. aamulla aloitettavalla hyökkäyksellä Punelian - Kerityn - Kaartjärven alueelle tunkeutuneen vihollisen tavoitteena Teväntö - Vuotinainen, josta sen valmistautuu jatkamaan nopeasti joko Pilpalan - Läyliäisten tai Karkkilan suuntaan.
- **6.JPr** aloittaa 28.9. aamupäivän aikana hyökkäyksen vähintään pataljoonan voimin tavoitteena Vihtijärvi.
- **4.PsPr** tuhoaa 28.9. iltapäivällä aloitettavalla hyökkäyksellä Loppijärvi - Punelian kannakselle tunkeutuneen vihollisen tavoitteena Pilpala - Ylhänen.
- **JP16** lyö Pääjärven - Lietsan alueelle maahanlasketun vihollisen ja toimii tämän jälkeen armeijakunnan reservinä.
- **LUudSp** jatkaa toimintaa perussuunnitelman mukaan sekä katkaisee tien Haaviston - Vaskijärven välillä 29./30.9.¹⁸¹

Aamuyön 28.9. aikana tilanne kehittyi 2.AK:n alueella uhkaavaksi. Keltainen saadessa yhteyden maahanlaskuosastoon ja päästessään osillaan kiinni VT10:lle. Tämän johdosta JP16 sai käskyn ottaa osillaan haltuunsa Perähuhdan tienhaaramaaston. Panssarintorjuntapataljoona 20:n ensimmäiselle komppanialle (1/PstP20) ja 4.PsPr osille käskettiin tehtäväksi estää vihollisen pääsy Nummenkylän kautta Rengon suuntaan. Edelleen aamulla 28.9. yleistilanne oli kehittymässä siniselle vaikeaksi keltaisen panssaridivisioonan aloittaessa hyökkäyksensä kohti Hyvinkäätä¹⁸². Tällöin ESSLE oli pakotettu hidastamaan 2.AK:n vastahyökkäyksen alkamista siten, että 12.JPr:n hyökkäys alkaisi kello 12.00, 4.PsPr:n hyökkäys toteutettaisiin edelleen iltapäivän aikana. 6.JPr hyökkäys siirrettiin aloitettavaksi vasta seuraavana päivänä 29.9.¹⁸³

Iltapäivästä 28.9. 12.JPr:n ja 4.PsPr:n hyökkäykset lähtivät käyntiin suunnitelmien mukaisesti. 4.PsPr:n 1.PsvP hyökkäsi Renko - Nummenkylä - Kaartjärvi ja 2.PsJP Renko - Oinaala - Topeno suunnassa. Prikaatilla hyökkäyksen alkuvaiheessa reservinä ollut alistettu JP12/6.JPr suunnattiin hyökkäykseen myöhemmin Ahoisten - Ourajoen suuntaan tavoitteena Loppijärven pohjoispää. 4.PsPr saavutti 28.9. iltan mennessä Äijänmäki - Kaakonkulma tasan.¹⁸⁴

12.JPr:n taisteluosasto I/26.PR (TstOs I/26.PR) hyökkäsi 28.9. päivällä Myllynkylän kautta Liesjärven pohjoispuolelle, josta I/26.PR jatkoi hyökkäystä kello 17.00 alkaen Tevännön

¹⁸¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁸² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁸³ Kyseinen hyökkäys toteutettiin pelillisesti kuvauksena.

¹⁸⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

suuntaan tavoitteen ollessa Haarasuo. Taisteluosasto JP 24 (TstOs JP24) hyökkäsi Susikas - Myllykylä - Porras suunnassa tavoitteena Mustalammen maasto, josta JP24 sai tehtävän hyökkäyksen jatkamisesta Räyskälän suuntaan saavuttaen sen 29.9. aamuyöstä. Prikaatin reservinä ollut JP20 sai 28.9. kello 14.00 käskyn siirtyä Myllykylän kaakkoispuoliselle alueelle, jonne se saapui eräiden harhaanajojen johdosta vasta kello 22.00 ja valmistautua jatkamaan hyökkäystä Liesjärven suuntaan. 28.9. illalla 12.JPr oli saavuttanut Kauhajärven - Syrjälän pääpiirteisen tasan.¹⁸⁵

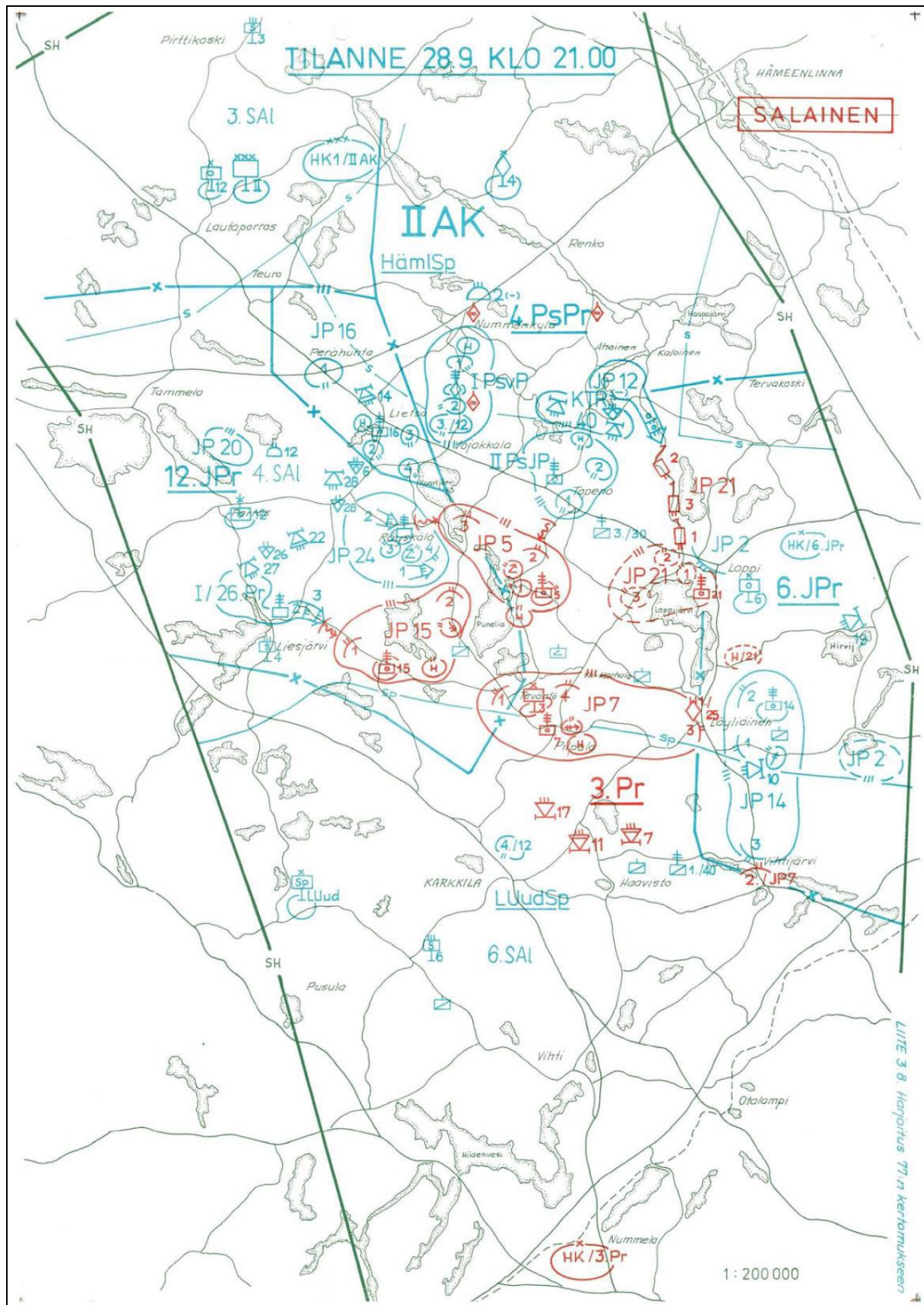
6.JPR:n JP14 valtasi 28.9. kello 10.30 Vihtijärven kapeikon ja prikaatille tässä vaiheessa alistettu JP2/4.PsPr kello 14.30 Lopen alueen. 2.AK antoi prikaatille kello 15.00 käskyn pitää saavutettu tasa ja valmistautua liittymään hyökkäykseen 29.9. aamupäivällä Tevännön suuntaan tai Vihtijärveltä joko Haaviston tai Haimoon suuntaan.¹⁸⁶

ESSL:n komentaja käski 28.9. kello 15.00 2.AK:n hyökkäyksen keskeyttämisen toistaiseksi 5.AK:n suunnasta (Riihimäeltä) aiheutuvan selustauhan takia.¹⁸⁷ Tilanne 28.9. kello 21.00 on esitetty kuvassa 17.

¹⁸⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁸⁶ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁸⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

Kuva 17. Tilanne 28.9. kello 21.00.¹⁸⁸

¹⁸⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.8.

2.AK:n laatima vastahyökkäyssuunnitelma perustui siihen, että 6.JPR:n ja LUusSp:n taistelulla estetään vihollisen pääsy Lopen - Räyskälän tasan pohjoispuolelle ja hyökkäykseen suunnattavat 12.JPr ja 4.PsPr olisi kyetty 27./28.9. yön aikana ryhmittämään VT10:n eteläpuolelle. 27.9. iltapäivällä armeijakunnassa olisi kuitenkin pitänyt jo nähdä vihollisen hyökkäyksen etenemisestä ainakin lähelle VT10:ä. Tämän estämiseksi 2.AK olisi joutunut sitomaan keskitettäviä joukkoja ennenaikaisesti taisteluun, joka olisi vaarantanut hyökkäykseen lähdön.¹⁸⁹

Suunnittelun ja toteutuksen osalta 2.AK:n vastahyökkäys sai osakseen paljon kritiikkiä. Armeijakunnassa ei kyetty näkemään riittävästi tilanteen kehittymisestä aiheutuneita seikkoja, josta seurasi haittaa erityisesti hyökkäyksen tukitoimille. 27.9. kuluessa alueelle keskitetyn ja armeijakunnalle alistetun 12.JPr:n lähtöä keskitysalueelta, miltei sinne pysähtymättä, kiirehdyttiin. Näin aiheutettiin vaikeuksia niin epäsuoran tulen ja viestitoiminnan kuin tiedustelunkin toteuttamiselle. Eräänä perusteena tälle toiminnalle esitettiin vaikeutta ylittää VT10 vaaloisalla. tämän ei kuitenkaan katsottu olleen riittävän painavana syynä, tien ollessa ollut mahdollista ylittää useissa kohdin hyväksikäyttäen pienempiä teitä. Lisäksi ensimmäiseen taisteluun lähteneet, pitkistä keskitysmarsseista väsyneet, joukot olisivat tarvinneet väistämättä aikaa hyökkäysvalmisteluja varten.¹⁹⁰

Hyökkäyksen suojaavan osan ja tiedustelun nopea lähettäminen hyökkäysalueelle nähtiin sen sijaan oikeaksi toimenpiteeksi. Prikaati toteutti hyökkäyksen aluksi iskuportaan kahdella pataljoonalla, kolmannen pataljoonan seuraten reservissä. Tässä kritiikkiä aiheutti reservipataljoonan pitäminen korkeassa lähtövalmiudessa sekä sen vaiheittaiset siirrot. Paremmaksi menettelyksi katsottiin prikaatin reservin pitäminen sopivalla, hyvinkin takana olevalla alueella, josta se tilannekuvan perusteella ja ennakoivalla toiminnalla käskettäisiin hyökkäämään. Reservin siirto suojaisia tietä hyväksi käyttäen, jopa 20–30 kilometrinkään päästä, ei katsottu vievän liikaa aikaa ja olisi ollut oikeampi toimintatapa.¹⁹¹

6.JPr sai käskyn hyökkäyksen toteuttamisesta seuraavana päivänä sen viivytystehtävän vielä jatkuessa ja lisäksi prikaati oli kokenut merkittäviä tappioita tehtävää suorittaessa. Ratkaisu 6.JPr:n mukaan ottamisesta hyökkäykseen lähes samanaikaisesti armeijakunnan muiden, juuri alueelle keskitettyjen ja taisteluvalmiiden perusyhtymien kanssa nähtiinkin harjoituksen johdossa selvänä virheenä. Vaikka prikaatille annettiin tehtävän toteuttamiseksi tuore, taistelusta

¹⁸⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s.10.

¹⁹⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s.10–11.

¹⁹¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s.10–11.

irti oleva JP2, näytti prikaatin tuen saaminen hyökkäykselle vaadittavan nopeasti mahdotto-
malta.¹⁹²

Hyökkäystehtävä korjattiin myöhemmin toteutettavaksi vuorokautta myöhemmin, mutta täl-
löin JP14 oli jo ehtinyt aloittaa oman hyökkäyksensä. Toisaalta 4.PsPr, joka oli valmiutensa
puolesta parhaimmassa tilanteessa ja vain lyhyen matkan siirtynyttä, aiottiin käyttää hyökkä-
yksessä viimeisenä. Kuitenkin prikaatille oli käsketty tehtävä rintamavastuunvaihdosta varsin
etelässä, joka olisi sitonut käytännössä vahvuudeltaan hyvinkin heikot joukot taisteluun
(1.PsvP käsitti sillä hetkellä yhden panssarivaunukomppanian ja 2.PsJP kaksi panssarijääkäri-
komppaniaa).¹⁹³

4.PsPr:n hyökkäyksen alkua katsottiin haitanneen sen voimien hajottaminen ja sitominen tais-
teluun jo lähtöalueen tuntumassa. Osaltaan voimien keskittämisen puutteeseen vaikutti harjoi-
tusalueen sekä prikaatin harjoituskokoonpanon aiheuttamat rajoitukset, joiden vuoksi panssa-
rivaunuja ei kyetty käyttämään oikean toimintatavan mukaisesti. Koska pääosa toiminnasta
tapahtui yksityisillä teillä ja mailla olivat rajoitteet tiukatkin, esimerkiksi öljysorapintaisia tei-
tä ei panssareilla ollut lupa käyttää lainkaan¹⁹⁴. Prikaati oli valmistautunut hyökkäämään kol-
men pataljoonan voimilla, kuitenkin prikaatin yksi pataljoona, JP2, alistettiin jo keskitysalu-
eella 6.JPr:lle. Jäljelle jääneet kaksi pataljoonaa käsittivät edellä mainitut kolme taisteluyksik-
köä. 28.9 prikaati sai vahvennuksiksi Niinisalosta saapuneen yhden panssarivaunukompani-
an.¹⁹⁵

Prikaatille alistettu JP12/6.JPr oli raskaan viivytystehtävän toteuttamisen jälkeen vajaavahvui-
nen sekä huollon tarpeessa. Prikaati alkoi käyttää 2.PsJP:aa rintamavastuun ottoon ja suojauk-
seen kaukana edessä jo 27./28.9. yöllä, mikä olisi toteutuessaan johtanut lähes koko iskuvoi-
man sitoutumisen taisteluun epäedullisissa olosuhteissa. Lisäksi tämä olisi vaarantanut vaka-
vasti hyökkäykseen lähdön. Pataljoonan käytöstä suojaustehtävässä luovuttiin, mutta se johti
samalla suojauksen puuttumiseen lähes kokonaan. Tämän seurauksena oli joutuminen taiste-
luun jo lähtöalueella sekä muun muassa liian eteen ryhmitetyn tykistön jäämisenä osaksi vi-
hollisen selustaan.¹⁹⁶

¹⁹² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 10–11 ja s. 40.

¹⁹³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 10–11 ja s. 40.

¹⁹⁴ Satakunnan Kansa, 1.10.1977, PE, Tiedotusosasto, lehtileikkeet 1977, T-28398/427, Kansallisarkisto (KA).

¹⁹⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 4 ja s.11–12.

¹⁹⁶ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 4 ja s.11–12.

2.AK muutti lähinnä harjoituksen johdon käskystä prikaatien hyökkäysten aloittamisajankoh-
tia, jotta ne olisivat vastanneet yleistilannetta ja taisteluiden tukimahdollisuuksia. Armeija-
kunnan hyökkäys toteutui annettua tehtävää vastaavasti ja pakotti keltaisen päävoimia suojaa-
van prikaatin tilanteeseen, joka olisi vaatinut keltaisen ylemmän johtoportaahan sitomaan lisää
joukkoja taisteluun. Havaintona armeijakunnan prikaatien hyökkäyksistä nostettiin esille yh-
teisenä piirteenä pyrkimys edetä nopeasti käskettyihin tavoitteisiin. Tämä johti eräissä tapauk-
sissa aluksi hyvään menestykseen, mutta ajan myötä puolustuksen lujittuessa ei aselajitoimin-
noilla enää kyetty tukemaan iskuportaahan liikettä.¹⁹⁷

Torstai 29.9.

Etelä-Suomen sotilasläänin komentaja antoi 29.9. kello 07.00 käskyn 2.AK:lle hyökkäyksen
jatkamisesta suunnitelmien mukaisesti. 4.PsPr:n ja 12.JPr:n hyökkäykset lähtivät käyntiin aa-
mupäivän kuluessa keltaisen 3.Pr keskittyessä Pilpalan ja Tevännön pitämiseen.¹⁹⁸

Sinisen hyökkäysten johdosta keltaisen 3.Pr:n komentaja antoi 29.9. kello 11.00 pataljoonille
uudet tehtävät. Keltaisen 3.Pr:n taisteluajatus on esitetty kuvassa 18.¹⁹⁹

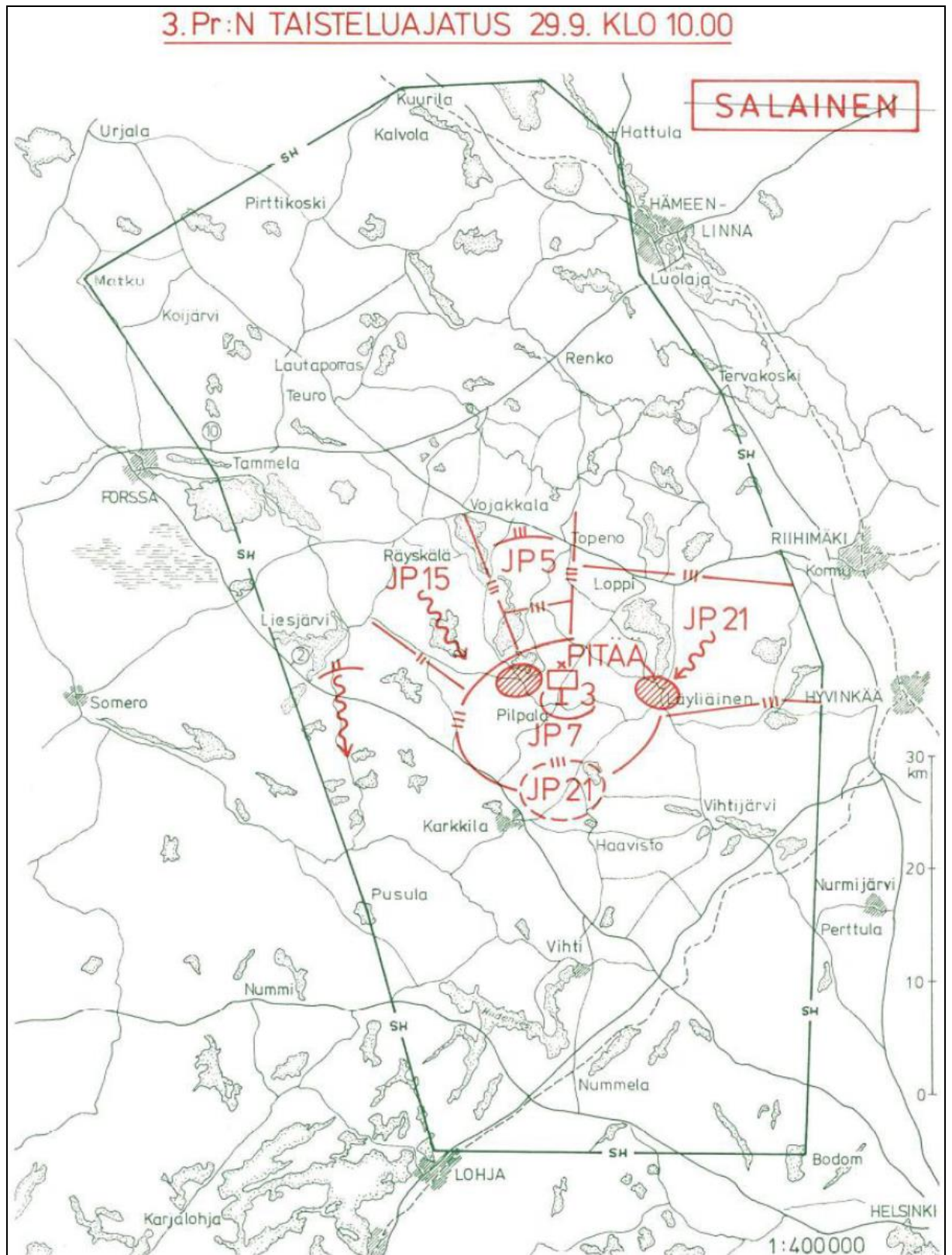
- **JP21** sai tehtäväksi viivyttää Loppi - Hevosoja ja Loppi - Läyliäinen suunnissa. He-
vosojan tienhaara oli pidettävä vähintään kello 17.00 asti. Viivytyksen jälkeen pataljoona
siirtyisi prikaatin reserviksi Ahmolampi - Varkijärvi alueelle pitäen Hongiston tienhaa-
ran.
- **JP15** tehtäväksi muodostui viivyttää alueellaan takarajana Tevöntö.
- **JP7** tehtävänä oli järjestää JP21:n vastaanotto sekä pitää Pilpala - Läyliäinen alue.
- **JP5** tehtäväksi käskettiin viivyttää alueellaan takarajana Leirinummi - Väärävastanmäki
tasa.²⁰⁰

¹⁹⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 11.

¹⁹⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977 T-26560/1129, MKA, liite 3.

¹⁹⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

²⁰⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

Kuva 18. Keltaisen 3.Pr:n taisteluaistus 29.9.²⁰¹

4.PsPr:n 2.PsJP sai käskyn aamulla kello 08.00 jatkaa hyökkäystä tavoitteena Ylhäinen - Piipala ja 1.PSVP kello 10.00, tavoitteena Tevänä. JP12 tehtävä oli muodostaa prikaatin reservi Lopen lounaispuoliselle alueelle. Pataljoona alistettiin kuitenkin kello 15.20 takaisin 6.JPr:lle.

²⁰¹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.9.

Armeijakunnan johdossa ollut JP16 alistettiin samalla 4.PsPr:lle ja se sai tehtäväksi jatkaa 1.PsvP:n metsämaastoon pysähtynyttä hyökkäystä Punelian itäpuolitse tavoitteena Pilpala. Kuitenkin rintamavastuun vaihtojärjestelyt käskytyksineen vievät aikaa niin paljon, että JP16 saatiin hyökkäämään vasta kello 20.00. Aamuyöhön 29./30.9. mennessä 2.PsJP saavutti oman tavoitteensa.²⁰²

4.PSPR:n toteuttama hyökkäys oli aluksi hyvin hajanainen osaksi tiestön käytön vaikeuksien takia. Hyökkäyksen toisena päivänä (29.9.) prikaatin hyökkäyksen voimia keskitettiin paremmin, mikä johti hyvään lopputuloksen melko epäedullisessakin maastossa. Toimintaa hidasti kuitenkin jossakin määrin 29.9. iltapäivällä 2.AK:n käskyllä toteutettu taistelujaotuksen muutos, jolloin JP12 oltuaan vasta alle kaksi vuorokautta alistettuna 4.PsPr:lle vaihdettiin JP16:een. Havaintona olikin, että yhtymätasolla näin nopeista taistelujaotuksen muutoksista todettiin seuraavan vakavia häiriöitä hyökkäyksen toteuttamiselle.²⁰³

12.JPr:n JP20 sai käskyn kello 06.00 hyökätä Iso-Ahon alueelta tavoitteenaan Teväntö. Pataljoonan hyökkäysvalmistelut suojattiin I/26.JPr:n toimesta pitämällä Keritynjärven - Sääksjärven - Onkimaanjärven kannakset sen toimiessa samalla 12.JPr:n reservinä. Tien n:o 2832 suunnassa hyökännyt JP24 oli saavuttanut puolen päivään mennessä Punelian - Kerityn välisen kannaksen ja sai tällöin käskyn pitää kannaksen. Kello 12.40 2.AK antoi 12.JPr:lle käskyn hyökätä tavoitteena Hunsala - Pyhäjärvi tasa ja valmistautua jatkamaan Vihdin suuntaan painopisteen ollessa Siikalan - Pyhäjärven suunnassa. Reservinä ollut I/26.PR sai tällöin käskyn hyökätä Riimalan tienhaaran kautta suunnassa Loukee - Hunsanpaatti - Metsänranta tavoitteena Sillanpää - Siikalan tasa ja lyödä kohtaamansa vihollinen. Pataljoonan aloittikin hyökkäyksensä ripeästi ja savutti tavoitteensa noin kello 23.00 kohtaamatta vihollista.²⁰⁴

JP20 sitoutui taisteluun Teväntöä puolustavan keltaisen JP7:n kanssa. JP20:n hyökkäykselle oli ominaista vitkastelu ja toimeenpanon tipottainen toteutuminen. Tämän johdosta se joutui odottelemaan yhdessä välissä tuntikausia ilman tehtävää. Hyökkäyksen pataljoona aloitti sille alistetulla ja jo kosketuksessa olleella komppaniolla, jonka hyökkäys oli edellisenä iltayönä pysähtynyt kyseessä olevaan maastonkohtaan. Tätä ratkaisua pidettiin vääränä, alue ja tilanne olisivat tarjonneet hyvät mahdollisuudet koko pataljoonan tehokkaaseen käyttämiseen.²⁰⁵

²⁰² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

²⁰³ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 12.

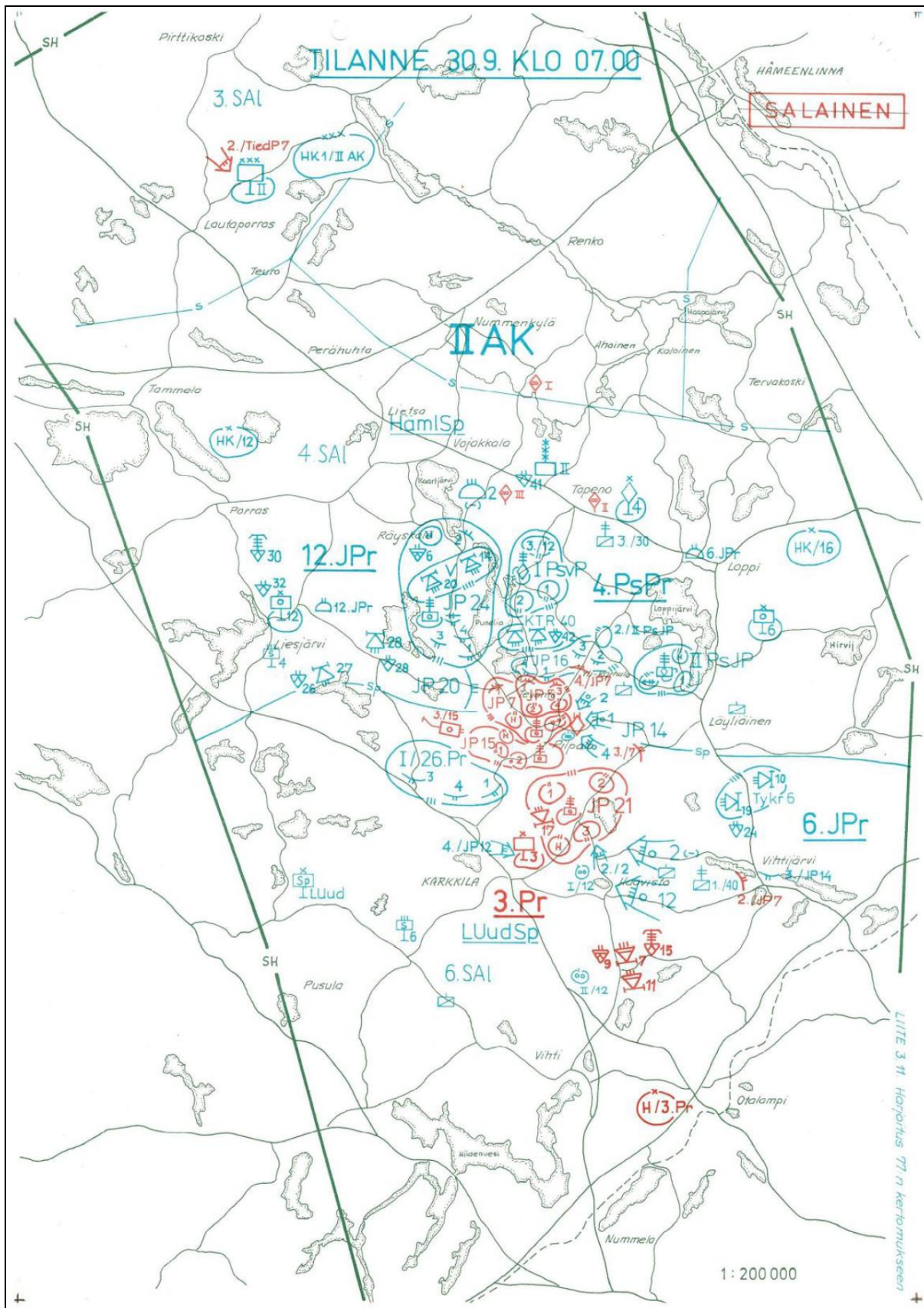
²⁰⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

²⁰⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3; PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 9 ja liite 10.

Perjantai 30.9.

Aamulla 6.JPr:n JP14 jatkoi hyökkäystään Läyliäinen - Pilpala suunnassa. Yön aikana Vihtijärven alueelle siirretty JP12 hyökkäsi Vihtijärven pohjoispuolelta tavoitteena Ahmo. 4.PsPr:n alueella 2.PsJP oli saavuttanut tavoitteensa yön aikana ja sille alistetun JP16:sta hyökkäys oli pysäytetty Pilpalan pohjoispuolelle. 1.PsvP toimi prikaatin reservinä Punelian itäpuolella. 12.JPr oli saavuttanut tavoitteensa yön aikana. Tilanne harjoituksen päättyessä 30.9. kello 07.00 on esitetty kuvassa 20.²⁰⁸

²⁰⁸ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.

Kuva 20. Tilanne 29.9. kello 21.00.²⁰⁹

²⁰⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, liite 3.11.

Keltaisen 3.Pr aloitti 28.9. harjoituksen loppuvaihetta varten annetun puolustustehtävän toteuttamisen varsin epäedullisesta tilanteesta, sen lähes kaikkien joukkojen ollessa sitoutuneena taisteluun kaukana pidettäväksi käsketyistä alueista. Havaintona toiminnasta oli, että tässä tilanteessa vitkasteltiin tarpeettomasti eräiden kaukana edessä olleiden joukkojen irrottamisessa riittävän taakse puolustusvalmisteluihin. Esimerkiksi JP21 olisi voitu siirtää nopeasti Rengosta Läyliäisiin, jonne siniset olivat jo hyökkäämässä. Kokonaisuutena 3.PR katsottiin onnistuneen kuitenkin puolustustaisteluissa varsin hyvin keskittyessään loppuvaiheessa painopistealueiden pitämiseen riittävillä voimilla.²¹⁰

Harjoituksessa syntyneet useat hidastelut ja harhautumiset eivät niinkään johtuneet taistelijatasen laiminlyönneistä ja suorituksista, vaan eri johtoportaat kuluttivat tarpeettomasti aikaa oman johtamistoiminnan toteuttamiseen. Joukot saattoivat ryhmittyä esimerkiksi välitavoitteeseen ja valmistautua käskytyksien jälkeen jatkamaan hyökkäystä, todeten kahden tunnin odottelun jälkeen etenemisen jatkuvan samassa suunnassa entisiin tavoittein. Keltaisen viivytyksen osalta esimerkkinä tästä oli komppanian päällikkönä toimineen kadetin taistelusuunnitelman rakentaminen ”kuusen alla” vielä kaksi tuntia myöhemmin käskyn saamisesta komppanian muun osan odotellessa tiellä traktoreissa liikkeellelähtöä. Myös käskynantotilaisuudet koettiin aivan ”mammuttimaisiksi”, jolloin käskynannon seuraaminen ja saadun tehtävän ymmärtäminen kaikilta osin oli haasteellista. Ajallisesti pitkät käskynantotilaisuudet johtivat myös tilanteeseen, että alajohtoportaalalla oli kiire käskyttämään omia alijohtajiaan.²¹¹

Kokonaisuutena puolustustaisteluista on todettava, ettei harjoituksen nopeasta rytmistä johtuen ollut aina mahdollista suorittaa puolustustaistelun edellyttämiä valmisteluja, aina ei edes sen suunnittelua. Sinisten puolustustaistelu pataljoonien ja komppanioidenkin osalta sai aluksi viivytystaistelun luonteen. Kiire ja siirtymiset estivät puolustustoimenpiteiden kehittelyn ja useasti jouduttiin ryhmittymään puolustukseen pimeässä, jolloin maastontiedustelu tukikohtien sekä pesäkkeiden osalta jäi toteutumatta. Näin ollen lukuisia taisteluja käytiin vain majoi-
tuspai-
kan lähialueella. Edelleen puolustuksessa laajahkolla alueella keskityttiin tienhaarojen pitämiseen, jolloin taistelut muodostuivat erillisiksi ”kahakoiksi”. Myöskään prikaatin tai pataljoonan reservejä ei käytetty vastahyökkäyksiin.²¹²

²¹⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 13.

²¹¹ Karjalan prikaatin asiakirja n:o 2498/Koultsto/Dca/6.10.1977, T-24775/32, Kansallisarkisto (KA). IUudSpE:n asiakirja n:o 25/Järjsto/Dca/ETS/16.2.1978, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA).

²¹² ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 13. Karjalan prikaatin asiakirja n:o 2498/Koultsto/Dca/6.10.1977, T-24775/32, KA.

Pataljoonien hyökkäykset tapahtuivat harjoituksen ensimmäisinä päivinä yleensä teiden ja urien suunnissa kohtaamisolosuhteissa. Vaikka edessä ei ollut lainkaan vihollista tai vain heikko sellainen, suoritettiin turhaan maastoitse vaivalloisia ja aikaavieviä koukkauksia. Osaltaan tähän vaikutti hyökkäysten kärjelle sopivien liikuntavälineiden puute. Vähäisen polkupyörämäärän johdosta esimerkiksi pataljoonan kärkikomppanian eteen kyettiin asettamaan ainoastaan kärkiryhmä. Tämä johti siihen, että traktoreissa seuranneet osat joutuivat kärjen mukana tuliylläkköön. Myöskään myöhemmässä etenemisvaiheessa ei traktoreita osattu jättää tarpeeksi taakse. Havaintona nostettiin esille, että moottoroituna hyökkäykseen siirtyvän pataljoonan kärjen toimintaa tulisi tehostaa esimerkiksi käyttämällä moottoripyöriä tai vastaavia lähitiedusteluun ja -suojaukseen sekä kehittämällä toimintamenetelmät, joilla estettäisiin aikaavievät koko pataljoonan pysähtymiset kohdattaessa pienikin vihollinen. Myöskään armeijakunnan liikkuvaa, iskevää voimaa edustanutta 4.PsPr:a ei kyetty käyttämään sille suunnitellulla tavalla. Toisaalta sen käyttöä kahlitsi tuntuvasti harjoitusmääräykset ja toisaalta sille annettuja tehtäviä ei voitu pitää sille tyypillisinä sen hyökätessä määrävahvuudesta huomattavasti vajaana laajahkolla alueella pääasiassa kahden uran suunnassa.²¹³

Paikallisjoukkojen taistelutoiminta keskittyi hyvin pitkälti harjoituksen kahteen viimeiseen vuorokauteen, toiminnan painopisteen ollessa aluksi sijoitettu tiedustelutoimintaan. Yhteistoiminta paikallis- ja yleisjoukkojen välillä ei onnistunut harjoituksessa odotetulla tavalla. Syyksi tähän nostettiin harjoituksen kiivas rytmi ja lyhyt kesto, jolloin muun muassa huollon toteuttamiselle ei tullut merkittäviä vaikeuksia. Yhteistoiminta paikallis- ja yleisjoukkojen kesken katsottiin kuitenkin onnistuneen parhaiten juuri huollon osalta. Vaikkakin huollon toiminta ei harjoitussyistä todellisina suoritteina tullutkaan esille, yhteistoiminnan mahdollisuudet ja puitteet määritettiin ja tiedostettiin eri osapuolien kesken.²¹⁴

Siinä missä 2.AK sai harjoituksen aikana erittäin hyvin tietoja paikallisjoukoilta sotilaspiirien välityksellä, oli prikaati- ja varsinkin pataljoonaportaan yhteydenpito paikallisjoukkoihin heikkoa. Yhteydenotot tapahtuivat pääasiassa paikallisjoukkojen aloitteesta ja olivat usein satumanvaraisia ja valmistelemattomia. Tämän johdosta niistä ei saatu irti täyttä hyötyä ja esimerkiksi tietojen välittämisen perusteet saattoivat jäädä sopimatta tai alueen sulutekartat luovuttamatta paikallisjoukoille. Viivytysvaiheessa paikallisjoukot eivät tienneet, että yleisjoukot olivat väistyneet alueelta. Toisaalta armeijakunnan vastahyökkäyksestä annettiin erilliskomp-

²¹³ Karjalan prikaatin asiakirja n:o 2498/Koultsto/Dca/6.10.1977, T-24775/32, KA. ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 40.

²¹⁴ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 16–17. PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905MKA, s. 6.

pania tasalle asti liiankin suuria ja yksityiskohtaisia tietoja. Yhteistoiminnassa nostettiin esille molempien osapuolien pyrkimys tehokkaaseen toimintaan, mutta vastuun yhteistoimintaan pääsemisestä ja sen ylläpidosta katsottiin olevan ensisijaisesti yleisjoukoilla. Toisaalta paikallisjoukkojen oli pyrittävä aktiivisemmin tarjoutua yhteistoimintaan ja tiedottaa yhteydenotto-paikat.²¹⁵

Havaintona paikallisjoukkojen taisteluiden osalta nähtiin niiden vaikutus hyökkääjän hidastavana toimintana sekä niiden käyttö pienten osastojen (usein aselajijoukkojen) häirinnän kohteena. Lisäksi alistamalla sissitoimintaan valmistautumattomana selustaan jäänyt yleisjoukon osa paikallisjoukoille oli mahdollista saada se täydennysten jälkeen taistelukelpoiseksi.²¹⁶

Edellä mainittuun liittyen harjoituksessa pyrittiin selvittämään miten tilanteen pakottamana vihollisen selustaan jäänyt yleisjoukoin komppania kykenee jatkamaan toimintaa ja pääsemään yhteistoimintaan paikallisjoukkojen kanssa. Harjoituksen johdon kautta LUudSp:n esikunta sai tiedon Karkkilan alueelle jääneestä komppaniasta (4/JP12). Sotilaspiirin esikunta otti yhteyden komppaniaan nopeasti ja antoi sille täydennysmateriaalia valmistelluista kätköistään. Tästä tosin huomiona voidaan nostaa esille havainto ensimmäisen yhteydenoton tapahtumisesta luonnottomalla tavalla yhteyden ottajan etsiessä komppaniaa autollaan ajaen. Myöhemmin komppania alistettiin alueella toimineelle sotilasalueelle ja yhteydenotot toteutettiin tapaamisin ja radiolla. Komppania sai tehtävän ja kykeni valmistelemaan sen rauhassa ollen varsin hyvin kätkeytynyt kolmeen osaan jakautuneena. Sinisen armeijakunnan vastahyökkäyksen ollessa käynnissä toista vuorokautta, komppania tuhosi hyökkäyksellään keltaisen prikaatin esikunnasta osan samoin kuin osan huoltokeskuksesta.²¹⁷

Etelä-Suomen sotilaslääni julkaisi alajohtoportailleen tammikuussa 1978 väliaikaisen ohjeen paikallisjoukkojen ja yleisjoukkojen välisestä yhteistoiminnasta soveltuvin osin käytettäväksi. Ohjeessa tuodaan esille selkeästi yhteydenpitosuunnat ja -tavat, mitä sovitaan ja miten sekä paikallisjoukoille mahdollisesti annettavia tehtäviä. Ohje oli laadittu alkuperäisesti Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin esikunnassa ja sillä täydennettiin pääesikunnan laatimaa ohjetta alueellisesta puolustuksesta. Samaan aikaan oli myös pääesikunnassa tekeillä paikallisjoukkojen taisteluohje ja sen valmistumisen jälkeen oli tarkoituksena laatia tarvittaessa pysyvät ohjeet

²¹⁵ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 16–17. PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 6.

²¹⁶ ESSLE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, T-26560/1129, MKA, s. 16–17.

²¹⁷ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 6-7.

yhteistoiminnan järjestelystä.²¹⁸ Ohjeen laatineen LUudSp:n perustaessa puolet harjoitus 77:n paikallisjoukoista HämlSp:n vastatessa toisesta puolesta, oli harjoituksella varmasti oma merkityksensä ohjeen kirjoittamisessa, kuten ohjeen lopuksi todetaan:

”Eri harjoituksista saadut kokemukset osoittavat, että paikallisjoukkojen toimintatapoja ja varsinkaan yhteistoimintaa yleis- ja paikallisjoukkojen välillä ei aina hallita. Siksi onkin korostettava sitä seikkaa, että paikallispuolustus ei saa jäädä alueellisessa taistelussamme irralliseksi, sotilaspiirin ”omien joukkojen” taisteluksi. Paikallis- ja yleisjoukkojen taistelun on liityttävä saumattomasti yhteen toisiansa tukien.”²¹⁹

4.4 Tempo tappaa

Sotaharjoituksessa ei ole mahdollista todellisesti kuvata tappioiden aiheuttamaa vaikutusta toiminnalle. Myöskään kaikkea ”sodan kitkaa” ei ole mahdollista tuomaroida niin, että sen vaikutukset näkyisivät läpi eri johtoportaiden. Harjoitus 77:ssä tätä vaikutusta pyrittiin kuvaamaan harjoitukseen luodulla rasituksella. Rasitus ja sen voimakkuus toteutettiin harjoituksen kiivaalla rytmillä, joukkojen siirtymisten välimatkoilla ja hyökkäysten pituuksilla sekä valmisteluiden vähäisyydellä.²²⁰ Osaltaan tämä toimintatapa yllätti kaikki harjoitukseen osallistuneet joukot ja toimivat johtajat. Tutkimukseen haastatellut, joukkojen johtotehtävissä toimineet, henkilöt kertoivatkin miten päällimmäisenä havaintona harjoituksesta oli sen aiheuttama väsymys.²²¹

Harjoituksen erityisen tarkkailuorganisaation tutkittaviin kohteisiin kuului tarkasteltujen pataljoonien marssien suoritus ja fyysinen kestävyys. Pataljoonien todettiin kykenevän hyvin johdettuina marssimaan ohjesääntöjen edellyttämällä nopeudella ja käsketyssä ryhmyyksessä. Huomiona oli, että harjoituksissa polkupyörämarssilla reserviläisyksikön päivätaipaleet oli aluksi suunniteltava keskimääräistä lyhyemmäksi, jotta joukon taistelukunto säilyy. Traktoroi-
tuna marssiva joukko (I/26.Pr) saavutti harjoituksessa noin puolitoistakertaisen nopeuden polkupyörin marssivaan joukkoon verrattuna.²²²

²¹⁸ ESSIE:n kirjelmä n:o 21/Dbc/ETS/13.1.1978, T-25021/5, Kansallisarkisto (KA).

²¹⁹ ESSIE:n kirjelmä n:o 21/Dbc/ETS/13.1.1978, T-25021/5, KA.

²²⁰ Visuri, Pekka, haastattelu 19.2.2019. Haastattelumateriaali tutkijan hallussa

²²¹ Keinonen, Reijo, puhelinhaastattelu 11.2.2019, Niitynperä, Tapio, haastattelu 19.2.2019 ja Wahlroos, Antti, haastattelu 20.2.2019. Haastattelumateriaalit tutkijan hallussa. PE asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 11.

²²² PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 11.

Kuvissa 21, 22 ja 23 on esitetty toiminnot vaiheet päivittäin tarkkailtujen JP2, I/26.Pr ja JP20 osalta.

JP2:n vaiheet päivittäin				
Pvm	Toiminta	Huom	Aika (alku, loppu)	Matka
26.9.	Polkupyörämarssi	Koulutuksesta keskitysalueelle, ryhmittyneenä	LK 16:30-18:00 TK 17:30-20:30	n. 20 km
Tehokas lepoaika noin 8 tuntia				
27.9.	Hyökkäysharjoitus	Keskitysalueen tuntumassa	Ruokailu 07:00 Harjoittelu 09:00-16:00 Ruokailu 17:00-18:00	n. 5-10 km
Prikaatin käsky siirtymisestä kello 21:20				
Tehokas lepoaika 2-4 tuntia				
28.9.	Hyökkäys	Pataljoonan komentajan käsky 10:20, vihollista vain huoltojoukkue	Liikkeelle 11:30 Tavoitteessa 13:30	n. 15 km
Odotusta taivasalla, ruokailu 16:00-18:30				
Prikaatin käsky hyökkäyksen jatkamisesta kello 16:00				
28.9.	Hyökkäys / siirtyminen	Pataljoonan komentajan käsky 19:00, ei vihollista, jatkaa Kytäjälle	Liikkeelle 21:30-23:30 Saapuminen 23:45-02:15	n. 5 km n. 20 km
Ruokailu 04:30 ja vastahyökkäykseen ryhmittymisharjoittelu 05:00-06:00				
Tehokas lepoaika noin 2 tuntia				
29.9.	Hyökkäys	Näytös	06:00-11:30	n. 8-10 km
Prikaatin käsky hyökkäyksen jatkamisesta kello 12:00				
29.9.	Hyökkäys	Aloittamisvaikeuksia näytöksen vuoksi, heikko suoritus	Liikkeelle 16:00 Tavoitteessa 19:00-23:00	n. 10 km
Tehokas lepoaika noin 6 tuntia				
Prikaatin käsky hyökkäyksen jatkamisesta kello 02:00				
29.9.	Hyökkäys	Pataljoonan komentajan käsky 04, hyökkäys kahden komppanian iskuportaassa	H kello 06:00	n. 1,5 km
Siirtymiset polkupyörin				
Yhteensä noin 110-120 km				

Kuva 21. JP2:n vaiheet päivittäin.²²³

²²³ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, liite 12.

I/26.Pr:n vaiheet päivittäin				
Pvm	Toiminta	Huom	Aika (alku, loppu)	Matka
26.9.	Marssi	Keskittäminen Mikkeli ja Vekaranjärvi - Evo	Lähtö aamulla Saapuminen 19:00-20:00	n. 150 km
Tehokas lepoaika 8-10 tuntia				
27.9.	Marssi	Keskittäminen Evo - Mäyrä (marssilepo n. 4h)	Lähtö 8:30 Saapuminen 18:00-20:00	n. 100 km
Tehokas lepoaika 4 tuntia				
28.9.	Siirtyminen	-	Lähtö 02:00 Saapuminen 04:30-06:00	n. 40 km
Harjoittelu näytöstä varten ja näytös (yksi komppania)				
Tehokas lepoaika 8-10 tuntia				
Prikaatin käsky hyökkäyksestä 17:45				
29.9.	Hyökkäys	Pkom:n kky 18:55 Puolet pataljoonasta osallistui hyökkäykseen	Lähtö 20:25 Pysäytys 24:00	n. 10 km
Tehokas lepoaika 4-6 tuntia				
29.9.	Uudelleen ryhmittäminen	Prikaatin reserviksi	Aamupäivän aikana kello 13:00 mennessä	n.10 km
29.9.	Eteneminen	Pkom:n kky 17:50 Patl ei kohdannut vihollista	Lähtö 18:10 Tavoitteessa 21:00	n. 20 km
Liikkuminen pyörätraktoreilla, varusmiesyksikkö, esikunta ja komppanian päälliköt reserviläisiä				
Yhteensä noin 330 km				

Kuva 22. I/26.Pr:n vaiheet päivittäin.²²⁴

JP20:n vaiheet päivittäin				
Pvm	Toiminta	Huom	Aika (alku, loppu)	Matka
27.9.	Moottorimarssi	Koulutusvaiheen jälkeen kokoaminen Hätilään	Lähtö 08:00 Saapuminen 15:00	n. 70 km
27.9.	Polkupyörämarssi	Keskitysalueelle	Liikkeelle 16:40 Perillä 20:00-23:00	n. 35 km
Prikaatin valmistautumiskäsky siirtymisestä				
Tehokas lepoaika 10-12 tuntia				
28.9.	Siirtyminen polkupyörin	Etukäteisvalmisteluja ei suoritettu, harhaanajo, pataljoona seiso 2 tuntia	Liikkeelle 15:30-17:00 Saapuminen 21:00-22:30	n. 40 km
Prikaatin käsky 1 tunnin lähtövalmiudesta noin kello 22:00				
Prikaatin käsky siirtymisestä kello 00:15				
29.9.	Siirtyminen polkupyörin	Pataljoonan komentajan käsky 01:00	Liikkeelle 03:00-04:30 Saapuminen 06:40-08:30	n. 35 km
Prikaatin komentajan käsky hyökkäyksestä kello 06:00				
29.9.	Hyökkäys	Pataljoonan komentajan käsky käsrikomppanialle 06:50, tipottaista hyökkäilyä ja odottelua	H kello 08:00 Taistelua noin kello 20:00 asti	n. 7-8 km
Tehokas lepoaika 4-5 tuntia				
30.9.		Pataljoona irroitettiin ja kootiin taaemmas, jossa 30.9. noin kello 03:00 alkoi muun muassa polkupyörin kokoaminen poiskuljetusta varten		
Siirtymiset polkupyörin pois lukien 1. siirtyminen				
Yhteensä noin 120 km				

Kuva 23 6. JP20:n vaiheet päivittäin.²²⁵²²⁴ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, liite 13.²²⁵ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, liite 14.

Kuvista voidaan hyvin havaita säännöllisen lepuutuksen ja liikuntavälineen merkitys joukon fyysiseen kestävyYTEEN. Harjoituksen tarkoituksellinen suunnitteleminen nopeatempoiseksi ja pitkiä siirtymisiä sisältäväksi aiheuttikin mainituissa jääkäripataljoonissa harjoituksen lopussa väsähtämistä ja mielenpurkauksia²²⁶.

Tarkkailuorganisaation yhdistelmäraportissa mainitaan eri väsymisilmiöiden taustatekijöitä. Luettelo ei ole tärkeysjärjestyksessä ja on ymmärrettävä, että tekijät olivat yhdessä vaikuttamassa negatiivisesti lopputulokseen;

1. Pataljoonan suunnitteleman ja taitamaton johtaminen viivyttelyineen.
 - Lähdön odottaminen marsilla 3 tuntia ryhmittyneenä.
 - Pataljoonan osien oleminen hyökkäyksessä toimeettomana ilman tehtävää koko päivän.
 - Korkean lähtövalmiuden ylläpito kauan.
2. Joustamaton ja kaavamainen pataljoonan huoltaminen
 - Päälliköillä ei ollut tosiallista mahdollisuutta tai taitoa toteuttaa itse kompaniansa huoltamista.
3. Ajoneuvojen lukumäärän puutteellisuuden vaikutus komppanian huollon järjestelyihin.
 - Polkupyörät, kaksi pyörätraktoria ja yksi kuorma-auto komppaniaa kohden.
 - Korostui etenkin kun etäisyys huoltoon kasvoi.
4. Pataljoonan peräkkäiset tehtävät siten, että lepoaika tehtävien välillä jäi riittämättömäksi.
 - Yhdistettynä huonosti toimineeseen muonitukseen, juomaveden jakeluvaikeuksiin ja lämpimän vaatetuksen niukkuuteen.
5. Ylemmän johtoportaan tuntemattomuus pataljoonan tilasta ja tukitoimien puute.
6. Heikosti toteutettu ylemmän johtoportaan tiedustelu.
 - Myös tiedusteluelinten osaltaan puuttuminen kokonaan.
 - Turhien tehtävien käskeminen ja näin pataljoonan uuvuttaminen jo ennen ratkaisevia taisteluja.
7. Pataljoonan oman tiedustelun järjestelyjen puutteellisuus.
8. Pitkään jatkunut toimeettomuus, epätietoisuus tilanteesta ja tehtävästä, sade, väsymys ja nälkä.
 - Osa joukoista oli yli vuorokaudenkin ilman lämmintä ruokaa.²²⁷

²²⁶ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 11.

²²⁷ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, liite 15.

Osa joukkojen kokemasta väsymyksestä voidaan todeta johtuneen edellä mainituista harjoituksen suunnitelluista tekijöistä. Kuitenkin tarkastellessa tarkkailuorganisaation raporttia, niin löytyy siitä monta tekijää jotka ovat joukon itsensä aiheuttamia ja monissa kohdissa valmisteluiden paremmalla suorittamisella, olisi voitu välttää seuranneet ongelmat. Suurimpana tekijänä korostuu johtajien toiminta. Yhtenä suurimpana ongelmana raportissa mainitaan ennakkovalmisteluiden esikäskyjen puuttuminen joukkojen toiminnassa. Edellä mainituilla toimenpiteillä olisi kyetty esimerkiksi toiminnan aloitusnopeutta nostaa huomattavasti.²²⁸

4.5 Suuri sotaharjoitus herättää kiinnostusta

Suurten sotaharjoitusten pitkähköstä aikavälistä johtuen harjoitusta kohtaan esiintyi erittäin paljon mielenkiintoa. Median suhtautuminen harjoitukseen koettiinkin yleisesti hyvin myönteiseksi. Yhteensä harjoitusta seurasi lähes 800 vierasta käsittäen niin puolustusvoimien ylintä johtoa, kuin sidosryhmiä ja mediaa. Harjoituksen tiedotustoimintaa varten oli perustettu tiedotustoimisto, jonka tehtävänä oli varsinaisen tiedottamisen lisäksi pitää harjoitusta seuraamaan saapuneille vieraille tilanneselostuksia sekä järjestää heille johdettuja tutustumismatkoja maastoon.²²⁹

Harjoituksesta annettiin medialle kaksi tiedotetta ennen harjoituksen alkua, toinen Pääesikunnan tiedotusosaston toimesta 12.7.1977 ja toinen Etelä-Suomen sotilasläänin toimesta noin kaksi viikkoa ennen harjoitusta. Lisäksi kuntien edustajille, poliisi- ja tienhoitoviranomaisille sekä sotaharjoitusalueen maanomistajille pidettiin tiedotustilaisuudet harjoitusta edeltävällä viikolla kahdessa eri paikassa yhteensä noin 100 hengelle. Harjoituksen aikana toteutettiin päivittäin tiedotustilaisuudet median edustajille, jonka yhteydessä jaettiin päivän tapahtumat sisältänyt tiedote. Arvioiden mukaan harjoituksesta julkaistiin yhteensä noin 100 palstametriä ja noin 50 erilaista valokuvaa. Lisäksi TV1:n uutistoimitus teki harjoituksesta kahteen otteeseen lähetetyn uutisen ja TV2:n ajankohtaistoimitus ”Ajankohtaiseen kakkoseen” noin 15 minuutin mittaisen ohjelman. Myös radiossa tiedotettiin harjoituksesta ja erityisesti liikenne- ja alueradio osallistuivat merkittävästi tiedottamiseen antaen ohjelmissaan yleisölle tärkeitä tietoja keskitys- ja paluumarssien sujumisen kannalta.²³⁰

²²⁸ PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978, T-25905, MKA, s. 10.

²²⁹ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, -26560/1129, MKA, s. 16-17 ja s. 34-35.

²³⁰ ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977, -26560/1129, MKA, s. 16-17 ja s. 34-35.

Vaikka harjoituksen miesvahvuus oli puolustusvoimien sen aikaisessa harjoitustoiminnassa poikkeuksellisen suuri, ei vahvuus kuitenkaan ylittänyt ETYK:n päätösasiakirjassa mainittua 25 000 miestä. Pääesikunnassa ei nähty tarpeelliseksi korostaa harjoituksen suurta kokoa ilmoittamalla siitä normaaleja diplomaattisia teitä kaikille ETYK:n osanottajamaille. Kuitenkin Suomen ollessa ETYK:in järjestäjämäana ja päätösasiakirjan luottamusta lisäävien toimien puolesta voimakkaasti kantaa ottaneena, todettiin tarve saattaa tieto harjoituksesta ulkovaltojen tietoon. Harjoituksesta päädyttiin ilmoittaa Suomeen akreditoitulle sotilasasiamieskunnalle ja samalla kutsua heidät seuraamaan harjoitusta. Tällaisen ilmoituksen katsottiin noudattavan ETYK:n henkeä ja Suomen jo aiemminkin noudattamaa käytäntöä esitellä puolustusvoimien koulutusta ja harjoituksia tasapuolisesti ulkovaltojen edustajille.²³¹

Pääesikunnan ulkomaanosaston toteuttamaan 15 eri maan ja 23 sotilasasiamiehen ohjelmaan sisältyi muun muassa tutustuminen 12.JPR:n ja 26.PR:n toimintaan sekä 4.PSPR:n ja JP2:n hyökkäysten seuraaminen. Vierailuista laadittiin Etelä-Suomen sotilasläänin toimesta käsky, jossa annettiin hyvin seikkaperäisesti ohjeet vierailujen toteuttamisesta joukoissa. Käskyssä ohjeistettiin komentajille pitämiensä esittelyjen toteuttaminen komentopaikoilla sekä annettiin ohjeet esityksien sisällöstä ja havainnollistamisesta. Ohjeistuksen mukaan karttapiirroksena esiteltävän päätöksen yhteydessä sai näkyä vain harjoituksessa esiintyviä joukkojen numeroita ja nimiä. Piirroksessa sai ilmetä vain oman joukon toiminta-alue, painopistesuunta ja mahdollinen sivustan suojaaminen pääpiirteisine aikalaskelmineen, tarvittaessa aselajien toiminta voitiin osoittaa sen taktisella merkillä. Piirroksessa ei saanut olla mitään naapureiden tai ylempien johtoportaan toimintaa ja erityisesti korostettiin, ettei mitään merkintöjä saanut tehdä punaisella värillä. Näin ollen omat joukot ja niiden toiminta piirrettiin sinisellä ja keltaisen puolen oranssinkeltaisella. Tämän lisäksi käskyssä ohjeistettiin hyökkäysten seuraaminen ja vaatimuksen niille. Ohjeiden perusteella hyökkäykset oli toteutettava niin että ainakin yhden komppanian hyökkäys olisi seurattavissa ja pataljoonan hyökkäyksen eri aselajitoiminnot tulisivat esille. Hyökkäys oli myös olosuhteiden salliessa harjoitettava ainakin kerran ennen vieraiden saapumista.²³²

²³¹ PE kirjelmä n:o 528/Tlstotsto/Daa/25.3.1977, T-24775/46, Kansallisarkisto (KA). Menetelmä oli erilainen kuin eräiden muiden puolueettomien ja liittoutumattomien maiden. Ruotsi ja silloinen Jugoslavia olivat ETYK päätösasiakirjaan viitaten ilmoittaneet jopa 10 000 miehen harjoituksesta ja kutsuneet tarkkailijoita eräisiin pieniin harjoituksiinkin.

²³² ESSIE:n asiakirja n:o 1264/Koultsto/5 g 1/25.9.1977, T-24775/32, Kansallisarkisto (KA).

Myönteisen maanpuolustuskuvan ja -asenteen muodostamiseen liittyen, järjestettiin neljällä paikkakunnalla sotaharjoitusjoukkojen ohimarsseja harjoituksen päättämiseen ja paluumarsseihin liittyen. Karkkilan kaupungissa toteutettiin pääohimarssi 30.9.1977 kello 14.00 ja siihen osallistuivat Turkuun, Hankoon, Upinniemeen, Helsinkiin, Hyrylään, Hämeenlinnaan, Haminaan ja Dragsvikiin kotiutettavat joukot. Vahvuudeltaan noin 6000 miehen ja runsaan 700 ajoneuvojen ohimarssin vastaanotti harjoituksen johtaja, Etelä-Suomen sotilasläänin komentaja kenraaliluutnantti Jukka Pajula. Ohimarssin vastaanottajina olivat myös sotaharjoituksen ilmavoiminen osuuden johtaja, Satakunnan Lennoston komentaja eversti Eero Urpo, Karkkilan nimismies Yrjö Myöhänen sekä Karkkilan kaupunginjohtaja Pentti Hemmilä.²³³

Itään suuntautuvien joukkojen ohimarssi toteutettiin Hyvinkäällä kello 12.00 lähes 4000 miehen vahvuisena pyörä- ja moottorimarssina. Myös Hyvinkään ohimarssin vastaanotti kenraaliluutnantti Pajula ja eversti Urpo²³⁴. Forssan, noin 1500 miehen jalan, pyörin ja moottoriajoneuvoin suoritettu ohimarssi toteutettiin kello 12.00 ja se vastaanotti harjoituksen johtajan apulainen, Etelä-Suomen sotilasläänin esikuntapäällikkö eversti Urho Pohjola seurassaan Satakunnan Lennoston esikuntapäällikkö everstiluutnantti Viljo Wetterstrand.²³⁵

Pohjoiseen suuntautuvien sotaharjoitusjoukkojen osalta, noin 3000 miehen ja yli sadan ajoneuvon jalan ja moottorein toteutettu ohimarssi järjestettiin Valkeakoskella kello 15.00 ja sen vastaanoton suoritti eversti Pohjola ja everstiluutnantti Wetterstrand²³⁶. Ohimarsseihin osallistui yhteensä noin 14 500 miestä ja satoja ajoneuvoja niiden saaden huomattavan määrän huomiota niin paikallisissa asukkaissa kuin lehdistössäkin.²³⁷

²³³ Vihdin Lehti, 5.10.1977, PE, Tiedotusosasto, lehtileikkeet 1977, T-28398/427, Kansallisarkisto (KA).

²³⁴ Uusi Suomi, 1.10.1977, PE, Tiedotusosasto, lehtileikkeet 1977, T-28398/427, Kansallisarkisto (KA).

²³⁵ Turun Sanomat, 1.10.1977, PE, Tiedotusosasto, lehtileikkeet 1977, T-28398/427, Kansallisarkisto (KA).

²³⁶ Valkeakosken Sanomat, 1.10.1977, PE, Tiedotusosasto, lehtileikkeet 1977, T-28398/427, Kansallisarkisto (KA).

²³⁷ ESSIE:n asiakirja n:o 1301/Koultsto/5 g 1/21.9.1977, T-24775/32, Kansallisarkisto (KA); ESSIE:n asiakirja n:o 1302/Koultsto/5 g 1/2.9.1977, T-24775/32, Kansallisarkisto (KA); ESSIE:n asiakirja n:o 1303/Koultsto/5 g 1/21.9.1977, T-24775/32, Kansallisarkisto (KA)

5 HARJOITUS 77 JA ALUEELLINEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ

Tässä yhteenvedoluvussa tarkastellaan tutkimuksen johtopäätöksiä sekä vastataan tutkimuksen pääkysymykseen. Kaikessa yksinkertaisuudessaan pääkysymykseen – *Oliko Harjoitus 77 osa alueellisen puolustusjärjestelmän testausta?* – on mahdollista vastata yhdellä sanalla, kyllä. Luonnollisesti tämältyyppinen pelkistetty vastaus vaatii hieman laajempaa tarkastelua hyväksikäyttäen tutkimuksen pääkysymystä tukevia alakysymyksiä.

Miten alueellinen puolustusjärjestelmä kehittyi ennen harjoitusta?

Vuonna 1978 kaikilta osin käytännön valmiuden saavuttanut alueellisen puolustusjärjestelmän kehittyminen Suomessa oli hyvin pitkä ja monitahoinen prosessi. Ensiaskleet järjestelmälle kuvattiin jo vuonna 1949. Silloinen Puolustusrevisioni kuvasi mietinnössään, hyvinkin paikansapitävästi, tulevaisuuden sodan kuvaa ja sen muutosta, sekä tämän vaikutuksia puolustajalle. Sota voisi alkaa yllätyshyökkäyksellä missä tahansa valtakunnan alueella. Tämä vaati puolustajalta niin nopeaa kykyä nopeisiin vastatoimiin sekä vahvaa alueellista valmiutta sekä itsenäisyyttä. Myös aluejoen merkitys ja sen yhtenäisyys muun valtiontalouden kannalta tunnistettiin merkittäväksi. Onkin todettava, että juuri sotilaallisen aluejoen yhteensovittaminen yleiseen hallinnon jakoon oli kehitteillä olevan järjestelmän yksi kulmakivi.

Puolustusjärjestelmä kehittyi askelittain kohti lopullista muotoaan aina uuden operatiivisen puolustussuunnitelman myötä. Suomen toimintaympäristön ja sotilaallisessa tilanteen muutoksien sekä voimassa olevien uhkakuvien myötä puolustussuunnitelmia päivitettiin vuosien 1952–1971 aikana osin pakotettuna ja osin hyvinkin päämäärätietoisesti. Vuoden 1952 puolustussuunnitelma ”Polttoainehankinta” oli ensimmäinen suunnitelma, jossa maa jaettiin neljään vastuualueeseen kunkin alueen komentajan vastatessa alueensa puolustamisesta kaikissa tilanteissa. Porkkalan vuokra-alueen palautus Suomelle tammikuussa 1956 käynnisti uuden operatiivisen suunnittelun, jonka myötä hyväksyttiin vuonna 1958 uusi valtakunnan puolustamista koskenut käsky, ”Valpuri”. Uusittu käsky oli oikeastaan vuoden 1952 suunnitelman päivitetty versio, jossa korvattiin vastuualueet neljällä maanpuolustusalueella, ajantasaistettiin jo tehtyjä muutoksia sekä laajennettiin puolustussuunnittelun perusteita. Edelleenkin vuoden 1958 käskyssä ei päästy tavoiteltuun tilanteeseen aluejoen osalta.

Alueellisen puolustusjärjestelmän kehityksen kannalta merkittävin harppaus eteenpäin tapahtui vuonna 1966. Tällöin hyväksyttiin uusi sotilashallinnon aluejako ja tämän johdosta uusittu operatiivinen puolustuskäsky, peitenimeltään ”15”. Käskyn myötä saavutetulla maan sotilasmaan ja siviilihallinnon yhdistämisellä oli merkittäviä vaikutuksia eri viranomaisten yhteistoimintaan sekä kokonaispuolustusajattelun kehitykseen. Aluejaon puitteissa toimi- ja päätösvalta delegoitiin mahdollisuuksien mukaan sellaiseen alimpaan portaaseen, jolla oli riittävä pätevyys, tarpeeksi laaja-alainen näkemys ja tiedossaan asioiden ratkaisemiseen vaikuttavat asiahaarat. Uudistuksen myötä muodostetut seitsemän, itsenäisiin sotatoimiin kykenevää, sotilaslääniä olivat juuri tällaiset. Vaikka aluejoen myötä perusteet alueelliselle puolustusjärjestelmälle oli luotu, ei se ollut kuitenkaan vielä valmis. Oli tarve kehittää alueellisia puolustusjoukkoja.

Virallisten puolustussuunnitelmien mukaisesti suurin uhka muodostui lännestä. Tähän, nykyäänä hyvin kyseenalaiseen, uhkasuuntaan ja sen muodostumiseen vaikutti ennen kaikkea Neuvostoliiton kanssa vuonna 1948 solmittu Ystävyys-, yhteistyö ja keskinäisen avunantosopimus (YYA-sopimus), joka toi mukanaan vaatimuksen puolustussuunnitelman laatimisesta länttä vastaan. Tämän rinnalla ylläpidettiin valmiutta idän suuntaan. Luonnollisesti tämä suunnittelu oli hyvin salaista ja oli vain pienen ryhmän tiedossa.

On epävarmaa kirjallisten suunnitelmien osalta todistaa milloin ensimmäiset suunnitelmat idän uhkaa vastaan on laadittu. Ainakin vuoden 1958 ”Valpuri” käskyn rinnalla oli laadittu suunnitelma nimeltään ”Matkakertomus”. Konkreettisin todiste suunnitelmista on vuonna 1966 hyväksytyyn operatiivisen puolustuskäsky ”15”:sta rinnalla valmistunut ”Strateginen yleissuunnitelma KALERVO valtakunnan puolustamiseksi. Sen perustana oli puolustaminen ilman ulkopuolista apua, mikäli hyökkäys tapahtuisi idästä. Näin ollen käytössä oli samaan aikaan kaksi eri puolustussuunnitelmaa. Uhkamallien osalta ongelmalliseen tilanteeseen alueellinen puolustusjärjestelmä vastasi hyvin. Järjestelmällä kyettiin osoittamaan Neuvostoliitolle maan puolustusvalmiutta, mutta samalla kyettiin vastaamaan se muodostamaan todelliseen uhkaan.

Alueellinen puolustusjärjestelmä mahdollisti kohteiden puolustuksen selustassa sekä puolustuksen joustavuuden syvilläkin alueilla maastoa hyväksikäyttäen. Järjestelmää kehitettäessä oli siis tarkoitus löytää taistelutapa, jolla voimasuhteita kyettäisiin tasoittamaan suurvallan ja pienen maan välillä niin tulivoimassa kuin liikkuvuudessaakin. Liikekannallepanon yhteydessä perustettavat joukot jaettiin kolmeen ryhmään tehtävien mukaisesti, mitkä määrittivät samal-

la jokaisen joukon varustamis- ja aseistamisvaatimukset. Operatiiviset (yleis-) joukot olivat nykyaikaisen ja tulivoimaisen aseistuksen sekä maastokelpoisen kuljetuskaluston myötä iskykyisiä ja liikkuvia. Vastaavasti omalla puolustusalueella toimineiden paikallisjoukkojen liikkuvuusvaatimus ei ollut yhtä suuri. Paikallisjoukoille kyettiin osoittamaan myös hieman, mutta edelleen kohteiden suojaukseen käyttökelpoista, vanhempaa asekalustoa. Tukijoukkojen tarve oli ainoistaan itsepuolustukseen tarvittavien aseiden osalta.

Päämääränä alueellisessa puolustuksessa oli kaikissa tilanteissa väestön toimeentulon turvaaminen ja sotatoimien kannalta välttämättömien alueiden hallussapito. Alueelliselle taistelulle oli luonteenomaista, varsinkin sotatoimien alkuvaiheessa, laajat vastuualueet, taistelualueen suuri syvyys ja epäyhtenäisyys, jatkuva aktiivinen taistelu koko alueella ja laajamittainen uhanalaisten suuntien suluttaminen. Päätoimintasuunnassa vihollinen torjuttiin sitkeällä puolustuksella, yleisjoukkoja käytettäessä painopisteittäin alueellisesti tärkeimmissä suunnissa. Alueellinen taistelu korosti ratkaisutaisteluissa kenttätykistön, panssarintorjunnan ja ilmatorjunnan voimakasta keskitettyä käyttöä eri taistelulajien ja -tapojen tarkoituksenmukaiseen yhdistettyyn käyttöön.

Alueellinen puolustusjärjestelmä oli sotilasstrateginen ratkaisu valtakunnan puolustamisen perustaksi. Se vastasi moneen esillä olleeseen kysymykseen, materiaalipulaan, suuren kenttäarmeijan tehokkaaseen hyödyntämiseen sekä käsillä olleeseen uhakuvaan kaappaushyökkäyksestä, johon järjestelmän jo kehittämissä vaiheissa todettu korkea liikekannallepanovalmius todettiin vastaavan. Päämääränä oli täyttää Neuvostoliiton kanssa solmitun YYA-sopimuksen velvoitteet, mutta varautua samalla Neuvostoliiton mahdolliseen sopimuksen rikkomiseen. Järjestelmä oli lisäksi poliittisesti korrekki, sillä oltiin valmiina torjumaan uhat niin idästä kuin lännestä sekä pohjoisesta ja etelästä. Puolustusjärjestelmällä tavoiteltiin myös pelotteen lisäämistä, siis luoda sellainen sodan ennaltaehkäisevä järjestelmä, joka tuottaisi mahdolliselle hyökkääjälle sellaiset tappiot, että se luopuisi hyökkäysaikeistaan.

Tämän kehityksen myötä Suomen puolustamisessa siirryttiin järjestelmään, joka perustui alueelliseen, aina valmiina olevaan johtamisjärjestelmään, alueiden ja tehtävien mukaisesti jaettujen joukkojen käyttöön, olosuhteita hyväksikäyttävään taktiikkaan sekä valmiuden joutavaan kohottamiseen ja siihen kiinteästi liittyvään alueelliseen liikekannallepanojärjestelmään. Edellytyksenä tämän järjestelmän onnistumiselle olivat yleinen asevelvollisuus, joukkojen kertausharjoitukset, aina toimintavalmiis hajautettu johtamisjärjestelmä, alueellinen liikekannallepanojärjestelmä sekä kansan maanpuolustustahto. Alueellinen puolustusjärjestelmä antoi

selvät toimintasuunnat sotilaalliselle varautumiselle ja sotilaallisen suunnittelun jatkamiselle. Tärkeää oli, että järjestelmään sopeutettaisiin niin operatiiviset menetelmät kuin maavoimien taktiikkakin.

Millaisten perusteiden ja periaatteiden mukaisesti Harjoitus 77 suunniteltiin?

Puolustusvoimien pääsotaharjoituksen suunnitteleminen oli Etelä-Suomen sotilaslääniltä mit-tava ponnistus. Puolustusvoimien pääsotaharjoituksen suunnitteleminen ja toteuttaminen on erittäin vaativa projekti ja tässä tapauksessa haasteellisuutta lisäsi harjoituksen laajuus. Soti-laslääni joutuikin suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheissa monien haasteiden eteen.

Harjoituksen valmistelut käynnistyivät noin puolitoista vuotta ennen harjoituksen toteuttamis-ta ilman kokemuksia suurten sotaharjoitusten toteuttamisesta. Perusteet harjoitukselle käsket-tiin harjoitusta edeltäneenä vuonna pääesikunnan toimesta vuosien 1977–1981 sotaharjoitus-ten runkosuunnitelmassa. Alkuperäisesti vuoden 1977 harjoituksen johtovastuu käskettiin asiakirjassa Pohjanmaan sotilasläänin vastuulle. Suunnitteluaiakataulu pääesikunnan perusteiden saamisesta harjoituksen toteuttamiseen oli lyhyt eikä harjoituksen suunnittelu olisi ollut mahdollista ilman sotilasläänin jo aiemmin tehtyjä suunnitelmia ja valmisteluita. Etelä-Suomen sotilasläänin hyvin pitkälti viedyt aiemmat toteutumattomat sotaharjoitussuunnitel-mat ja niiden hyväksikäyttö mahdollistivatkin pääesikunnan käskemän johtosuhteen vaihdok-sen vuosien 1977 ja 1981 harjoitusten osalta Pohjanmaan sotilasläänin kanssa sekä harjoituk-sen suunnitelmalliset valmistelut.

Varsinaisia harjoitusperusteita asiakirja ei antanut, käskien ainoastaan harjoitusten päämäärät ja painopisteet. Etelä-Suomen sotilasläänin oli tuotettava perusteet suunnittelun edetessä. Runkosuunnitelman mukaisesti pääsotaharjoituksessa oli koulutettava johtajia ja esikuntia aselajien/puolustushaarojen yhteistoimintaan ja perusyhtymän johtamiseen.

Etelä-Suomen sotilasläänissä harjoituksen valmistelut jakaantuivat toiminnallisesti selkeästi kahteen eri ”putkeen”. Operatiivinen osasto vastasi harjoituksen tilanteesta ja sen kehittämi-sestä, koulutusosaston vastatessa kaikesta muusta yleisestä suunnittelusta. Lisäksi pääesikun-nalla oli vahva rooli nimenomaan harjoituksen operatiivisen suunnittelun ohjaamisessa.

Harjoituksen valmistelujen lähdemateriaalin vähyydestä johtuen, on haasteellista tehdä johto-päätöksiä harjoituksen yleisestä suunnittelusta sotilasläänin esikunnassa. Everstiluutnantti

Rauno Kärjen Sotilasaikakausilehden artikkelin perusteella on todettava, että harjoituksen suunnittelu oli hyvin suunnitelmallista ja johdonmukaista. Tästä on hyvä esimerkki harjoituksen eri yhteistoimintaosapuolien tunnistaminen ja niiden mukaan ottamisesta harjoituksen suunnitteluun.

Harjoituksen suunnitteluajankana oli alueellisen puolustusjärjestelmän kehitys kulkenut siihen pisteeseen, että järjestelmän perusteet olivat selvät sekä suurin osa oppaista ja ohjesäännöistä olivat valmiina. Tärkeimpänä ohjesääntönä oli alkuvuodesta 1977 virallisesti julkaistu *Ohje perusyhtymäntaistelua varten*. Lisäksi harjoituksen tilannetta suunniteltaessa otettiin huomioon eri periaatteet alueellisesta puolustuksesta.

Miten Harjoitus 77 toteutui osana alueellista puolustusta?

Kuten edellä on mainittu, harjoituksen koulutukselliseksi päämääräksi oli asetettu johtajien ja esikuntien kouluttaminen aselajien (puolustushaarojen) yhteistoimintaan ja perusyhtymän johtaminen. Harjoitus 77 käsitti yhteensä viiden yhtymän, kahden sotilaspiirin, kolmen sotilasalueen sekä harjoitusten (maa- ja ilmavoimien) johdon esikunnat jotka pystyivät melko täysipainoiseen yhteistoimintaharjoitteluun. Lisäksi harjoituksen ollessa myös Ilmavoimien pääsotaharjoitus, muodosti se lisäksi erinomaisen tilaisuuden puolustushaarojen yhteistoiminnan harjoittelulle.

Harjoitus 77 kyettiin, eräistä määrärahojen aiheuttamista vaikeuksista huolimatta, toteuttamaan lähes suunnitelman mukaisesti. Suunnitteluvaiheessa harjoitusjoukon suunniteltu lukumäärä oli lähes 20 000, mutta käskettyjen kuljetusmäärärahojen supistamisen jälkeen jouduttiin mm. Pohjois-Suomen sotilasläänin osallistumisesta harjoitukseen luopua ja kokoonpanoihin oltiin pakotettuja tekemään muitakin supistavia tarkennuksia. Harjoitus oli lisäksi myös Ilmavoimien pääsotaharjoitus ja se asetti harjoitukseen lähes 1000 henkilöä sekä merkittävän osan lentokalustostaan. Kokonaisuutena harjoitukseen osallistui noin 18 000 henkilöä, noin 2000 ajoneuvoa sekä noin 35 ilma-alusta. Harjoitusten kokonaiskustannukset olivat 5 miljoonaa markkaa vastaten nykyrahassa noin 3,2 miljoonaa euroa. Suurten sotaharjoitusten pitkästä aikavälistä johtuen harjoitusta kohtaan osoitettiin yllättävän suurta mielenkiintoa.

Harjoitus muodostui selvästi yleisjoukkojen harjoitukseksi ja paikallisjoukkojen rooli jäi hyvin pieneksi. Alkuvaiheessa varsinaisten paikallisjoukkojen tehtäväksi käskettiin yksinomaan tiedustelutehtäviä. Vaikka paikallispuolustuksen ja suojajoukkojen taistelulla oli tarkoitus

saada aikavoitto päävoimien keskittämiseksi ja ryhmittymiseksi alueelle, harjoituksen tilanteiden kehittymisen nopea tempo ei mahdollistanut juurikaan paikallispuolustusjärjestelmälle suunniteltujen tehtävien täysimääräistä toteuttamista. Sinisen osapuolen joukkojen harjoittelu ja valmistelut olivat hyvin vähäiset, jos niitä suoritettiin lainkaan. Suojajoukkoina toimineet varusmiehistä kootut kaaderiperusteiset pataljoonat joutuivat aloittamaan vaativan torjunta- ja viivytystehtävän suoraan harjoitusalueelle siirtymisen jälkeen.

Keltaisen lyhyessä ajassa suorittama syvä murto hyväksikäyttäen ylimenoa ja maahanlaskuja pakotti sinisen osapuolen taisteluun koko harjoitusalueella lähes valmistautumattomana suoraan keskitysmarsseiltaan. Tämä heijastuikin ainakin aluksi sinisen toiminnassa 2.AK:n saadessa tilanteen vakautettua vasta keltaisen edettyä tavoitteeseensa Forssan - Hämeenlinnan tien tuntumaan. Harjoituksen toteuttamisesta saakin kuvan, että nopealla tilanteenkehityksellä tavoiteltiin puolustajan järjestelmän romahtamista ja sitä miten tähän romahtamiseen reagoidaan.

Harjoitus 77 sisälsi kaikki alueellisen taistelun periaatteet; paikallisjoukkojen ja suojajoukkojen taistelun, yleisjoukkojen perustamisen ja keskittämisen edellisten toiminnan suojaamana sekä tilanteen vakauttamisen niiden ratkaisutaistelulla. Harjoituksen toteuttaminen ei kuitenkaan kaikilta osin tukenut tätä toimintaa. Suunniteltu harjoituksen rytmi ja vastustaja toimineen keltaisen puolueen toiminta eivät mahdollistaneet esimerkiksi paikallisjoukkojen toimintaa täysimääräisesti.

Rauhanajan sotaharjoituksissa ei ole mahdollista tosiasiallisesti kuvata tappioista johtuvaa, hyvinkin monialaista, raskasta ja stressiä. Harjoituksessa pyrittiin hyvinkin pitkällä siirtymisellä ja hyökkäyksillä sekä harjoituksen tempolla nostamaan joukkojen raskautustilaa. Osaltaan raskautusta lisäsi eri valmisteluiden vähäisyys harjoituksen aikana. On kuitenkin todettava, että osa väsymyksen ja raskautuksen aiheuttamista tekijöistä oli joukon itsensä aiheuttamia.

Harjoitus 77 oli kuitenkin ennen kaikkea koulutustapahtuma, jossa kokeiltiin eri ohjesääntöjen periaatteita alueellisesta taistelusta ja joukkojen käytöstä, se ei ollut operatiivisten suunnitelmien testausta. Harjoitukseen osallistui lukumääräisesti hyvin lähelle määrävahvuisia joukkoja. Tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeämpää oli kuitenkin eri joukkojen lukumäärän suuruus. Toiminnan onnistumisen kannalta tärkeintä ovat joukkojen perustaminen, niiden kouluttaminen ja siirtäminen toiminta-alueelle. Harjoituksessa kyettiin myös testaamaan ja kouluttamaan armeijakunnan esikunnan toimintaa lähes oikeassa kokoonpanossa ja oikeilla

johdettavilla joukoilla, tällainen ei ollut mahdollista kovinkaan monessa rauhanajan harjoituksessa.

Kuten taistelutapahtumista on nähtävissä, harjoitukseen laaditut opetustarkoitukset ohjasivat toimintaa harjoituksessa ja muodostivat selkeät vaiheet taistelutoiminnalle. Näin ainakin harjoituksen kokonaiskuvassa, se miten tilanne näyttäytyi osapuolien komentajille ja yksiköiden päälliköille on eri asia. Harjoitukseen ei ollut sijoitettu varsinaista peliorganisaatiota, joka olisi kuvannut naapurisotilasläänien ja armeijakuntien tilannetta ja toimintaa vaan sotaharjoituksen johto elätti tilannetta siltä osin kun sillä oli merkitystä yleiselle harjoitustilanteelle. Myöskään muuta vihollista kuin alueelle suuntautunut 15.Divisioona ei pelattu. Näiden joukkojen rooli ei, luultavasti juuri tästä syystä, näyttäytyntykään harjoituksen kokonaisuudessa kovin suuresti. Luultavasti niiden ainoa merkitys olikin antaa tarvittavia tietoja eri johtoportaiden yleistilannekarttoihin.

Kaikesta huolimatta harjoitus kyettiin toteuttamaan lähestulkoon alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti. Tämän onnistumiseen vaikutti varmasti jo hyvissä ajoin käynnistetty suunnittelu hyväksi käyttäen aiemmin tehtyjä sotaharjoitussuunnitelmia.

Oliko Harjoitus 77 osa alueellisen puolustusjärjestelmän testausta?

Alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen oli vuonna 1977 loppusuoralla. Vuonna 1971 julkaistun ”Alpo” -käsken mukaiset periaatteet olivat jalostuneet tiiviisti osaksi ohjesääntöjä ja koulutusta. Puolustusvoimien runkosuunnitelman mukainen vuoden 1977 pääsotaharjoitus ”Harjoitus 77” toteutettiin erittäin mielenkiintoisessa vaiheessa tätä kehitystä. Toimeenpääntöön mennessä alueellisen puolustuksen ja taistelun periaatteet olivat olleet jo niin joukkojen operatiivisessa suunnittelussa kuin niiden koulutuksessa. Järjestettäessä henkilö- ja joukkomäärältä erittäin suuri ja vaativa harjoitus, herättää se väistämättä kysymyksen harjoituksen liittymisestä alueellisen puolustusjärjestelmän testaamiseen.

Vuoden 1971 operaatiokäsken mukaisesti taistelu käytäisiin syvällä alueella ja siinä korostuisi vastustajan suuri liikkuvuus, tulivoima, ulottuvuus ja ilmavoimien käyttö. Käsken mukaisesti ei enää taisteltaisi määräraastonkohdissa tai yksittäisillä jäykillä puolustusvyöhykkeillä vaan samanaikaisesti sekä vihollisen että omassa selustassa. Kun tarkastelee harjoituksen tilannekehitystä, voi hyvin todeta tämän periaatteen toteutuneen. Keltaisen puolen syvä murto hyväk-

si käyttäen liikkuvuutta ja siihen yhdistetty maahanlasku, pakottivat puolustajan taistelemaan heti alusta alkaen sen koko vastualueen syvyydessä.

Kun tarkastellaan harjoituksen operatiivista lähtökohtatilannetta vallinneisiin uhkakuviin, on myös löydettävissä yhtäläisyyksiä. Yllätyshyökkäys ja sen mahdollisuus oli tullut osaksi virallisia jo ennen vuoden 1968 Tsékkoslovakian miehitystä. Yllätyshyökkäyksen torjunnassa saadun ennakkovaroituksen merkitys on torjunnan onnistumisen kannalta oleellista. Näin suojajoukot ehdittäisiin ryhmittää niiden ensimmäisiin tehtäviinsä. Harjoituksen tilanteessa taistelut alkoivat hyvin pitkälti yllätyshyökkäyksen mukaisesti. Osa joukoista aloitti harjoituksen varuskunnissa valmiuden kohottamisella ja siirtyen suoraan harjoitusalueelle toimien näin suojajoukkoina. Vaikka joukot eivät mahdollisesti olleet sen hetkisiä virallisia suojajoukkoja, kyettiin tällä toiminnalla testaamaan asetettuja valmiusvaatimuksia; miten kyetään reagoimaan hyvin nopeaan yllätyshyökkäykseen.

Nopea tilannekehitys koski myös muita joukkoja. Tämä näkyi harjoitusvalmisteluiden määrässä tai niiden olemattomuudessa. Joukot tulivat perustamispaikoilta suoraan harjoitusalueelle tilanteeseen, jossa valmistelu-aika ennen varsinaisia taisteluja oli hyvin pieni. Tämä myös yllätti kaikki harjoitukseen osallistuneet joukot. Kun tähän lisätään sinisen puolen osalta se, että harjoituksen operatiivisia käskyjä ei julkaistu kuin vasta viime hetkellä, on varmasti yllätyksen vaikuttavuutta saatu lisättyä merkittävästi.

Harjoituksen päämääräksi asetettiin jo marraskuussa 1976 julkaistussa valmistelukäskyssä armeijakunnan taistelu syvään murtoon pyrkivän vihollisen hidastamiseksi ja lyömiseksi puolustushaarojen toimenpitein. Tarkennuksena päämäärään oli lisäksi jääkäriprikaatin taistelu suoja-alueella sekä armeijakunnan vastahyökkäys vihollisen lyömiseksi. Sinisen osalta pääopetustarkoituksena oli prikaatin taistelu suoja-alueella ylivoimaista vihollista vastaan, viivytyks- ja puolustustaistelun toteuttaminen vihollisen edetessä nopeasti sekä vastahyökkäyksen valmisteleminen ja sen suorittaminen ja yhteistoiminta paikallisjoukkojen ja ilmavoimien kanssa. Keltaisen puolen pääopetustarkoitus oli prikaatin nopea hyökkäys aluksi heikohkoa vihollista vastaan maahanlaskuja käyttäen, sivustojen ja huoltoyhteyksien suojaaminen sekä hyökkäyksen keskeyttäminen ja ryhmittäminen puolustukseen ja taistelu saarrettuna ja saarroksista murtautuminen.

Asetetut tavoitteet ovat selvästi yhtenäisiä alueellisen taistelun kanssa. Tarkastellessa harjoituksen toteutumista alueellisen taistelun eri vaiheiden kautta voidaan todeta niiden kaikkien

toteutuneen harjoituksessa. Suojajoukkoina olleiden kahden parhaimmassa valmiudessa olleiden varusmiespataljoonien taistelulla pyrittiin voittamaan aikaa päävoimien perustamiseksi ja keskittämiseksi taistelualueelle vihollisen jatkuvalla kuluttamisella ja hidastamisella koko sen hyökkäysalueen syvyydessä. Tilanne vakautettiin alueelle torjuntataisteluilla, jolloin sen eteneminen pysäytettiin ja näin luotiin edellytykset yleisjoukkojen suorittamalle ratkaisutaistelulle vihollisen tuhoamiseksi operatiivisella hyökkäyksellä. Kaikki tämä tapahtui kahden sotilaspiirin muodostaman paikallispuolustusverkon yhteistoiminnassa.

Harjoitus 77:n voi todeta kyllä olleen eräänlainen osajärjestelmän ”testipenkki”. Pääesikunnan ja varsinkin pääesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Paavo Junttilan, rooli oli merkittävä hänen ohjattaessa harjoitukseen laadittavaa tilannetta ja sen kehittämistä. Harjoitukseen rakennettiin täysin voimassa oleviin operatiivisiin suunnitelmiin liittymätön ”akateeminen” tilanne, jossa vahva vihollinen suoritti yllättävän ja nopeatempoisen hyökkäyksen. Tilanne ja sen kehittyminen laadittiin puolustavan sinisen puolueen osalta niin vaativaksi, ettei se yksinkertaisesti voinut mennä hyvin. Testipenkkiin laitettiin näin ollen alueellinen taistelu, jonka osalta testattiin sitä kun tämä järjestelmä romahtaa. Ja kun todellisuudessaakin se kyllä jossain vaiheessa taisteluja romahtaa, niin miten silloin sen käy ja miten siitä on mahdollista selviytyä.

Näin ollen harjoituksen toteutumisen kannalta harjoituksesta muodostui toisaalta koulutustapahtuma, jossa toimitettiin sen ajan voimassaolevien ohjesääntöjen ja oppaiden mukaisesti ja toisaalta pääesikunnan ohjauksen myötä näiden käytännön testaamista. Joka tapauksessa harjoitus antoi runsaasti kokemuksia joukkojen suorituskyvystä sekä tähän vaikuttavista tekijöistä. Harjoituksen suuruuden ja sen tilanteiden vuoksi osa näistä voidaan todeta olleen jopa ainutkertaisia.

Tässä tutkimuksessa harjoituksen tarkastelu on tapahtunut harjoituksen suunnitelleen ja toimenpiteen Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnan näkökulmasta. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista tarkastella harjoituksen suunnittelua ja toteutusta pääesikunnan viitekehysessä. Oliko itse asiassa harjoitus 77 vain yksi pääesikunnan valmiusharjoituksista, vaikkakin melko suuri sellainen. Pääesikunnan asettamasta mielenkiinnosta ja voimakkaasta ohjauksesta voisi näin päätellä.

On hyvinkin todennäköistä, että nyt tutkittava harjoitus oli vain yksi osa pääesikunnan alueellisen puolustusjärjestelmän ja sen eri osa-alueiden testausta ennen vuoden 1978 toteamusta sen käytännön valmiuden saavuttamisesta. Esimerkiksi harjoituksen lähtökohtatilanne herättää

mielenkiintoisen kysymyksen. Kuten on todettu, harjoitus 77:ssä ei kiinnitetty huomiota siihen miten vihollinen on päässyt kyseiseen alkutilanteeseen. Oliko jokin muu harjoitus aikaisemmin käsitellyt esimerkiksi vihollisen suorittamaa maihinnousua Hangon alueelle? Näin tilannekehitys olisi vihollisen osalta hyvin looginen jatkumo Harjoitus 77:n tilanteeseen.

LÄHTEET

1 JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Puolustusvoimien asiakirjat

Pääesikunta, Koulutusosasto, ETS–asiakirjat, omat toimitteet vuosilta 1974–1979, T-24605, Kansallisarkisto

- PE:n kirjelmä n:o 3446/Koultsto/Daa/ETS/2.12.1975.
- PohmSIE:n kirjelmä n:o 36/Koultsto/Daa/ETS/13.1.1976.
- PE:n kirjelmä n:o 416/Koultsto/ETS/30.1.1976.
- PE:n kirjelmä n:o 1500/Koultsto/ETS/13.5.1976.

Pääesikunta, Tiedotusosasto, Lehtileikkeet 1977–1977, T-28398, Kansallisarkisto.

- Satakunnan Kansa, 1.10.1977.
- Valkeakosken Sanomat, 1.10.1977.
- Turun Sanomat, 1.10.1977.
- Uusi Suomi, 1.10.1977.
- Vihdin Lehti 5.10.1977.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Komentotoimisto, Salainen arkisto, T-26561, Maavoimien keskusarkisto.

(Aineisto on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan päätöksellä MO1607/19.1.2018.)

- ESSIE:n asiakirja n:o 17/Kntotsto/Db sal/17.10.1977.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, ETS–asiakirjat vuosilta 1974–1976, T-24775, Kansallisarkisto.

- ESSIE:n kirjelmä n:o 1372/Koultsto/5 g 1/ETS/8.11.1976.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, ETS–asiakirjat vuosilta 1977–1978, T-24775, Kansallisarkisto.

- ESSIE:n kirjelmä n:o 789/Optsto/5 ETS/30.11.1976.
- PE:n kirjelmä n:o 810/Koultsto/ ETS/25.2.1977.
- PE:n kirjelmä n:o 528/Tlstotsto/Daa/25.3.1977.
- ESSIE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977.

- ESSIE:n kirjelmä 1039/Koultsto/Daa/ETS/22.7.1977.
- ESSIE:n kirjelmä n:o 1106/Koultsto/ETS/11.8.1977.
- ESSIE:n kirjelmä n:o 1107/Koultsto/ETS/11.8.1977.
- ESSIE:n kirjelmä n:o 1142/Koultsto/5 g 1 ETS/19.8.1977.
- ESSIE:n kirjelmä n:o 1160/Koultsto/5 g 1 ETS/29.8.1977.
- ESSIE:n kirjelmä n:o 1274/Koultsto/ETS/7.9.1977.
- IUudSpE:n asiakirja n:o 25/Järjtsto/Dca/ETS/16.2.1978.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, ilmoitukset, kertomukset, selosteet 1974–1978, T-24775, Kansallisarkisto.

- IUudSpE:n kirjelmä n:o 1157/Järjtsto/5 ETS/24.8.1997.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, kirjeenvaihto 1977–1977, T-24775, Kansallisarkisto.

- ESSIE:n asiakirja n:o 1302/Koultsto/5 g 1/2.9.1977.
- ESSIE:n asiakirja n:o 1301/Koultsto/5 g 1/21.9.1977.
- ESSIE:n asiakirja n:o 1303/Koultsto/5 g 1/21.9.1977.
- ESSIE:n asiakirja n:o 1264/Koultsto/5 g 1/25.9.1977.
- Karjalan prikaatin asiakirja n:o 2498/Koultsto/Dca/6.10.1977.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, Salainen arkisto, T-26560, Maavoimien keskusarkisto.

(Aineisto on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan asiakirjalla: Päätös/MM11484/17.5.2016).

- ESSIE:n asiakirja n:o 184/Koultsto/Dca sal/18.11.1977.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Operatiivinen toimisto, ETS-asiakirjat 1974–1981, T-25021, Kansallisarkisto.

- ESSIE:n kirjelmä n:o 21/Dbc/ETS/13.1.1978.

Etelä-Suomen sotilasläänin esikunta, Operatiivinen toimisto, Salainen arkisto, T-26558, Maavoimien keskusarkisto.

(Aineisto on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan asiakirjalla: Päätös tutkimuslupahakemukseen (Manu Salomaa) MO1607/19.1.2018 ja Päätös aineistopyyntöasiassa (Salomaa). MP5962/12.3.2019.)MP5962/12.3.2019).

- ESSIE:n asiakirja n:o 28/Optsto/Db sal/3.2.1977.
- MerivE:n asiakirja n:o 297/Optsto/Dca sal/31.10.1977.

Pohjanmaan sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, ETS-asiakirjat 1977–1979, T-24988/26, Kansallisarkisto.

- PE:n asiakirja n:o 118/Ohjeststo/Dbc/11.1.1977.
- PE:n asiakirja n:o 1156/Ohjeststo/Dbc/29.3.1977.

Pohjanmaan sotilasläänin esikunta, Koulutustoimisto, salainen arkisto, T-25905, Maavoimien keskusarkisto.

(Aineisto on luokiteltu julkiseksi Maavoimien esikunnan asiakirjalla: Maavoimien esikunnan päätös, Päätös aineistopyyntöasiassa (Salomaa). MP5962/12.3.2019).

- PE:n asiakirja n:o 92/Koulutusosasto/Dca sal/13.3.1978.

Kaartin jääkärirykmentin esikunnan asiakirja: Tutkimuslupahakemus yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöhön (Kapteeni Salomaa/YEK 59). MN26570/21.11.2017.

Kaartin jääkärirykmentin esikunnan asiakirja: Tarkennettu tutkimuslupahakemus yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöhön (Kapteeni Salomaa/YEK59), MN29285/21.12.2017.

Kaartin jääkärirykmentin esikunnan asiakirja: Tutkimuslupahakemus yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöhön (Kapteeni Salomaa/YEK59). MP4791/27.2.2019.

Maavoimien esikunnan asiakirja: Päätös tutkimuslupahakemukseen (Manu Salomaa). MO1607/19.1.2018.

Maavoimien esikunnan asiakirja: Päätös aineistopyyntöasiassa (Salomaa). MP5962/12.3.2019.

1.2 Ohjesäännöt

Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl), 1973. Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1973.

Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1977.

1.3 Haastattelut

Keinonen, Reijo, Puhelinhaastattelu 11.2.2019, haastattelumateriaali tutkijan hallussa.

Niitynperä, Tapio, Haastattelu 19.2.2019, haastattelumateriaali tutkijan hallussa.

Visuri, Pekka, Haastattelu 19.3.2018 ja 19.2.2019, haastattelumateriaali tutkijan hallussa.

Wahlroos, Antti, Haastattelu 20.2.2019, haastattelumateriaali tutkijan hallussa.

2 JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Kirjallisuus

Kanninen, Ermei: *Suomen puolustus*, Otava, Keuruu 1994.

Lappalainen, Jussi T: *Haluatko historiankirjoittajaksi?*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 895, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002.

Lauerma, Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikkaa ja metodiikkaa, *Tiede ja ase N:o 35*, Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy, Joensuu 1977.

Liimatta, Hannu: *Pääsotaharjoitus 1977–Alueellisen puolustusjärjestelmäntestausta*, Suomen puolustusvoimat 100 vuotta, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2018.

Lähteenkorva, Pekka: *Organisaation kehitys*, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944-1974, WS Bookwell Oy 2006.

Pajunen, Jussi: *Ilmatähystyspalvelusta alueelliseen ilmavalvontaan: Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930-1942*, Juvenes Print, Tampere 2017.

Palokangas, Marko: *Räjähävää tyhjyyttä, Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*, Waasa Graphics, Vaasa 2014.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): *Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*, Hansaprint, Vantaa 2011.

Rajala, Kimmo: *Oulun varuskunnan puolustus 1945–2000*, Oulu varuskuntakaupunkina, Painotalo Suomenmaa, Oulu 2005.

Rantapelkonen, Jari & Koistinen, Lotta: *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidonlaitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 1, ISBN 978-951-25-2820-2 (PDF).

Raunio, Ari (toim.): *Suursotien vuosisata, Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla*, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2: N:o 8, Hakapaino Oy, Helsinki 2002.

Säämänen, Juuso: *Suurmaiheinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan - Suomen meripuolustuksen maiheinnousuntorjuntakyvyn kehittäminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle*, Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 1: tutkimuksia nro 10, Juvenes Print, Tampere 2017.

Tynkkynen, Vesa: *100 vuotta uhkalähtöistä puolustussuunnittelua*, Sotahistoriallinen aikakausikirja 39, Tallinna Raamatuttkikoda OÜ, Talinna 2018.

Tynkkynen, Vesa: *Puolustusjärjestelyt*, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944-1974, WS Bookwell Oy 2006.

Tynkkynen, Vesa & Petteri Jouko: *Uhkalähtöinen puolustussuunnittelu*, Suomen puolustusvoimat 100 vuotta, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2018.

Visuri, Pekka: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan*, Otava, Keuruu 1989.

2.2 Artikkelit

Annala, Erkki Sakari: Puolustusvoimien uudelleenjärjestelyistä, *Sotilasaikakausilehti*, 4/1968.

Anttila, Pirkko: *Tutkimisen taito ja tiedon hankinta*, Metodix.fi, 2014, [<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>], luettu 2.5.2018.

Jouko, Petteri: Periaatteista toteutukseen, alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen, *Kylkirauta*, 3/2016.

Ruutu, Juhani: Alueellisesta puolustuksestamme, *Jalkaväen vuosikirja IX*, 1969–1970, Länsi-Savon kirjapaino, Mikkeli 1970.

Ruutu, Juhani: Strategisen puolustuksemme peruskäsitteitä, *Sotilasaikakausilehti* 4/1969.

2.3 Lehdet

Ruotuväki, vuosikerta 1977.

Sotilasaikakausilehti, vuosikerta 1969.

Sotilasaikakausilehti, vuosikerta 1977.

LIITTEET

LIITE 1	Harjoituskäskyn sisältö
LIITE 2	Sotaharjoituskäskyn mukaisesti perustettavat joukot
LIITE 3	Harjoituksen kehittämissuunnitelma

LIITE 1

Harjoituskäskyn sisältö. Taulukossa on esitetty harjoituskäskyn runkoasiakirjan pääkohdat sekä käskyn päälliitteet. Runkoasiakirjan ja liitteiden osalta ei ole käsitelty niiden alakohtia.²³⁸

Runkoasiakirja		Liitteet	
1	Sotaharjoituksen johto ja joukot	1a	SHJ:n esikunta
2	Erotuomaritoiminta	1b	Yhteysupseerit ja alue-erotuomariryhmät
3	Tunnusmerkinnät	1c	SHJE ja sen alaiset yksiköt
4	Joukkojen keskittäminen	1d1	Sinisen puolueen joukot
5	Sotaharjoituksen kehittäminen	1e1	Keltaisen puolueen joukot
6	Tilanteet	2	Erotuomariohje
7	Tiedustelu	3a	Sinisten keskittäminen
8	Kenttätykistö	3b	Keltaisten keskittäminen
9	Ilmatorjunta	4	Opetustarkoitukset ja kehittämissuunnitelma
10	Pioneeritoiminta	5a	Yleistilanne sinisille
11	Johtaminen ja viestitoiminta	5b	Yleistilanne keltaisille
12	Huolto	6	Tykistöohje
13	Lentotoiminta ja ilmavalvonta	7	Ilmatorjuntaohje
14	Esikuntapalvelu	8	Pioneeritoimintaohje
15	Turvallisuuspalvelu	9a	SHJ:n viestiyhteydet
16	Tiedotustoiminta	10a	Huolto-ohje sinisille
17	Yleisiä määräyksiä	10b	Huolto-ohje keltaisille
18	Harjoituksen lopettaminen	11a	Lentotukiohje sinisille
		11b	Lentotukiohje keltaisille
		11c	Ilmavalvontaohje
		12a	Esikuntaohje
		12b	Karttojen jako sinisille
		12c	Karttojen jako keltaisille
		13	Liikenneohje

²³⁸ ESSLE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liiteluettelo.

LIITE 2

Liitteessä on esitetty sotaharjoituskäskyn mukaisesti perustettavat joukot.²³⁹

SHJE ja sen alaiset yksiköt:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot								
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv	yht	
SHJE	ESSLE (+)		Ev Pohjola	51	3	11	6	71									
Yhtups:t ja 1.- 8. AlErotr				44	20			64			20						20
E-HK/SHJ	4.ErAutoK(+)		Maj Ristela	16	135		7	158	3	12	1	10		3			29
VK/SHJ	ViestiR		Kapt Helorinne	6	120			126		5		6	1	4			16
V-käyttöOs	ESSLE (+)		Teknkapt Kiema	5	2		2	9		3							3
SHJ																	
V-liikValv- OS/SHJ	ViestiK (+)		Maj Rajahalme	5	12			17		1							1
SyvJ/SHJ	RannJP		Yliv Mennander	1	24			25	1								1
PonttJ/SHJ	PsPr		Kad/ Teknltn Rantanen	2	26			28	1					9			10
1.-2.ErUis- koR/SHJ	RannJP		Yliv Perälampi Vääp Kallio	2	20			22				3					3
KoneR/SHJ	UudPr				1			1						1			1
Parolan VrskHkesk	PsPr		Ltn Pirhonen	19	23		27	69		1		2	4	1			8
Upinniemen VrskHkesk	HellAs		Kaptl Grönvall	3	4		6	13						2			2
2.MaasääAs	KSääAs		Vääp Vehkonen	1	9			10		2							2
SHJE ja sen alaiset yksiköt (vast) yhteensä				155	399	11	48	613	5	44	1	21	5	20			96
Ilmav:n harjohto																	
16.ApuJoko																	
19.Liikk- IvTkaJ				68	154	45	11	278									
30.LiikkIvK																	
8.YhtLtue																	
6.ErHeko- Ltue																	
Harj 77:n johto-osat + alaiset yksiköt yhteensä				223	553	56	59	891									

²³⁹ ESSLE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liitteet 1c-1e3.

SINISEN PUOLUEEN JOUKOTHelsingin sotilaspiirin alueen sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
JP12																		
Kom	UudJP		Ylil Nordberg/ Evl Arjavalta	2				2										
Esik	UudJP	4240	Ylil Heinonen	7				7										
EK (-)	UudJP	4241	Sotmest Kajomaa/ Ylil Pietilä	7	68			75	3	1	1	3	2	1			11	-PionJ
1.JK	UudJP	4242	Ylil Klemetti/ Opp-ups/SKK	7	66	86		159	2			2	4				8	
2.JK	UudJP	4243	Ltn Riutta/ Opp-ups/SKK	6	66	86		158	2			2	4				8	
3.JK	UudJP	4244	Ltn Harviainen/ Opp-ups/SKK	10	136			146	2			2	4				8	
4.JK	UudJP	4245	Ylil Aspare/ Maj Engström	10	136			146	2			2	4				8	
TkK	UudJP	4246	Kad/ Ylil Alahonko	12	84			96			1	2	6				9	
HK (TalJ+LääkJ)	UudJP/ HKoulK	4247	Teknltn Augustin/ Opp-ups/HKoulK	5 (3)	12 (22)			17 (25)		1		1	1 (5)	1			4 (5)	TalJ+LääkJ
JP12 yhteensä				69	590	172		831	11	2	2	14	30	2			61	
HelSp:n alueen siniset yhteensä				66	568	172		806	11	2	2	14	25	2			56	

Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin alueen sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
LUudSpE	LUudSpE	K4101	Evl Envall	9		25	3	36										
EK/LUudSp	LUudSp	K4123	Resups/ Yliv Mäenpää	4	3	78		85	4	3		3					10	
1./ErP40	LUudSp	K683	Resups/ Kapt Welander	8	3	151		162	1	1			3				5	
6.SAIE	LUudSp	K419	Resups/ Maj Kaira	2		18		20										
EJ/6.SAIE	LUudSp	K424	Resups/ Yliv Kolehmainen	1		20		32	1	2			2				5	
LUudSp:n alueen siniset yhteensä				24	6	292	2	324	6	6		3	5				20	

Itä-Uudenmaan sotilaspiirin alueen sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
ItPsto20																		
Kom	HellitR		Kapt Lehti/ Kapt Reitkari	2				2										
JoPo/ ItPsto20	HellitR	100		5	56	25		86		2	1	7		1			11	AN-TPS+ Jokekalsto
6.AutItPtri	HellitR	110	Ltn Pulsa/ Ylil Tuomi	10	138			148	2			11					13	4x57Itk60 3x23Itk61
24.KvItPtri	HellitR	120	Ltn Werner/ Kapt Ryhänen	10	118			128	2			9					11	6x23Itk61
ItPsto20 yhteensä				27	312	25		364	4	2	1	27		1			35	

ItPsto30																	
Kom			Ylil Riekkinen/ Evl Tykkä	2				2									
JoPo/ ItPsto30	HelItR	150		5	15	76		96		2	1	7		1		11	
32.KvItPri	HelItR	152	Resups/ Ylil Simola	5	15	81		101	2			9				11	6x40ItK
34.KvItPri	HelItR	154	Resups/ Ylil Latva-Pukkila	5	15	81		101	2			9				11	6x23ItK61
ItPsto30 yhteensä				17	45	238		300	4	2	1	25		1		33	
JP2																	
Kom	UudJP		Ylil Wahroos/ Maj Käkelä	2				2									
EsiK	IUudSp	K088	Resups/ Ylil Heinilä	4		7		11									
EK	IUudSp	K089	Ltn Kotilainen	5		118		123	3		1	4	1		9		ea=rada
1.JK	IUudSp	K090	Vänr Rönkvist/ Ylil Knaapila	3		151		154	2			1	4		7		
2.JK	IUudSp	K091	Vänr Suomalainen/ Ylil Laiho	3		151		154	2			1	4		7		
3.JK	IUudSp	K092	Vänr Lähteenmäki	3		151		154	2			1	4		7		
4.JK	IUudSp	K093	Vänr Pursiainen	4		151		154	2			1	4		7		
TkK	IUudSp	K094	Ltn Ristiluoma/ Kapt Mustonen	4		168		172	1		1	1	8		11		
HK	IUudSp	K095	Ltn Rinne/ Opp-ups/HKoulK	4		43		47	2			2	5	1			ea=sa
JP2 yhteensä				31		940		971	14		2	7	33	2		58	
IUudSp:n alueen siniset yhteensä				75	357	1203		1635	22	4	4	59	33	4		126	

Hämeenlinnan sotilaspiirin alueen sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
2.AutoK	4.ErAutoK	4950	Väap Eriksson	1	14			15			1		10				11	
YlijTyk- JoPo2																		
Tykpääll	JPsto		Kapt Rusama	1				1										
EsiK- ja huoltoJ	JPsto	4580	Ylil Hasila	1	15			16				1	1		1		3	ea=rada
Tykrj-elin	JPsto	4583	Kapt Koskela	3	53	2		48				1	5		1		7	ea=rada
YlijTykJoPo2 yhteensä				5	68	2		75			1	2	6		2		10	
4.PsPrE	PsPr	4000	Evl Aaltonen/ Ev Tikka	26	2	6		34										
EK/4.PsPr	PsPr	4001	Ylil Vanne/ Kapt Rintakoski	5	42			47	3	4	4	5					16	
I/PstiedK/ 4.PsPr	PsPr	4009	Ltn Rekola	1	22			23	2						2	3	7	PT-76 BTR-50 ea=rada
PionK/ 4.PsPr	PsPr	4800	Resups/ Kapt Hämäläinen	11	99	5		115				5	2	13	2	22		
VK/4.PsPr	PsPr	48104	Kapt Inkilä/ Maj Turunen	11	82	24		117	4	1	3	7		8	3	26		
HK/4.PsPr	PsPr	4961	Ylil Punkari	8	69			77	1	1	1	8		5		16		Korjiva/ 4.ErAutoK
I PsvP/ 4.PsPr																		
Kom	PsPr		Kapt Tanhuanpää/ Maj Turunen	2				2										
EsiK	PsPr	4070	Ylil Arkonsuo	6				6										
EK	PsPr	4071	Sotmest Lehtimäki	3	50			53	1	2		5		1	2	11		T-54 BTR-50PU
1.PsvK	PsPr	4072	Ltn Haapanen/ Ylil Uoti	7	84			91				2		1	13	16		T-55 BTR-50
2.PsvK	PsPr	4073	Resups/ Ylil Laine	8	2	101		111				2		1	14	17		T-55 BTR-50
HK	PsPr	4076	Teknltn Yrjölä/ Opp-usp/HKoulK	6	55			61				1	6	5	1	13		
I PsvP/4.PsPr yht				32	191	101		324	1	2	1	15		8	30	57		

II PsjP/ 4.PsPr																	
Kom	PsPr		Maj Kurvinen/ Maj Laaksonen	2				2									
Esik	PsPr	4020	Ylil Paimela	4		2		6									
EK	PsPr	4021	Yliv Kallio	6	79			85	1		1	8		3	4	17	BTR-50PU BTR-60PB
1.PsvjK	PsPr	4022	Resups/ Kapt Eerikäinen	5	140	5		150	1			4		1	10	16	BTR-60PB
2.PsvjK	PsPr	4023	Resups/ Kapt Lampola	5	123	4		132	1			4		1	7	13	BTR-60PB
3.PsvjK	PsPr	4024	T-ups/ Ylil Herten	7	140			147	1			10		1		12	
HK	PsPr	4025	Ltn Kuortti/ Opp-ups/HKoulK	6	85			91	1			5		4		10	
II PsjP/4.PsPr yhteensä				35	567	11		613	5		1	31		10	21	68	
KTR40 (-)																	
Kom	PsPr		Maj Sallinen/ Evl Sinerma	2				2									
Esik	PsPr	4559		5				5									
EsikPtri	PsPr	4560			22			22		1		2		1		4	
Tykrj-elin	PohmTR	15514		(5)	(40)			(45)		(1)		(4)		(1)		(6)	ea=rada
IKTR40																	
Kom	PsPr		Kapt Naukkarinen	1				1									
2.Tjkom	TykK		Kapt Toivonen	1				1									
EsikR	PsPr	4511			6			6			2					2	
1.TjPtri	PsPr	45135	Resups/ Ylil Korkeila	4	39	4		47				3				3	
2.TjPtri	PsPr	45402	Resups/ Ylil Karinsalo	4	39	4		47				3				3	
Tuliporras	PohmTR			(3)	(22)			(25)	(1)		(1)	(2)		(1)		(5)	ea=rada
KTR40 (-II Psto) yhteensä				25	168	8		201	1	2	3	14		3	23	1	
HämlSpE	HämlSpE	K5101	Evl Lyly	10		20	6	36									
EK/HämlSpE	HämlSp	K5123	Resups/ Maj Palos	8	16	129	12	165	5	8	1	8		2		24	
3.SAIE	HämlSp	K517	Resups/ Kapt Vaajamo	1		8		9									
EJ/3.SAIE	HämlSp	K503	Resups/ Kad	2	19	1	2	24	2	2		1	1			6	
4.SAIE	HämlSp	K518	Resups/ Kapt Taitto	1		11		12									
EJ/4.SAIE	HämlSp	K504	Resau/ Väap Niemi	1	7	15		23	1	1	1	1	1			5	
3./ErP30	HämlSp	K520	Resups/ Kapt Kautiainen	9		147	10	156	2				10			12	
HämlSp siniset yhteensä				32	42	331	30	435	10	11	2	10	12	2		47	
HämlSp:n alueen siniset yhteensä				184	1304	488	30	2006	26	19	18	105	14	51	59	292	

1) PsPr:n perustamat II/KTR40:n osat on sisälletetty PSSL:n joukkojen kokoonpanoihin.

Lahden sotilaspiirin alueen sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom	
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht
6.JPrE	HKoulK	K250	Evl Kukkonen	12		35		45									
EK/6.JPrE	HKoulK	K252	Ltn Tahvanainen/ Kapt Kuittinen	5		78		83	1	6		4		2		13	ea=pla
VK/6.JPrE	HKoulK	K253	Resups/ Ups/ViestiR	7		154		161	8	2		5	10	3		28	ea=rada
HK/6.JPrE	HKoulK	850	Resups/ Kapt Lehtonen	18	56			74		3	1	8		2	1	15	ea=trkorj-a
6.AutoK	HKoulK	860	Opp-t-ups/ Ltn Santamäki	(1)	(3)			(4)				(1)				(1)	PionhJ
6.AutoK	HKoulK	860	Opp-t-ups/ Ltn Santamäki	6	17			23		1		9				10	
5.AutoKmo	HKoulK	870	Opp-t-ups/ Insltn Reina	14	15			29		1		4				5	
4.PrJ	HKoulK	880	Opp-t-ups/ Yliv Seppälä	4	16			20		1		5				6	

KvPsto27									
Kom	KarTR		Kapt Innanen/ Kapt Skriko	2				2	
EsikR	KarTR	3570	Vääp Hytönen	1	4			5	
TjPtri	KarTR	35715	Yhl Lappi	8	59			67	
Tuliporras	KarTR	35806	Kapt Hallivuori	5	24			29	
1.TPtri	KarTR	3581	Vääp Virtanen	2	32			34	122H63
2.TPtri	KarTR	3582	Sotmest Mälkönen	2	32			34	122H63
3.TPtri	KarTR	3583	Ylv Leskelä	2	32			34	122H63
KvPsto27 yhteensä				22	183			205	
KvPsto28									
Kom	KarTR		Kapt Mälkki	2				2	
Esik	KarTR	3500	Resups/ Yhl Spännäri	1		1		2	
Esik- ja hjaos	KarTR	3505	Yhl Ala-Kokko	4	32			36	
TjPtri	KarTR	35415	Ltn Nurmi	5	44	9		58	
Tuliporras	KarTR	35024	Yhl Vesikallio/ Kapt Tähkä	5	47	4		56	
1.TPtri	KarTR	3510	Vääp Värtö	2	31	1		34	122H63
2.TPtri	KarTR	3520	Vääp Lappalainen	2	31	1		34	122H63
3.TPtri	KarTR	3530	Ylv Halinen	2	31	1		34	122H63
KvPsto28 yhteensä				23	216	17		256	
26.KvItPtri	SalpItPsto	37106	Ltn Mikama/ Ltn Herranen	11	80	1		92	4x40ItK38
28.KvItPtri	SalpItPsto	37206	Ltn Häkkinen/ Yhl Päivärinta	11	80	1		92	4x23ItK61
KSSl:n alueen siniset yhteensä				210	1908	378		2496	2)

1) Säästötoimenpiteiden johdosta I/26.Pr ja II/26.Pr yhdistettiin yhdeksi määrävahvuiseksi varusmiespataljoonaksi.

2) Ajoneuvoista päätti KSSIE ja ilmoitti niiden määrät myöhemmin ESSIE:lle.

Lounais-Suomen sotilasläänin sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
2.MittPtri	MittPsto	50-5	Yhl Majuri/ Kapt Alto	14	120			134										1)
JP16																		
Kom	PorPr	2000	Yhl Kaukonen/ Evl Santalahti	2				2										1)
Esik	PorPr	2001	Yhl Nummenranta	4	2			6										
EK	PorPr	2002	Yhl Nukki	5	107			112										
1.JK	PorPr	2010	Ltn Lehtinen/ Opp-ups/SKK	7	135			142										
2.JK	PorPr	2020	Ltn Norri/ Opp-ups/SKK	7	153			160										
3.JK	PorPr	2030	Yhl Sinisalo/ Opp-ups/SKK	7	147			154										
TkK	PorPr	2050	Yhl Keskinen/ Opp-ups/SKK	7	75			85										
HK	PorPr	2060	Ylv Paloposki	6	35			41										
JP16 yhteensä				45	654			699										
1/PstP 20	PorPr	2065	Ltn Autere	5	70			75										1)
PrTykJoPo6																		
Tykpääl	SatTR		Evl Paattinen	1				1										
EPtri	SatTR	2550	T-ups	1	11			12										
Tykrj-elin	SatTR	2555	Kapt Tiihonen	4	31			35										
PrTykJoPo6 yhteensä				6	42			48										
KvPsto 10																		
Kom	SatTR	2500	Kapt Huhtala	1				1										1)
Esik- ja Hjaos	SatTR	2505		5	21			26										
TjPtri	SatTR	2540		9	73			82										
Tuliporras	SatTR	2501	Yhl Nordfors	3	22			25										
2.TPtri	SatTR	2520		2	42			44										4x105H61-37
KvPsto 10 yhteensä				20	158			178										
KvPsto 19																		
TjPtri	SatTR	2014		7	60			67										1)
Tuliporras	SatTR	2056		3	22			25										
2.TPtri	SatTR	2020		2	42			44										4x122H63
KvPsto 19 yhteensä				12	124			136										
LSSl:n alueen siniset yhteensä				102	1168			1270										

1) Ajoneuvoista päätti LSSIE ja ilmoitti niiden määrät myöhemmin ESSIE:lle.

ItPsto/ 4.PsPr																		1)
Kom	HämlSp		Kapt Lapinleimu/ Maj Nuutinen	1		1		2										
JoPo	TamItPsto	K8702	Ylil Juholin	8	25			33										AN-TPS-tka +jokevaumu
41.KvItPtri	TamItPsto	K8703	Ltn Bergius/ Kapt Isomäki	7	63			70										6x40ItK38
42.KvItPtri	TamItPsto	K8704	Ltn Korpela/ Kapt Runsas	5	26			31										3x23ItK62
ItPsto/4.PsPr yhteensä				21	114	1		136										
SSSI:n alueen siniset yhteensä				189	602	2251		3042										

1) Ajoneuvoista päätti SSSIE ja ilmoitti niiden määrät myöhemmin ESSIE:lle.
2) Koulutusvastuu oli KadK:lla.

Pohjois-Suomen sotilasläänin sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
II/KTR40																		
Kom	PohmTR	1500		1				1										
Esik- ja Hjaos	PohmTR	1505		6	26			32			6		1			7	ea=sa	
1.TjPtri	PohmTR	1540		10	102			112			1	10				11		
Tuliporras	PohmTR	1501		2	22			25	1		1	2		1		5	ea=rada	
II/KTR40 yhteensä				20	150			170	1		2	18		2		23		
KvPsto25																		
Kom	PohmTR	1590		1				1										
TjPtri	PohmTR	1580		10	102			112			1	10				11		
KvPsto25 yhteensä				11	102			113			1	10				11		
Tykrj-elin/ KTR40				5	40			45		1		4		1		6	1)	
Tuliporras/ I/KTR40				3	22			25	1		1	2		1		5	1)	
PSSI:n alueen siniset yhteensä				39	314			353	2	1	4	34		4		45		

1) Yksityiskohtaiset kokoonpanot on sisällytetty PsPr:n vahvuuksiin.
PSSIn joukkojen osallistuminen harjoitukseen jouduttiin perumaan kuljetusmäärärahojen supimistamispäätöksen johdosta.

Pohjanmaan sotilasläänin sinisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom		
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht	
RsPsto22																		
Kom	VaaRPsto		Kapt Järvi/ Kapt Pääkönen	2				2										1)
EsikR	VaaRPsto	9600																
TjPtri	VaaRPsto	9610	Ltn Suoraniemi	10	49			59										
Tuliporras	VaaRPsto	9601	Ylil Lanamäki	3	25			28										
RsPsto22 yhteensä				15	77			92										
RsPsto14																		
Kom	VaaRPsto		Ylil Hamunen/ Kapt Savonheimo	2				2										1)
Esik- ja Hjaos	VaaRPsto	8500		3	15			18										
TjPtri	VaaRPsto	8540		10	48			58										
Tuliporras	VaaRPsto	8501	Ylil Reponen	3	25			28										
2.TPtri	PsPr	4520	Resups/ Ltn Kairio	(2)	(26)	(1)		(29)				(3)				(3)	130K54	
RsPsto14 yhteensä				20	114	1		135				3				3		
PohmSI:n alueen siniset yhteensä				33	165			198										

1) Ajoneuvoista päätti PohmSIE ja ilmoitti niiden määrät myöhemmin ESSIE:lle.

KELTAISEN PUOLUEEN JOUKOT

Helsingin sotilaspiirin alueen keltaisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom	
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht
KulJK/3.Pr	KaartP	4283	Ylil Niinimäki/ Kapt Hannukkala	5	39			44	1	1		11				13	
1./PstP15	KaartP	4281	Ltn Niitynpää/ Kapt Hyle	10	76			86	2			1	5			8	
RsPstoll																	
Kom	SIRTr		Ylil Aronen/ Kapt Louhimies	2				2									
EsikR	SIRTr	4625		1	3			4			1					1	
TjPtri	SIRTr	4626	Ylil Enqvist	8	45			53			1	3		1		5	ea=rada
Tuliporras	SIRTr	4630	Ylil Haanpää	3	25			28		1		1		1		3	ea=rada
RsPstoll yhteensä				14	73			87		1	2	4		2		9	
HelSp:n alueen keltaiset yhteensä				29	188			217	3	2	2	16	5	2		30	

Länsi-Uudenmaan sotilaspiirin alueen keltaisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom	
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht
3.PrE	UudPr	4180	Evl Lindeman	10		37		47									
EK/3.Pr	UudPr	4191	Resups/ Kapt Söderström	4	23	72		99	5	8	1	4				18	
VK/3.Pr	UudPr	4194	Resups/ Kapt Strandholm	1	22	151		174	2	1		5	10	3		21	ea=rada
HK/3.Pr	UudPr HKoulK	4196	Ltn Nokka/ Ups-opp/HKoulK	6 (3)	20 (43)			26 (46)		2 (2)		6 (3)				8 (5)	TalH ja LääkJ
JP5																	
Kom	UudPr		Ylil Salminen/ Kapt Källapuro	2				2									
Esik	UudPr	4200	Ylil Andersson	4				4									
EK	UudPr	4211	Ltn Nordblad	6	90			96	3		2	2	5	1		13	ea=rada
1.JK	UudPr	4201	Ltn Koivumäki/ Kapt Schantz	10	124			134	1	1		1	4			7	
2.JK	UudPr	4202	Ylil Holmberg/ Kapt Hakala	8	126			134	2			1	4			7	
3.JK	UudPr	4203	Resups/ Kapt Fegerström	6		156		162	2			1	4			7	
TkK	UudPr	4205	Ltn Alhovaara	8	99			107	1		1	1	6			9	
HK	UudPr	4206	Ltn Öhberg/ Ups-opp/HKoulK	6	32			38		1		3	4	1		9	ea=sa
JP5 yhteensä				50	471	156		677	9	2	3	9	27	2		52	
JP15																	
Kom	RannJP		Ylil P Pitkänen/ Evl Kokkonen	2				2									
Esik	RannJP	4340	Ylil K Pitkänen/ Maj Kekkonen	4		6		10									
EK	RannJP	4341	Resups/ Kapt Hellman	4	29	84		117	3		2	2	6	1		14	ea=rada
1.JK	RannJP	4351	Kad/ Ylil Myyryläinen	7	104			111	2			2	3			7	
2.JK	RannJP	4352	Ltn Liesinen/ Opp-ups/SKK	8	104			112	2			2	3			7	
3.JK	RannJP	4353	Ltn Seppänen/ Opp-ups/SKK	8	97			105	2			2	3			7	
Sko-os/TkK	RannJP	4360	Vääp Hapuli	3	60			63					3			3	
HK	RannJP	4370	Sotmest Simanainen/ Ups-opp/HKoulK	9	25			34	1	1		3	1	1		7	ea=sa
JP15 yhteensä				45	119	90		554	10	1	2	11	19	2		45	

PrTykJoPo3																
Tykpääll	UudPr	4541	Maj Ulfsson	1				1								
EsikPtri	UudPr	4542	Resups	3	8	36		47	1		3	3		1	8	ea=rada
TjPtri	UudPr	4555	Resups	6	4	85		96			1	3			4	
Tykrj-elin	UudPr	4565	Kapt Wilander	3	15	94		112	1		1	5		1	8	ea=rada
PrTykJoPo3 yhteensä				13	27	215		255	2		6	11		2	20	
RsPsto7																
Kom	UudPr		Ylil Turunen	1				1								
Esik- ja Hjaos	UudPr	4540	Ltn Sjöblom	3	35			38			1	4		1	6	ea=sa
TjPtri	UudPr	4550	Ltn Soikkeli	7	23	69		99			1	2		1	4	ea=rada
Tuliporras	UudPr	4560	Ltn Luokkakallio	2	23			25				3		1	4	ea=rada
1.-2.TPtri	UudPr			2	50			52				6			6	2x2x130K54
RsPsto7 yhteensä				15	131	69		215			2	15		3	20	
KvPsto17																
Kom	HanRPsto		Ylil Eronen/ Evl Vehmas	2				2		1						1
EsikR	HanRPsto	4643		2	1			3			1					1
TjPtri	HanRPsto	4633	Ylil Hyytiäinen/ Kapt Lange	8	52			60		1		2		1	4	ea=rada
KvPsto17 yhteensä				12	53			65		2	1	2		1	6	
VrskHKesk/ Dragsvik	UudPr		Teknkapt Kaisjoki	6	9		10	25						1	1	ea=hina
LUudSp:n alueen keltaiset yhteensä				162	1175	790	10	2137	28	16	14	63	56	14	191	

Kaakkois-Suomen sotilasläänin keltaisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom	
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht
PionK/3.Pr	KymPionP	3800	Resups/ Maj Leppänen	10	156	7		173									1)
2./TiedP7	LjK	6030	Ylil Solasaari/ Kapt Reiman	15	100			115									1)
JP7																	1)
Kom	UudRakP		Kapt Salminen/ Evl Kervinen														
Esik	UudRakP	3400															
EK	UudRakP KymPionP	3401	Ylil Lankinen/ Maj Härkönen	2	29			31					3			3	PionJ
1.JK	UudRakP	3410	Kad/ Opp-ups/SKK														
2.JK	UudRakP	3420	Kad/ Kapt Tuomainen														
3.JK	UudRakP	3430	Kad/ Ups/PO														
4.JK	UudRakP	3440	Kad/ Ylil Jääsarö														
TkK	UudRakP	3450	Kad/ Opp-ups/SKK														Krh-os
HK	UudRakP	3460	Sotmest Luotola/ Sotmest Koivunen														
JP7 yhteensä (noin)				70	630			700									2)
JP21																	1)
Kom	KymJP		Ylil Muurman/ Evl Usva	2				2									
Esik	KymJP	3350	Ltn Koski Opp-ups/SKK	6				6									
EK	KymJP UudPr	3351	Ltn Leppänen/ Kapt Änkilä	8 (1)	56 (11)			64 (12)					(1)				PionJ
1.JK	KymJP	3352	Kad/ Opp-ups/SKK	9	109			118									
2.JK	KymJP	3353	Kad/ Kapt Koverola	7	105			112									
3.JK	KymJP	3354	Kad/ Opp-ups/SKK	9	114			123									
TkK (-)	KymJP	3355	Kad	6	67			73									Krh-os
HK	KymJP	3357	Yliv Halinen/ Maj Joukainen	6	31			37									
JP21 yhteensä				54	493			547									
KSSI:n alueen keltaiset yhteensä				148	1368	7		1523									

1) Ajoneuvoista päätti KSSIE ja ilmoitti niiden määrät myöhemmin ESSIE:lle.

2) Tarkkaa henkilöstömäärää ei ole ilmoitettu harjoituksen toimeenpanokäskyssä.

Hämeenlinnan sotilaspiirin alueen keltaisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom	
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht
3./PstiedP15	PsPr	4010	Uo/PsRUK/ Ylil Havula	4	51	1		56	4					2	6	12	BTR-60
1./PsvP25	PsPr	4012	Uo/PsRUK/ Yliv Nissinen	1	20			21							4	4	3xT-55 BTR-50
HämlSp:n alueen keltaiset yhteensä				5	71	1		77	4					2	10	16	

Lounais-Suomen sotilasläänin keltaisen puolueen joukot:

Joukko	Perustaja	Peite- luku	Toimiva johtaja / Erotuomari	Henkilöstö					Ajoneuvot							Huom	
				kh	vm	res	siv	yht	mtp	ha- pa	mha	ka- mka	ptr	ea	psv		yht
ItPsto15																	1)
Kom	TurItPsto		Ylil Mattila/ Kapt Erkkilä	2				2									
JoPo/ItPsto15	TurItPsto	2700 2705 2710	Ltn Alanen/ Kapt Lasonen	12	56			68									AN-TPS- 1E+Joke- Vaunu
9.AutItPtri	TurItPsto	2723	Ltn Saari/ Ylil Siiki	8	110			118									RPK 4x57ItK60 3x23Itk61
IIPsto15 yhteensä				8	110			118									
LSSI:n alueen keltaiset yhteensä				8	110			118									

1) Ajoneuvoista päätti LSSIE ja ilmoitti niiden määrät myöhemmin ESSIE:lle.

LIITE 3

Liitteessä on esitetty harjoituksen kehittämissuunnitelma harjoituskäskyn mukaisesti.²⁴⁰

Aika	Siniset	Keltaiset
Pvm / klo	Opetuskohteet / Tapahtumat	Opetuskohteet / Tapahtumat
22.9. (to)	Rauhanajan joukko-osastojen sotaharjoitusjoukkojen perustaminen varuskunnissa. Koulutus alkaa.	Kuten siniset.
23.9. (pe)	Kertausharjoitusjoukkoja perustetaan. Käsky II AK:lle, LUudSp:lle ja HämlSp klo 08.00.	Kuten siniset.
24.9. (la)	Pääosa kertausharjoitusjoukoista perustetaan. Ra-joukko-osastoilla koulutus keskeytyy viikonlopun ajaksi.	Kuten siniset.
25.9. (su)	Pääosalla kertausharjoitusjoukkoja kovapanosammunnat. (rkiv, krh, sko). II AKE + erillisyyksiköt siirtyvät Torajärvelle (Lautaporras) Käsky II AKE:lle ja LUudSp:lle klo 13.00, 6.JPrE + erillisyyksiköt siirtyvät Kuonjoen alueelle. Käsky 6.JPr:lle klo 15.00 Kuonjoella. LUudSp:n taistelusuunnitelman tarkastus klo 17.00.	Kuten siniset. 3.PrE + erillisyyksiköt siirtyvät Ojakkalaan. Käsky 3.Pr:lle Ojakkalassa kello 15.00.
26.9. (ma)	<u>Opetuskohteet:</u> 1. Operaatiot Joukkojen keskittäminen, viivytystaistelu, vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen. 2. Kenttätykistö Moottorimarssi, opastus, nopea ryhmittäminen, viivytystaistelun tukeminen. 3. Ilmatorjunta Moottorimarssi, marssin suojaaminen (it-suojueet, it-suojaa vaativat maastonkohdat), opastuksen, maalitietoviestityksen ja ilmatilanteen seuraamisen järjestelyt. 4. Pioneerit Suluttaminen syvällä alueella. (PionK/6.JPr suluttaa Vihtijärvi - Loppi tien suunnassa).	<u>Opetuskohteet:</u> 1. Operaatiot Joukkojen keskittäminen, ylimenon järjestyly, hyökkäyksen aloittaminen. 2. Kenttätykistö Moottorimarssi, opastus, ryhmittäminen, hyökkäystaistelun tukeminen. 3. Ilmatorjunta Kuten siniset. 4. Pioneerit Pataljoonan ylimenohyökkäyksen valmistelut ja toteutus Hiidenveden alueella. Prikaatin hyökkäyksen tukeminen sulutteidien raivaamisella.

²⁴⁰ ESSLE:n kirjelmä n:o 720/Koultsto/ETS/1.6.1977, T-24775/46, KA, liite 4.

Aika	Siniset	Keltaiset
Pvm / klo	Opetuskohteet / Tapahtumat	Opetuskohteet / Tapahtumat
26.9. (ma)	<p>5. Huolto</p> <p>Prikaatin huoltotilanteen selvittäminen keskityssiirron jälkeen ja huoltotoimenpiteet ryhmitysalueella. Sotilaspiirin huoltosuunnitelman laatiminen.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>Käskynanto II AK:lle Torajärvellä klo 07.30.</p> <p>LUudSp, HämlSp ja 6.JPr saavat käskyn kirjallisena klo 07.30.</p> <p>6.JPr (-) sekä LUudSp:n ja HämlSp:n paikallisjoukot ryhmittyvät puoleen päivään mennessä puolustustaisteluita varten.</p> <p>6.JPr:n ja paikallisjoukkojen taistelu ajanvoiton hankkimiseksi sekä vihollisen hidastamiseksi ja kuluttamiseksi.</p> <p>6.JPrkom esittää taistelusuunnitelmansa klo 13.30 esikunnassaan.</p> <p>Osalla kertausharjoitusjoukkoja jatkuvat kovapanosammunnat</p>	<p>5. Huolto</p> <p>Kuten siniset.</p> <p>Prikaatin osien ylimenohyökkäyksen huollon järjestelyt. Pataljoonan (JP 7) huollon valmistelut sen valmistautuessa maahanlaskuun.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>3.Prkom esittää hyökkäyssuunnitelmansa klo 12.00 esikunnassaan.</p> <p>3.Pr:n toiminta alkaa iltapäivällä klo 15-16 pataljoonan ylimenohyökkäyksellä Nummelan - Vihdin - Hiidenveden alueella.</p> <p>3.Pr:n viimeiset osat (JP 5 ja JP 21) saapuvat illalla keskitysalueilleen.</p>
27.9. (ti)	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot</p> <p>Armeijakunnan puolustustaistelu</p> <ul style="list-style-type: none"> - jääkäriprikaatin viivytyt - maahanlaskun rajoittaminen - paikallisjoukkojen taistelu <p>2. Kenttätykistö</p> <p>Tykistösuunnitelmien laatiminen, viivytystaistelun tukeminen ja maahanlaskun rajoittaminen, tykistöryhmien keskitetty tulenkäyttö.</p> <p>3. Ilmatorjunta</p> <p>Ilmatorjuntasuunnitelmien laatiminen, viivytystaistelun tukeminen suojaamalla tykistöjoukkoja ja kuljetuksia. Valmistautumiset maahanlaskujen rajoittamiseen ja tarvittaessa johtamaan epäsuoraa tulta.</p> <p>4. Pioneerit</p> <p>Jääkäriprikaatin (6.JPr) viivytyksen tukeminen suluttamalla.</p>	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot</p> <p>Prikaatin hyökkäystaistelu</p> <ul style="list-style-type: none"> - heikohkon puolustuksen murtaminen ja hyökkäyksen jatkaminen <p>2. Kenttätykistö</p> <p>Hyökkäystaistelun tukeminen.</p> <p>3. Ilmatorjunta</p> <p>Ilmatorjuntasuunnitelmien laatiminen, hyökkäystaistelun tukeminen suojaamalla iskuporras, joukkojen liike, tykistöjoukot ja reservit.</p> <p>4. Pioneerit</p> <p>Prikaatin hyökkäyksen tukeminen raivaamalla sulutteita. Tavoitteiden ja sivustojen suluttaminen.</p>

Aika	Siniset	Keltaiset
Pvm / klo	Opetuskohteet / Tapahtumat	Opetuskohteet / Tapahtumat
27.9. (ti)	<p>5. Huolto</p> <p>Jääkäriprikaatin (6.JPr) huollon järjestelyt (suunnitelma, huollon suoritus viivytyksessä, huoltojoukkojen käyttö), Jääkäriprikaatin (12.JPr) huoltotilanteen selvitys keskityssiirron jälkeen ja huoltotoimenpiteet ryhmitysalueella. Armeijakunnan huoltosuunnitelman laatiminen.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>6.JPr siirtyy viivytykseen kahdella jääkäripataljoonalla. AK rajoittaa Vojakkalaan suoritettua maahanlaskun yhdellä pataljoonalla.</p> <p>II AK saa klo 10.00 tehtävän lyödä alueelleen tunkeutunut vihollinen 28.9. aloitettavalla hyökkäyksellä.</p> <p>4.PsPr ryhmitetty Rengon luoteispuoliselle alueelle illan kuluessa.</p> <p>12.JPr ryhmitetty Tammelan - Koijärven - Pirttikosken alueelle puoleen yöhön mennessä.</p> <p>II AK suunnitelman tarkastus Torajärvellä klo 18.00.</p>	<p>5. Huolto</p> <p>Prikaatin hyökkäyksen huollon järjestelyt (toimenpiteet ennen hyökkäystä, hyökkäyksen aikana, huoltojoukkojen käyttö).</p> <p>Maahanlaskun suorittaneen pataljoonan (JP 7) huollon järjestelyt.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>3.Pr:n pääosien hyökkäys alkaa aamuyöllä ja prikaati hyökkää suunnassa Haimoo - Pilpala - Vojakkala. Pataljoonan maahanlasku Vojakkalaan klo 08.00.</p>
28.9. (ke)	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot</p> <p>Armeijakunnan vastahyökkäys</p> <ul style="list-style-type: none"> - jääkäri- ja panssariprikaatin hyökkäys - yhteistoiminta paikallisjoukkojen ja ilmavoimien kanssa <p>2. Kenttätykistö</p> <p>Tykistön tuliportaiden toiminta tuettaessa kohtaamisolosuhteissa hyökkäävää jalkaväkeä. Perusyhtymien hyökkäystaistelun tukeminen tykistöryhmien keskitetyllä tulenkäytöllä. Vastatykistö- ja kaukotoiminta.</p> <p>3. Ilmatorjunta</p> <p>Ilmatorjuntasuunnitelmien laatiminen, hyökkäyksen tukeminen suojaamalla iskuportaatt, tykistöjoukot, reservit ja huollon kuljetukset.</p> <p>4. Pioneerit</p> <p>Perusyhtymien hyökkäyksen tukeminen (raivaamalla sulutteita, varmentamalla ylikulku, tietöillä, suluttamalla tavoitteet ja sivustat sekä tarvittaessa ylimenotoiminnalla).</p>	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot</p> <p>Prikaatin hyökkäyksen keskeyttäminen ja ryhmittäminen puolustukseen.</p> <p>2. Kenttätykistö</p> <p>Tykistösuunnitelmien laatiminen, puolustustaistelun tukeminen.</p> <p>3. Ilmatorjunta</p> <p>Ilmatorjuntasuunnitelmien laatiminen, puolustustaistelun tukeminen suojaamalla tykistöjoukot, kuljetukset ja huoltolaitokset.</p> <p>4. Pioneerit</p> <p>Prikaatin puolustustaistelun tukeminen suluttamisella.</p>

Aika	Siniset	Keltaiset
Pvm / klo	Opetuskohteet / Tapahtumat	Opetuskohteet / Tapahtumat
28.9. (ke)	<p>5. Huolto</p> <p>Perusyhtymän hyökkäyksen huollon järjestelyt (suunnitelma, huollon suoritus hyökkäyksen aikana, huoltojoukkojen käyttö ja armeijakunnan tukemismahdollisuudet).</p> <p>Perusyhtymän (6.JPr) huoltaminen viivytyksen päätyttyä ja sen jatkaessa taistelua vihollisen sivustassa.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>4.PsPr valtaa iltaan mennessä Topenon</p> <p>12.JPr hyökkäys alkaa aamulla. Iltaan mennessä prikaati on saavuttamassa tien Pilpala - Vojakkala.</p> <p>6.JPr:n osien taistelu vihollisen sivustassa ja selustassa Vihti-järven pohjoispuolella.</p>	<p>5. Huolto</p> <p>Prikaatin huoltaminen hyökkäyksen keskeydyttyä ja huollon järjestelyt vihollisuhkien kohdistuessa huoltoyhteyksille (materiaalitäydennys, huoltojoukkojen ryhmitys).</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>3.Pr hyökkäys keskeytyy.</p> <p>Prikaati saa aamupäivällä tehtävän estää vihollisen pääsy Pusulan - Karkkilan - Vihti-järven alueelle ja pitää Pilpalan ja Läyliäisten tienhaarat.</p>
29.9. (to)	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot</p> <p>Armeijakunnan hyökkäyksen jatkaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - jääkäri- ja panssariprikaatin hyökkäys saarroksiin jääneen vihollisen tuhoamiseksi. - jääkäriprikaatin hyökkäys syvällä vihollisen sivustassa yhteyksien katkaisemiseksi. <p>2. Kenttätykistö</p> <p>Yhtymän hyökkäystaistelun tukeminen tykistöryhmien keskitehtyllä tulenkäytöllä. Vasta- ja kaukotoimet.</p> <p>3. Ilmatorjunta</p> <p>Kuten 28.9.</p> <p>4. Pioneerit</p> <p>Kuten 28.9.</p> <p>5. Huolto</p> <p>Armeijakunnan ja sen prikaatin huollon järjestelyt armeijakunnan jatkaessa hyökkäystään (materiaalin ja joukkojen käyttö, armeijakunnan tuki prikaateille).</p>	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot</p> <p>Prikaatin osien taistelu saarrettuna ja paikalliset pataljoonan voimin suoritettut vastahyökkäykset.</p> <p>2. Kenttätykistö</p> <p>Saarroksista murtautuvan joukkoyksikön taistelun tukeminen.</p> <p>3. Ilmatorjunta</p> <p>Joukkoyksikön ilmatorjunta sen murtautuksessa saarroksista.</p> <p>4. Pioneerit</p> <p>Kuten 28.9.</p> <p>5. Huolto</p> <p>Prikaatin huollon järjestelyt sen taistellessa osin saarrettuna sekä osin hyökätessä huoltoyhteyksiensä aukipitämiseksi.</p>

Aika	Siniset	Keltaiset
Pvm / klo	Opetuskohteet / Tapahtumat	Opetuskohteet / Tapahtumat
29.9. (to)	<p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>4.PsPr ja 12.JPr hyökkäävät Pilpalan - Vojakkalan välille jääneen vihollisen tuhoamiseksi.</p> <p>6.JPr hyökkää vihollisen yhteyksien katkaisemiseksi Vihtijärven pohjoispuolella Haaviston suuntaan.</p>	<p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>4.Pr:n taistelu osaksi saarrettuna Pilpalan - Vojakkalan välisellä alueella, josta hyökkäys saarroksista murtautumiseksi.</p> <p>Prikaati joutuu luopumaan Läyliäisistä.</p> <p>Pataljoonan hyökkäys selustayhteyksien aukipitämiseksi Haaviston - Läyliäisten alueella.</p>
30.9. (pe)	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot Armeijakunnan hyökkäys puolustukseen ryhmittyneen vihollisen tuhoamiseksi.</p> <p>2. Kenttätykistö Kuten 29.9.</p> <p>3. Ilmatorjunta Kuten 29.9.</p> <p>4. Pioneerit Kuten 29.9.</p> <p>5. Huolto Kuten 29.9.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>4.PsPr ja 12.JPr murtavat vihollisen puolustuksen Pilpalassa.</p> <p>6.JPr katkaisee vihollisen yhteydet Haaviston alueella.</p>	<p><u>Opetuskohteet:</u></p> <p>1. Operaatiot Prikaatin puolustus osin saarrettuna.</p> <p>2. Kenttätykistö Kuten 29.9.</p> <p>3. Ilmatorjunta Kuten 29.9.</p> <p>4. Pioneerit Kuten 29.9.</p> <p>5. Huolto Prikaatin huollon järjestelyt puolustustaistelussa.</p> <p><u>Tapahtumat:</u></p> <p>3.Pr:n puolustustaistelu osin saarrettuna Pilpalan alueella sekä selustayhteyksien suojaaminen Haaviston alueella.</p>